

ΤΕΤΡ. 8465 • ISSN 1791-3896 ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2009

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΕΚΔΟΣΗ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ

ΘΕΜΑ:

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΑΣΦΑΛΕΙΑ • ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ • ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

••••• η Ε.Β.Υ... μια 60χρονη κυρία με μέλλον

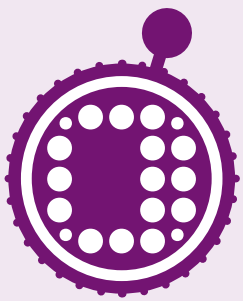
••••• παγκοσμιοποίηση & τηλεοπτική γλώσσα:
••••• μια πρόκληση για την πολιτισμική ισχύ των αποδεκτών

••••• η τηλεόραση στη νηπιακή & προσχολική ηλικία:
••••• μεγαλώνοντας τη νέα γενιά των τηλεθεατών

••••• αλλαγή σεναρίου

••••• το ψηφιακό μέρισμα: μια πρώτη προσέγγιση

••••• τα βιντεοπαιχνίδια στον κόσμο των ανηλίκων

Συννοσητές αντί προλόγου

Το (μικρό) πρόβλημα που έχει αυτό το περιοδικό είναι ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει και το Ινστιτούτο το οποίο το εκδίδει: Τρέχουμε μπροστά από τα γεγονότα. Στην πραγματικότητα, απλώς προβάλλουμε θέματα που απασχολούν όλη την Ευρώπη και τα οποία με καθυστέρηση «ανακαλύπτονται» στη χώρα μας. Και συχνά αφού ήδη έχουν δημιουργήσει νέα δεδομένα. Το πιο πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί το προηγούμενο τεύχος που κυκλοφόρησε τον Οκτώβριο και ήταν αφιερωμένο στον Κινηματογράφο – και βεβαίως και στον ελληνικό. Πέρα από κάποια διαμάχη μεταξύ των επαγγελματιών του ελληνικού κινηματογράφου για το αν τα διάφορα κέντρα αποφάσεων θα πρέπει να έχουν μεγάλο ή μικρότερο αριθμό εκπροσώπων των επαγγελματικών σωματείων και πέρα από κάποια προσωπικά παιχνίδια, τα ουσιαστικά προβλήματα της κινηματογραφίας μας (η πορεία προς την ψηφιακή εποχή που δημιουργεί νέες συνθήκες, η ουσιαστική κρατική ενίσχυση, τα κίνητρα και οι πόροι) δε θίγονται επί της ουσίας στη συζήτηση που έχει ανοίξει, καθώς πλησιάζουμε στις (ακαθόριστες ακόμα) ημερομηνίες που το Υπουργείο Πολιτισμού θα παρουσιάσει σχέδιο νόμου για την ελληνική κινηματογραφία (ίσως τη στιγμή που διαβάζετε αυτές τις γραμμές να έχει ήδη δοθεί σε διαβούλευση).

Για την ιστορία υπενθυμίζουμε ότι το Ινστιτούτο, που ασχολείται με το θέμα ήδη από το 2006, θεωρεί πως με διορθώσεις και μικροαλλαγές του ισχύοντος καθεστώτος δεν μπορούμε να πάμε μακριά. Απαιτείται μια εκ βάθρων αναθεώρησή του – και υπάρχουν αρκετά ευρωπαϊκά πρότυπα αξία μετά/αντι-γραφής.

Στο τεύχος αυτό προτρέχουμε πάλι: το αφιέρωμά του έχει τίτλο «Διαδίκτυο: Ασφάλεια, Δικαιώματα, Ελευθερίες». Και μας απασχολούν σε αυτό θέματα όπως τα πνευματικά δικαιώματα, τα προσωπικά δεδομένα και η ανωνυμία στα blogs. Παρουσιάζουμε επίσης τον ENISA, το μοναδικό (και παραμελημένο από εμάς) ευρωπαϊκό οργανισμό που έχει έδρα στην Ελλάδα (Ηράκλειο).

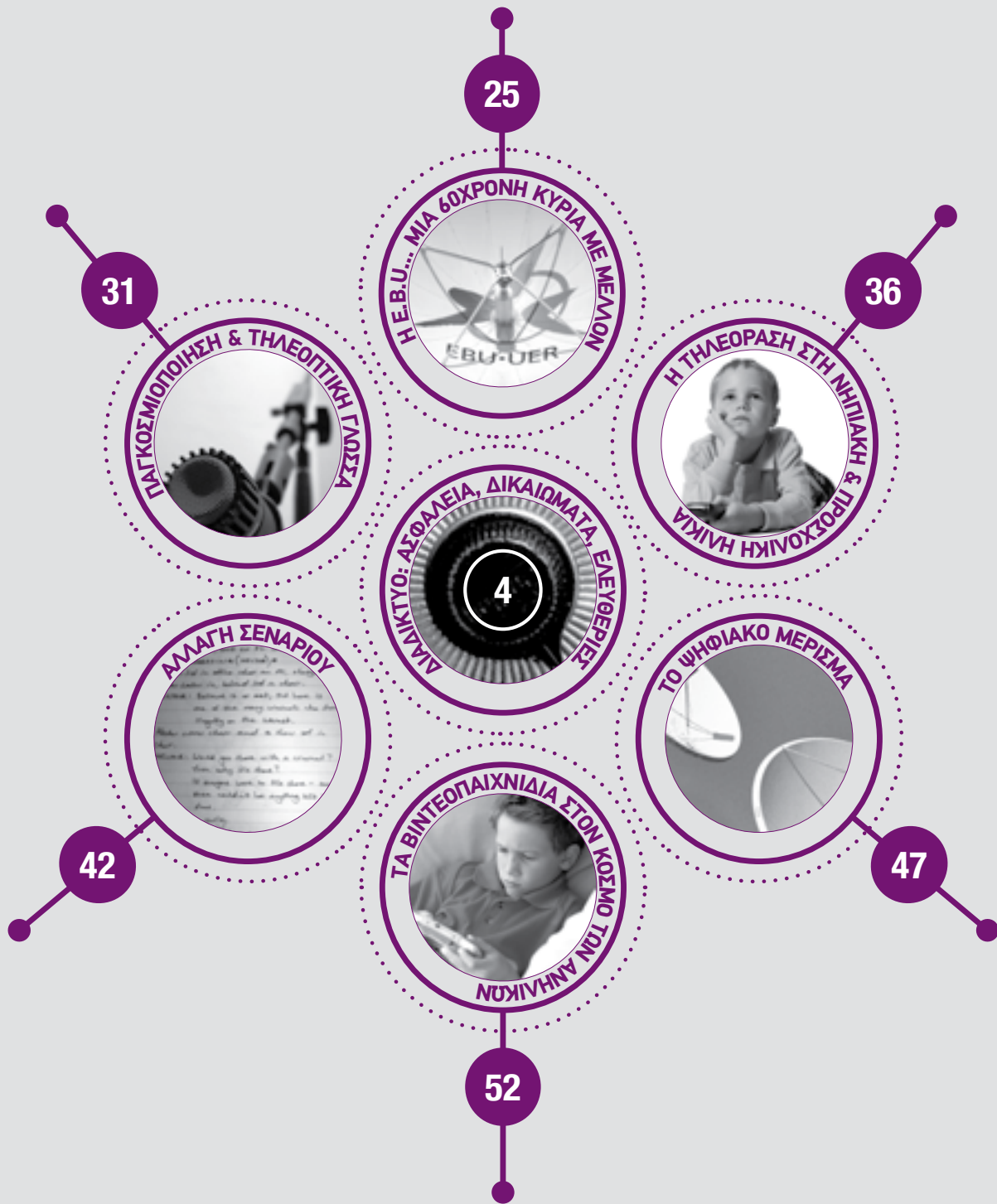
Δεν είναι η πρώτη φορά που το Ινστιτούτο ασχολείται με το διαδίκτυο. Μετά τη μεγάλη έρευνα για τη δημιουργική χρήση του διαδικτύου από παιδιά και νέους έχουμε πολλές φορές επανέλθει και θίξει θέματα όπως η προστασία των ανηλίκων, τα ευρωπαϊκά μοντέλα αντιμετώπισης της πειρατείας, αλλά και η ανάγκη σήμανσης των βιντεοπαιχνιδιών. Ο ενδιαφερόμενος μπορεί να βρει αρκετό υλικό ανατρέχοντας στα τεύχη του ενημερωτικού δελτίου *ΕνδιάΜΕΣΑ*, που κυκλοφορεί κάθε 15 ημέρες και είναι προσβάσιμο και από την ιστοσελίδα του I.O.M. (www.iom.gr).

Το ψηφιακό μέρισμα, τέλος, είναι ένα ακόμη από τα θέματα που μας απασχολεί σε αυτό το τεύχος. Καθώς φαίνεται ότι υπάρχουν πιέσεις για επίσηυση της πορείας προς την επίγεια ψηφιακή τηλεόραση, θεωρούμε σκόπιμο να επισημάνουμε το γεγονός ότι κάποιες διαφαινόμενες επιλογές μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα να ωφεληθεί το Δημόσιο λιγότερο από όσο θα έπρεπε και θα μπορούσε. Οι απώλειες αυτές του Δημοσίου θα ωφελήσουν άλλους.

Θα είναι κρίμα να συμβεί κάτι τέτοιο. Ιδίως από άγνοια.

Ροδόλφος Μορώνης
Πρόεδρος – Διευθυντής I.O.M.

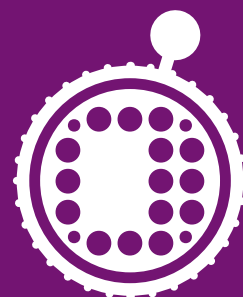

περιεχόμενα

Συννοσητές

Εκδότης **Ροδόλφος Μορώνης** • Αρχισυντάκτης **Πολυδεύκης Παπαδόπουλος**
 Επιστημονικός Σύμβουλος **Στέλιος Παπαθανασόπουλος** • Σύμβουλος Έκδοσης **Αλέξανδρος Πρίφτης**
 Συντακτική Ομάδα **Ειρήνη Ανδριοπούλου, Ελένη Ζώντου, Πέπη Καλογήρου, Κωνσταντίνος Παπαβασιλόπουλος,**
Δήμητρα Στεφανάτου • Design & DTP **Δημήτρης Στεβής** (sidheog72@yahoo.com) • Διόρθωση **Δημοσθένης Κερασιδής**
 • Εκτύπωση/Παραγωγή **Φωτόλιο και Τύπικον Α.Ε.**

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ, Φραγκοῦδην 11 & Αλ. Πάντου, 176 71 Καλλιθέα, Αθήνα
 • τηλ.: 210 9098 690 • fax: 210 9098 693 • e-mail: iom@iom.gr • http: www.iom.gr

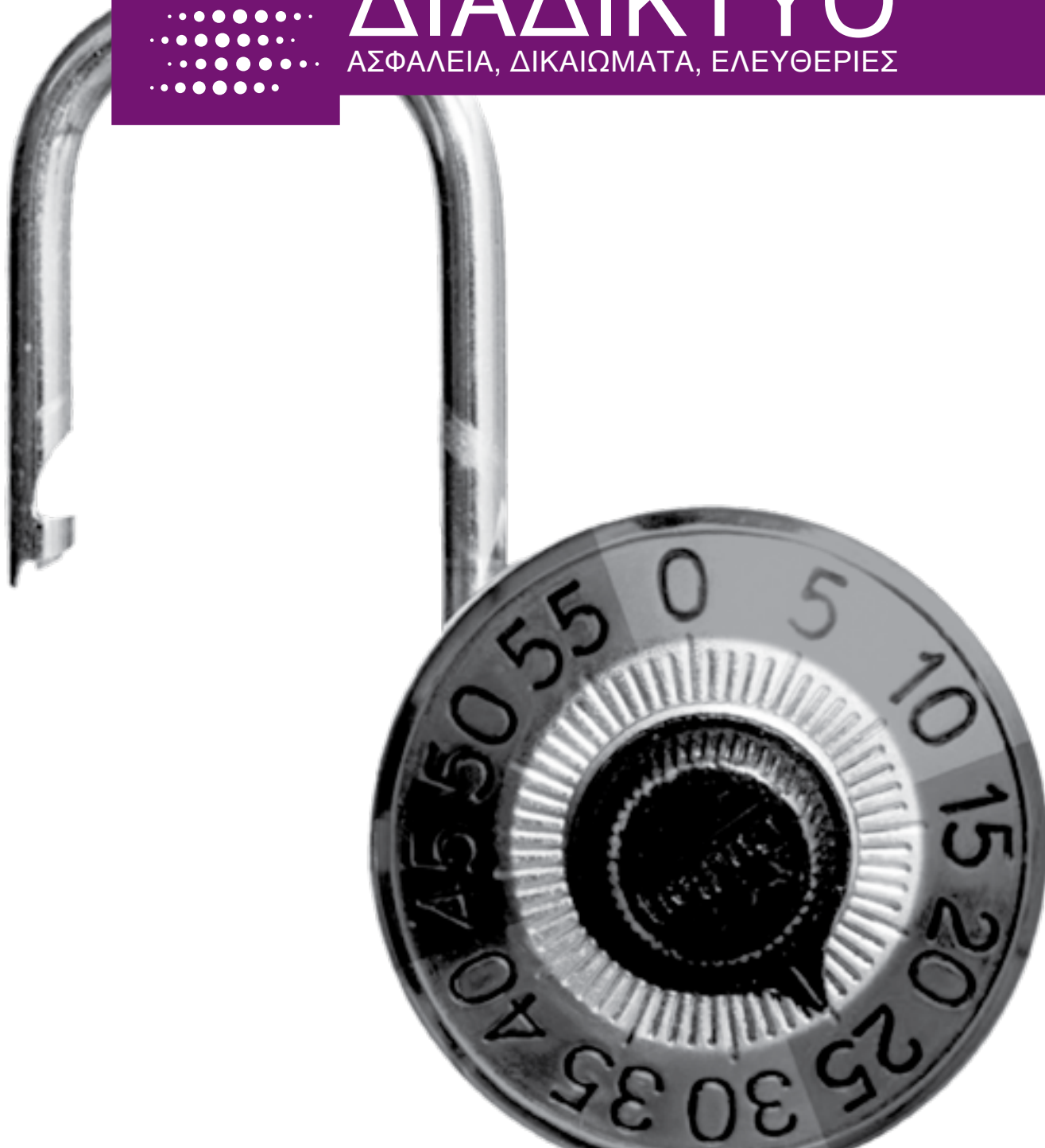

08

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

04

ΕΝΙΣΑ. ΕΝΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ!

10

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

16

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ
ΣΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ

21

Η ΑΝΩΝΥΜΙΑ ΣΤΑ BLOGS

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ: ΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Ο ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ,
ΥΔΟ HELMBRECHT, ΜΙΛΑ ΣΤΙΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ
ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΥΔΕΥΚΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟ

ENISA – ένας ευρωπαϊκός οργανισμός στο Ηράκλειο!

ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

Πριν πέντε και πλέον χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση ίδρυσε τον ENISA, τα αρχικά του οποίου σημαίνουν European Network and Information Security Agency. Ο ENISA ανήκει στην κατηγορία των αποκεντρωμένων και αυτόνομων υπηρεσιών/οργανισμών της Ε.Ε. Το αντικείμενό του, όπως δηλώνει και ο τίτλος του, είναι η ασφάλεια των δικτύων και πληροφοριών, θέμα για το οποίο το ενδιαφέρον ανεβαίνει κατακόρυφα παγκοσμίως. Όμως για εμάς στην Ελλάδα έχει ίσως ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθότι η έδρα του εν λόγω οργανισμού βρίσκεται στο Ηράκλειο της Κρήτης!

Το 2003, όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέταζε την ίδρυση μιας νέας σειράς αυτόνομων και αποκεντρωμένων υπηρεσιών, η Ελλάδα, επωφελούμενη και της τότε προεδρίας της στην Ε.Ε., διεκδίκησε έναν τέτοιο ευρωπαϊκό οργανισμό. Αυτός κατέληξε να είναι εκείνος ο οργανισμός που θα δημιουργούνταν για να αποτελέσει το σημείο αναφοράς των χωρών της Ένωσης, και όχι μόνο, στο κρισιμότερο και ανερχόμενο ζήτημα της ασφάλειας δικτύων και πληροφοριών. Η απόφαση οριστικοποιήθηκε το 2004 και στη συνέχεια οι εμπνευσμένες ενέργειες ορισμένων πολιτικών προσώπων, ευρωβουλευτών και τοπικών παραγόντων, καθώς και η διεθνής φήμη και οι σημαντικές υποδομές του ΙΤΕ Κρήτης συνέτειναν ώστε να επιλεγεί το Ηράκλειο ως έδρα ενός τέτοιου κοινοτικού οργάνου.

Να τονιστεί ότι η χώρα που φιλοξενεί οποιονδήποτε ευρωπαϊκό οργανισμό/όργανο –πόσο δε μάλλον κάποιον με τόσο επίμαχο και ανερχόμενο αντικείμενο– αποκτά η ίδια διεθνές κύρος, ωφέλειες για την οικονομία της και συνέργειες με τους επιστημονικούς και επιχειρηματικούς φορείς της. Όμως ο ENISA, που εδώ και 4 χρόνια είναι πλέον εγκαταστημένος και επιχειρησιακά ενεργός στην Ελλάδα και την Κρήτη, έχει πολύ λίγο απασχολήσει το πολιτικό δυναμικό, τα ΜΜΕ και εν γένει το δημόσιο διάλογο της χώρας μας. Έτσι, αν και ο ENISA υπάρχει για να εξυπηρετεί όλη την Ευρώπη και όχι μόνο την Ελλάδα, στην περίπτωση του η χώρα μας οφείλει να ξεπεράσει την παραδοσιακή εσωστρέφειά της σε τέτοια ζητήματα και να αξιοποιήσει την παρουσία του στην επικράτειά της. Και, πάντως, να την αξιοποιήσει καλύτερα από άλλες περιπτώσεις ευρωπαϊκών/διεθνών οργανισμών που είχε την τύχη να φιλοξενεί, όπως, π.χ., το Ευρωπαϊκό Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης, που δραστηριοποιείται από το 1995 στη Θεσσαλονίκη, το Γραφείο για την Ανασυγκρότηση του Κοσσυφοπέδιου, που λειτούργησε στην ίδια πόλη για μερικά χρόνια, ή ακόμα και την έδρα του Προγράμματος Δράσης του ΟΗΕ για τη Μεσόγειο, που βρίσκεται στην Αθήνα από το 1982. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, η διατήρηση και μακροήμερευση του ENISA στην Ελλάδα, την Κρήτη και το Ηράκλειο δεν είναι διασφαλισμένη και θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την ηθική και υλική συμπαράσταση της ελληνικής Πολιτείας και το ευρύτερο ενδιαφέρον της κοινωνίας.

Για το ποιος είναι ο ENISA, οι λειτουργίες του και οι σκοποί του μιλάμε με το νέο Εκτελεστικό Διευθυντή του, Γερμανό κ. Udo Helmbrecht. Ο κ. Helmbrecht είναι φυσικός στην κατάρτιση και έχει εργαστεί πάνω σε θέματα ασφάλειας των δικτύων και πληροφοριών σε μεγάλες βιομηχανίες και εταιρείες της χώρας του, ενώ τα τελευταία χρόνια ήταν πρόεδρος του Ομοσπονδιακού Γραφείου της Γερμανίας για την πληροφοριακή ασφάλεια. Τη διεύθυνση του ENISA ανέλαβε τον περασμένο Οκτώβριο, διαδεχόμενος τον ιταλό κ. Andrea Pirotti.

Ποιες αρμοδιότητες ανέθεσαν οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον ENISA, όταν τον δημιούργησαν πριν από 5 χρόνια;

Ο ENISA αποτέλεσε την απάντηση της Ε.Ε. στο κρίσιμο ζήτημα της ασφάλειας των πληροφοριακών δικτύων. Η σημασία αυτού του θέματος είναι πλέον κορυφαία, καθώς η ψηφιακή οικονομία και τεχνολογία αρχίζει να αποτελεί τη σπονδυλική στήλη για την καθημερινή λειτουργία των κρατικών υπηρεσιών, των επιχειρήσεων αλλά και των πολιτών. Η αποστολή του ENISA διατυπώνεται και οριοθετείται από τον Κανονισμό 460/2004 της Ε.Ε. Με δύο λόγια, αφορά τη λειτουργία ενός σώματος ειδικών που μπορεί να συμβουλεύει τις δημόσιες αρχές και τους ιδιωτικούς φορείς των χωρών-μελών της Ένωσης πάνω στα θέματα ασφάλειας των δικτύων και πληροφοριών. Συγκεντρώνοντας ένα μεγάλο αριθμό δεδομένων, πληροφοριών, πρακτικών κτλ. από όλη την Ευρώπη και διεθνώς, έργο μας είναι να εκδίδουμε συστάσεις και εκθέσεις με θέσεις, έχοντας ως αποδέκτες τους εταίρους μας, που, όπως προανέφερα, είναι οι ειδικοί και οι φορείς οι οποίοι ασχολούνται με την πληροφοριακή ασφάλεια στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα των χωρών-μελών της Ε.Ε. Αρκετές φορές οι εν λόγω γνωματεύσεις και θέσεις αποτελούν και το πρώτο βήμα για τη δημιουργία νομοθεσίας στα πλαίσια της Ένωσης. Πλεονέκτημα του ENISA είναι το σχετικά μικρό και υψηλά καταρτισμένο στελεχιακό δυναμικό του, το οποίο μπορεί να προσφέρει γρήγορα, ανεξάρτητα και χωρίς εμπορική στόχευση τις πληροφορίες και αναλύσεις που έχουν ανάγκη τα κοινοτικά όργανα και οι εταίροι μας.

Να διευκρινίσω ότι συνομιλητές μας δεν είναι απευθείας μεμονωμένες εταιρείες και πολίτες, αλλά οι αρμόδιες κρατικές αρχές και οι συλλογικοί φορείς τους. Αυτό ισχύει τόσο σε πανευρωπαϊκό όσο και σε τοπικό επίπεδο και βεβαίως αφορά και τις σχέσεις του Οργανισμού με την Ελλάδα, ανεξαρτήτως του αν η χώρα σας και το Ηράκλειο αποτελούν έδρα του ENISA. Επίσης, να υπογραμμιστεί ότι από τους τρεις πυλώνες της ασφάλειας των δικτύων και πληροφοριών (πρόληψη – προστασία – κυρώσεις) ο οργανισμός έχει αρμοδιότητες να υποβοηθεί το δεύτερο και τρίτο πυλώνα, ασχολούμενος μόνο με τον πρώτο, δηλαδή την πρόληψη. Ανταλλάσσοντας όμως πληροφορίες και καλές πρακτικές, αποτελεί ίσως τον κυριότερο μοχλό σήμερα στην Ε.Ε. ώστε να έρχονται στο ίδιο τραπέζι και να συνεργάζονται στα θέματα της ασφάλειας των δικτύων και των πληροφοριών τα κράτη-μέλη, οι υπηρεσίες και οι ιδιωτικοί φορείς.

Πόσο σημαντικά είναι αυτά τα ζητήματα ασφάλειας των δικτύων και των πληροφοριών; Και ποια θα λέγατε ότι είναι τα πλέον κρίσιμα ή ανερχόμενα θέματα;

Η πληροφοριακή ασφάλεια έχει άμεση σχέση με την οικονομία της σύγχρονης κοινωνίας. Κι αυτό γιατί οι κυβερνήσεις, οι επιχειρήσεις και οι πολίτες χρησιμοποιούν τα πληροφοριακά δίκτυα και τις online συνδέσεις εφόσον είναι πεπεισμένοι για την ασφάλεια αυτών των λειτουργιών. Από την άλλη, δε θα μπορούσαμε πλέον να φανταστούμε να λειτουργεί η οικονομία χωρίς online τραπεζικές υπηρεσίες, αλλά και δίχως πολλές από τις εμπορικές και άλλες συ-

ναλλαγές που κάνουν οι ιδιώτες μέσω των Η/Υ ή και των κινητών τηλεφώνων. Όμως το κλειδί σε όλα αυτά είναι η εμπιστοσύνη, η οποία με τη σειρά της σχετίζεται με την ασφάλεια.

Όστόσο είναι σαφές ότι η κατακόρυφη αύξηση της χρήσης του διαδικτύου, και μάλιστα για διοικητικές, οικονομικές και εμπορικές λειτουργίες, έχει αυξήσει και το λεγόμενο «ηλεκτρονικό έγκλημα». Και υπάρχουν πολλές και διάφορες εκφάνσεις αυτού του εγκλήματος, όπως κλοπή προσωπικών στοιχείων, κυβερνο-επιθέσεις, παραβίαση κωδικών, ανεπιθύμητα μηνύματα, αποστολή ιών κτλ., οι οποίες τελειοποιούνται και παγκοσμιοποιούνται. Καθώς τα φαινόμενα αυτά θα συνεχιστούν και προφανώς θα ενταθούν, απαιτείται να ενθαρρύνουμε τους πολίτες για να αναπτύξουν έναν «κοινό ηλεκτρονικό νοου», ώστε να αντιλαμβάνονται και να αντιμετωπίζουν τέτοιους διαδικτυακούς κινδύνους.

Τελικά η κύρια αποστολή του ENISA είναι η ανάπτυξη μιας τέτοιας εγρήγορσης μεταξύ των αρμόδιων φορέων και γενικά της κοινωνίας, καθώς και η διάδοση προληπτικών πολιτικών, όπως η ενίσχυση της έγκυρης αναγνώρισης μεταξύ συστημάτων, η θωράκιση της ηλεκτρονικής ταυτότητας στις δικτυακές συναλλαγές κτλ. Σε ό,τι αφορά τα ανερχόμενα ζητήματα, αυτά έχουν σχέση με την ασφάλεια στα social media, στην «Περιβάλλουσα Νοημοσύνη», στα «Υπολογιστικά Νέφη» και στο λεγόμενο «internet των πραγμάτων». Ο ENISA ήδη επεξεργάζεται τα θέματα που θα γίνουν τα νέα ζητούμενα στο χώρο της πληροφοριακής ασφάλειας και έχει διατυπώσει προτάσεις προς τα κοινοτικά όργανα. Για να μπορέσει όμως να συνεχίσει το έργο του, θα πρέπει να διασφαλιστεί και το καθεστώς ύπαρξης και λειτουργίας του πέραν του 2012, οπότε και λήγει το παρόν.

Η προηγούμενη αρμόδια Επίτροπος για θέματα «Κοινωνίας της Πληροφορίας», κα Βιβιάν Ρέντινγκ, είχε μιλήσει για την ανάγκη ορισμού ενός «Υψηλού Εκπροσώπου για θέματα Πληροφοριακής Ασφάλειας», κατά το πρότυπο ανάλογης θέσης που έχει εξαγγελθεί από τον Πρόεδρο Ομπάμα. Επίσης, η ίδια Επίτροπος είχε εκτιμήσει πρόσφατα πως μια κατάρρευση των τηλεπικοινωνιακών δικτύων στην Ευρώπη, είτε λόγω κυβερνο-επίθεσης είτε μη αντοχής των υποδομών,

μπορεί να προκαλέσει ζημιές έως και 200 δισ. € για τις ευρωπαϊκές οικονομίες. Ο ENISA τι πιστεύει γι' αυτά τα ζητήματα;

Όπως προαναφέρθηκε, τα θέματα της πληροφοριακής ασφάλειας είναι ανερχόμενα στην πολιτική ατζέντα. Η επιλογή του πλέον ισχυρού ανθρώπου στον κόσμο, του Προέδρου των ΗΠΑ, Ομπάμα, να δημιουργηθεί ένα τέτοιο πόστο το οποίο αναφέρατε είναι χαρακτηριστική για τη σημασία που δίνεται στο ζήτημα. Όμως και στην Ε.Ε. η πληροφοριακή ασφάλεια αποτελεί κομβικό σημείο στην «Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Ατζέντα» που παρουσίασε τον περασμένο Σεπτέμβριο ο πρόεδρος της Κομισιόν κ. Μανουέλ Μπαρόσο. Εκτοτε έχει οριστεί μια καινούργια Ευρωπαϊκή Επιτροπή και μια νέα Επίτροπος, αρμόδια για την «Ψηφιακή Ατζέντα», η κα Νέλι Κρόες. Στο πλαίσιο διαμόρφωσης αυτής της Ατζέντας, αλλά και σχετικών διασκέψεων που διοργάνωσε η μέχρι πρότινος Σουηδική Προεδρία της Ε.Ε., ο ENISA παρουσίασε ιδέες και θέσεις, στοχεύοντας σε αυτό που ανέφερα πριν. Τουτέστιν να αποτελέσει ο Οργανισμός το μηχανισμό που θα φέρει στο ίδιο τραπέζι όλες τις ενδιαφερόμενες πλευρές για τα θέματα της πληροφοριακής ασφάλειας, δηλαδή τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, τις εταιρείες τηλεπικοινωνιών και πληροφοριακών συστημάτων και τους συλλογικούς μη κερδοσκοπικούς φορείς που ασχολούνται με το ζήτημα. Η ανάπτυξη συντονισμού, συνεργασίας, αλλά και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ όλων αυτών των πλευρών είναι ο κύριος στόχος του ENISA και εμού του ίδιου, ως νέου εκτελεστικού διευθυντή του Οργανισμού. Σε ό,τι αφορά τις ζημιές από μια κατάρρευση των τηλεπικοινωνιακών και πληροφοριακών συστημάτων στην Ευρώπη, αυτές πράγματι μπορούν να είναι τεράστιες, όπως υπολογίζουν διάφορες οικονομικές αναλύσεις και μετρήσεις. Και, βέβαια, είναι εύλογο, αν συνειδητοποιήσουμε πόσοι τομείς της καθημερινότητάς μας και των οικονομικών μας δραστηριοτήτων εξαρτώνται πλέον από την εύρυθμη λειτουργία αυτών των συστημάτων και των τεχνολογιών.

Πάντως, θα παραδεχθείτε ίσως ότι τα ΜΜΕ, το σινεμά, τηλεοπτικές σειρές κτλ. έχουν αρχίσει να δημιουργούν μια ολόκληρη «λογοτεχνία» γύρω από κυβερνο-επιθέσεις εναντίον χωρών, κρατικών υπηρεσιών, εταιρειών κτλ. Είναι τόσο σοβαρά τα

πράγματα ή παρακολουθούμε και τη γένεση μιας νέας «τεχνολογικής μυθολογίας», που μπορεί να αγγίζει και τα όρια της τρομολαγνείας;

Νομίζω ότι τονίστηκε και πριν ο κρίσιμος ρόλος της πληροφορικής ασφάλειας για την οικονομία, όπως λειτουργεί στην εποχή μας. Και πιστεύω ότι δύσκολα μπορεί να αμφισβητήσει κανείς αυτή την κρίσιμότητα. Επιπλέον, οι κυβερνο-επιθέσεις δεν αποτελούν υπερβολές των ΜΜΕ ούτε αποκηρύματα της φαντασίας κάποιων δημιουργών στο σινεμά και την ΤV. Κυβερνο-επιθέσεις περιορισμένης κλίμακας λαμβάνουν χώρα καθημερινά και διεθνώς. Εκείνο, βέβαια, που είναι λιγότερο συχνό είναι οι κυβερνο-επιθέσεις μεγάλης κλίμακας, εναντίον κρατικών υπηρεσιών, πολυεθνικών ή και ολόκληρων χωρών. Όμως δεν είναι λίγα και αυτού του είδους τα περιστατικά, που έχουν συμβεί σε Εσθονία, Ν. Κορέα, αλλά και Σουηδία, Γαλλία και Γερμανία. Πίσω από τέτοιες μαζικές κυβερνο-επιθέσεις υπάρχουν οργανωμένες εγκληματικές ομάδες ή και πολιτικά κίνητρα, όπως συνέβη με τις δύο πρώτες από τις προαναφερόμενες χώρες. Και πάντως δεν μπορώ να φανταστώ πώς μπορεί να υποτιμήσει κανείς την επικινδυνότητα τέτοιων καταστάσεων, οι οποίες μπορούν να παραλύσουν ολόκληρους τομείς της διοίκησης ενός κράτους, που λειτουργούν πλέον ηλεκτρονικά, διάφορες μεγάλες επιχειρήσεις, το τραπεζικό σύστημα κτλ.

Εφόσον, λοιπόν, η κατάσταση είναι τόσο σοβαρή, πώς μπορεί ο ENISA να βοηθά χώρες που υφίστανται τέτοιες κυβερνο-επιθέσεις; Εξηγήστε μας επίσης τι είναι τα λεγόμενα CERTS (Computer Emergency Response Teams), που υπάρχουν πλέον στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και το ποια είναι η σχέση του Οργανισμού σας με αυτές τις ομάδες.

Θα έλεγα ότι ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα του ENISA στα 4 χρόνια που λειτουργεί επιχειρησιακά ήταν η συμβολή του στο να δημιουργηθούν, φέρ' ειπείν, οι «ψηφιακές πυροσβεστικές υπηρεσίες», που είναι οι «Computer Emergency Response Teams» (CERTS). Όπως δηλώνει και ο τίτλος τους, τα CERTS αποτελούν ομάδες ειδικών που επεμβαίνουν άμεσα για να περιορίσουν τις συνέπειες μιας κυβερνο-επίθεσης εναντίον μιας χώρας ή ενός σημαντικού τομέα σε αυτήν. Επομένως είναι ιδιαίτερα κρίσιμος και χρήσιμος ο ρόλος τους. Ο ENISA, εκκινώντας το 2005, έκανε μια χαρτογράφηση όλων των σχετικών δομών που υπήρχαν στις χώρες-μέλη, εξαιρουμένων των ανάλογων υπηρεσιών που διαθέτουν οι ένοπλες δυνάμεις και όσες λειτουργούν με εμπορικό σκοπό. Έτσι αποκαλύφθηκαν και οι πολλές ελλείψεις και τα κενά που υφίσταντο, καθώς τότε μόνο σε οκτώ χώρες υπήρχαν CERTS που λειτουργούσαν σε κρατικό ή εθνικό επίπεδο. Έκτοτε σχεδόν όλες οι χώρες-μέλη –μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα– έχουν αποκτήσει μία ή περισσότερες τέτοιες δομές. Ο ENISA έχει προσφέρει τεχνολογία και εκπαίδευση για το στήσιμο τέτοιων δομών. Και σε τουλάχιστον μία περίπτωση, της Εσθονίας, η δημιουργία και λειτουργία ενός CERT ήταν κρίσιμωτατη, καθώς το 2008 η χώρα αυτή δέχθηκε μαζική κυβερνο-επίθεση.

Σήμερα η Ευρώπη είναι καλύτερα προετοιμασμένη και σε τεχνικό επίπεδο, αλλά και ως προς την επίγνωση του θέματος της ασφάλειας. Ωστόσο ορισμένες χώρες-μέλη της Ε.Ε. εξακολουθούν να μη διαθέτουν CERT σε κρατικό ή εθνικό επίπεδο. Το δικό μου όραμα είναι όχι μόνο όλα τα κράτη-μέλη να εξοπλιστούν με μια τέτοια δομή, αλλά και όλα τα CERTS να διασυνδέονται με τον ίδιο

τρόπο που συνδέεται η Εσωτερική Αγορά και η οικονομία στην Ε.Ε. Διότι ας συνειδητοποιήσουμε ότι τα περισσότερα σε αυτόν το χώρο είναι αλληλένδετα και, επομένως, δεν μπορεί κανείς να είναι πολύ ισχυρότερος από τον πιο αδύναμο κρίκο της αλυσίδας των πληροφοριακών και τηλεπικοινωνιακών συστημάτων. Ο ENISA είναι πάντα έτοιμος να βοηθήσει οποιονδήποτε εταίρο ώστε να δημιουργήσει το δικό του CERT. Ωστόσο μια τέτοια απόφαση πρέπει να λαμβάνεται από την ίδια τη χώρα, η δε διασύνδεση των CERTS είναι επίσης θέμα συμφωνίας των κρατών-μελών.

Εντέλει μπορεί να είναι εφικτή μια επίθεση του τύπου «11ης Σεπτεμβρη» κατά των δικτύων μας;

Μια τέτοια πιθανότητα δεν μπορεί να αποκλειστεί, δεδομένης της μεγάλης διασύνδεσης των κοινωνικών και οικονομικών λειτουργιών μας με τα δίκτυα. Ωστόσο, μιλώντας για τέτοιους κινδύνους, οφείλουμε να κάνουμε τρεις διακρίσεις: Καταρχάς έχουμε την κυβερνο-τρομοκρατία, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από επιμέρους ομάδες και η οποία ορισμένες φορές δεν είναι ξεκάθαρο σε τι αποσκοπεί. Εν συνεχεία υπάρχει η έννοια του κυβερνο-πολέμου, ο οποίος μπορεί να εξαπολυθεί από ολόκληρα κράτη για πολιτικούς λόγους με παρόμοια λογική με εκείνη των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Τέλος, υπάρχει το κυβερνο-έγκλημα, τα κίνητρα του οποίου είναι οικονομικά. Παρότι οι σκοποί δύνανται να διαφέρουν, οι ζημιές μπορεί να είναι μεγάλες. Έτσι, μόνο η προετοιμασία της κάθε χώρας και η ανάπτυξη διακρατικής συνεργασίας μπορούν να μας προστατεύσουν.

Ποιος είναι ο βαθμός της διακρατικής συνεργασίας στο ζήτημα της κυβερνο-ασφάλειας και κατά πόσο η Ε.Ε. χρειάζεται μια κοινή πολιτική;

Καταρχάς να τονίσω ότι όλες οι χώρες της Ε.Ε. οφείλουν να αποκτήσουν μια στρατηγική για την κυβερνο-ασφάλεια. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να ξεκαθαρίσουν τους ρόλους και τις ευθύνες που έχουν οι εμπλεκόμενοι οργανισμοί και φορείς οι οποίοι βρίσκονται στην επικράτειά τους. Επιπλέον, απαιτείται να υπάρχει μια συγκεκριμένη στρατηγική και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ο ENISA για να διευκολύνει μια τέτοια εξέλιξη έχει καταγράψει και αναλύσει τις ενέργειες όλων των χωρών-μελών της Ε.Ε. για τη

Οι κυβερνο-επιθέσεις δεν αποτελούν υπερβολές των ΜΜΕ

ούτε αποκηρύματα της φαντασίας κάποιων δημιουργών στο σινεμά και την ΤV. Κυβερνο-επιθέσεις περιορισμένης κλίμακας λαμβάνουν χώρα καθημερινά και διεθνώς.

Εκείνο, βέβαια, που είναι λιγότερο συχνό είναι οι κυβερνο-επιθέσεις μεγάλης κλίμακας, εναντίον κρατικών υπηρεσιών, πολυεθνικών ή και ολόκληρων χωρών. Όμως δεν είναι λίγα και αυτού του είδους τα περιστατικά, που έχουν συμβεί σε Εσθονία, Ν. Κορέα, αλλά και Σουηδία, Γαλλία και Γερμανία.

Πίσω από τέτοιες μαζικές κυβερνο-επιθέσεις υπάρχουν οργανωμένες εγκληματικές ομάδες ή και πολιτικά κίνητρα.

θωράκιση της ασφάλειας και της ανθεκτικότητας των τηλεπικοινωνιακών δικτύων. Από αυτή την καταγραφή προκύπτει ότι μεταξύ των εταίρων υπάρχουν διαφορές και στην κατανόηση των προβλημάτων και στην προετοιμασία. Επιπρόσθετα, οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί φορείς που σε κάθε χώρα ασχολούνται με τα ζητήματα της πληροφοριακής ασφάλειας πολλές φορές δε συνεργάζονται μεταξύ τους, γιατί διστάζουν να ανταλλάξουν εμπιστευτικές πληροφορίες. Όμως όλα αυτά μειώνουν τις δυνατότητες που έχουμε να αντιμετωπίσουμε τους κινδύνους και τις ατέλειες. Έτσι, θα έλεγα ότι μια στενότερη συνεργασία είναι απαραίτητη και στο εσωτερικό των χωρών-μελών και στο σύνολο της Ε.Ε.

Ένα άλλο ευαίσθητο ζήτημα είναι το κατά πόσο η ασφάλεια και οι ελευθερίες μπορούν να βρίσκονται σε ισορροπία στην Κοινωνία της Πληροφορίας...

Πρόκειται για ένα σύνθετο ζήτημα, που συχνά τροφοδοτεί ενδιαφέρουσες ακαδημαϊκές συζητήσεις. Ωστόσο οφείλουμε να κατανοήσουμε ότι στον κόσμο της πληροφορίας και των δικτύων δεν μπορεί να υπάρχει ελευθερία χωρίς ασφάλεια, και πως τα ζητήματα αυτά είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Ο ENISA έχει συντάξει πάντως αρκετές τεχνικές εκθέσεις πάνω στα ζητήματα της ιδιωτικότητας στα δίκτυα σε σχέση με την απαιτούμενη ασφάλεια, όπως, π.χ., για τη χρήση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης. Θέση μας είναι ότι η προστασία της ιδιωτικότητας και η πληροφοριακή ασφάλεια πρέπει να αντιμετωπίζονται αλληλένδετα.

Ο ENISA έχει αναπτύξει διαδραστικότητα στο θέμα της ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου από παιδιά και στην εγρήγορση που πρέπει να υπάρχει από τους γονείς τους. Εξηγήστε μας τι ακριβώς έχει γίνει.

Ο ENISA έχει συντάξει μια σειρά από εκθέσεις γι' αυτό το πολύ σημαντικό θέμα. Έτσι, έχουμε διαμορφώσει ένα πακέτο από καλές πρακτικές, χρήσιμες για την επικοινωνία και ενημέρωση που πρέπει να υπάρχει. Το πακέτο αυτό βασίστηκε στη συγκέντρωση πολλαπλών δεδομένων από τα κράτη-μέλη, τις δικές τους εκστρατείες για τη διαφώτιση της κοινής γνώμης πάνω στην ασφαλή χρήση των δικτύων από τα παιδιά. Για τον ίδιο λόγο έχουμε καθιερώσει ένα

δίκτυο ανταλλαγής απόψεων και πληροφοριών με εκατοντάδες ειδικούς σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έχουμε διατυπώσει επίσης θέσεις ειδικά για τη χρήση των «εικονικών κοινοτήτων», καθώς και των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης από τα παιδιά. Οι θέσεις αυτές απευθύνονται βασικά σε ειδικούς, οι οποίοι με τη σειρά τους θα αναπτύξουν τις κατάλληλες πολιτικές στις χώρες-μέλη. Ωστόσο ορισμένα από αυτά τα στοιχεία μπορούν να είναι χρήσιμα και απευθείας στους γονείς.

Γιατί το Ηράκλειο και η Κρήτη επελέγησαν πριν από περίπου 5 χρόνια από τα κοινοτικά όργανα ως έδρα του ENISA. Και σε ποιο βαθμό αυτή η επιλογή είναι μόνιμη;

Η επιλογή της χώρας που θα φιλοξενούσε τον Οργανισμό έγινε το 2003 από τους αρχηγούς των κρατών και κυβερνήσεων της Ε.Ε. Και τότε επελέγη αυτή η χώρα να είναι η Ελλάδα. Εν συνεχεία η ελληνική πλευρά πρόκρινε για συγκεκριμένο χώρο το Ηράκλειο της Κρήτης. Βασικός λόγος ήταν ότι ο νεοσύστατος Οργανισμός θα δημιουργούνταν κοντά στο Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, το οποίο υπάρχει εκεί, και ειδικότερα δίπλα στο Ινστιτούτο Πληροφορικής, που αυτό περιλαμβάνει και το οποίο κατατάσσεται μεταξύ των 10 πιο διακεκριμένων κέντρων στην Ευρώπη για την έρευνα στις τεχνολογίες της επικοινωνίας και πληροφορίας.

Είμαστε πολύ ευτυχείς που έχουμε την έδρα μας εδώ. Το φυσικό περιβάλλον, το κλίμα, ο ιστορικός/πολιτιστικός περιγύρος, η φιλοξενία των ανθρώπων, η διατροφή είναι ιδεώδεις. Όλα αυτά είναι πλεονεκτήματα για την προσέλκυση υψηλά καταρτισμένων στελεχών στον ENISA, καθώς δεν υπάρχουν πολλά τέτοια διαθέσιμα. Βεβαίως, στην αρχή υπήρξε ένας σκεπτικισμός για το ότι η έδρα του Οργανισμού θα ήταν σε ένα νησί, δημιουργώντας οπωσδήποτε ορισμένα προβλήματα στις μετακινήσεις των στελεχών, των επισκεπτών κτλ. Όμως το κεφάλαιο αυτό έχει κλείσει, αν και απασχόλησε τους παράγοντες, ειδικά στην Κρήτη, που θα θίγονταν αν άλλαζε τίποτα ως προς την έδρα του ENISA. Πάντως, οι γεωγραφικές και μεταφορικές δυσκολίες ξεπεράστηκαν με τη χρήση του διαδικτύου, των ευρυζωνικών επικοινωνιών, των τηλε-διασκέψεων και των

ειδικών αποστολών. Άλλωστε έτσι είναι η Ευρώπη και ο κόσμος μας σήμερα. Μπορείς να εργάζεσαι και να λειτουργείς τα πράγματα από οπουδήποτε. Εμείς μπορούμε να απασχολούμαστε με κεντρικά ζητήματα που αφορούν τις Βρυξέλλες από το πλέον νοτιοανατολικό σημείο της Ευρώπης. Πρέπει απλώς να αρχίσουμε να αντιλαμβάνομαστε κάπως διαφορετικά αυτά τα πράγματα.

Πώς είναι οι σχέσεις του ENISA με τη φιλοξενούσα χώρα, την Ελλάδα. Υπάρχουν κάποια αιτήματα εκ μέρους σας που δεν έχουν ικανοποιηθεί;

Όπως όλα τα όργανα και οι υπηρεσίες της Ε.Ε. που βρίσκονται στις διάφορες χώρες-μέλη, έτσι και ο ENISA πρέπει να βασίζεται στη βοήθεια και συνεργασία που λαμβάνει από την Ελλάδα, βάσει διπλωματικών πρωτοκόλλων. Γενικά, οι σχέσεις μας με την ελληνική πλευρά είναι πολύ καλές, όπως και η υποστήριξη που έχουμε τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Ένα ζήτημα που μας ενδιαφέρει επίσης είναι η καλή λειτουργία και η περαιτέρω ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Σχολείου που υπάρχει στο Ηράκλειο και στο οποίο φοιτούν τα παιδιά των στελεχών μας, μαζί και με παιδιά από τη διεθνή κοινότητα. Η ύπαρξη αυτού του σχολείου είναι απαραίτητη για την προσέλκυση αξιόλογων στελεχών.

Όπως προαναφέρατε, μία από τις αιτίες που βρίσκεται ο ENISA στο Ηράκλειο είναι η ύπαρξη του ιδιαίτερα προηγμένου Ιδρύματος Τεχνολογίας & Έρευνας και ιδίως του Ινστιτούτου Πληροφορικής (ΙΤΕ-ΙΠ). Ποια είναι η συνεργασία του Οργανισμού με το Ίδρυμα και το Ινστιτούτο;

Ο ENISA έχει στενή συνεργασία με το ΙΤΕ-ΙΠ. Ο διευθυντής του τελευταίου, καθηγητής κ. Κώστας Στεφανίδης, είναι μέλος του Δ.Σ. της υπηρεσίας μας. Η συνεργασία μας ξεκινά από τεχνικά και κτιριακά θέματα και φτάνει σε επιστημονικά. Επίσης, τα τελευταία δύο χρόνια ο ENISA και το ΙΤΕ-ΙΠ συνδιοργανώνουν ένα θερινό σχολείο για ζητήματα ασφάλειας των δικτύων και πληροφοριών, με πολύ αξιόλογες συμμετοχές πολιτικών προσώπων, ακαδημαϊκών και στελεχών της βιομηχανίας από όλη την Ευρώπη και όχι μόνο. Σε ό,τι αφορά τα διάφορα έργα και προγράμματα που προκηρύσσει ο ENISA, ορισμένα από αυτά έχουν κατακρωθεί στο ΙΤΕ-ΙΠ για να εκτελεστούν και άλλα όχι. Πάντως, δεν μπορούμε να μεροληπτήσουμε υπέρ του ΙΤΕ-ΙΠ, λόγω της εγγύτητας και της ευρύτερης συνεργασίας, μιας και διαχειριζόμαστε χρήματα των Ευρωπαίων φορολογουμένων.

Παρότι έχει περάσει περίπου μια 5ετία που υπάρχει ο ENISA, και παρά τη σημασία του και τα κρίσιμα θέματα που χειρίζεται, παραμένει σχετικά άγνωστος όχι μόνο στο επίπεδο του Ευρωπαίου πολίτη, αλλά και των ευρωπαϊκών ΜΜΕ. Ελάχιστοι γνωστές είναι και στη χώρα που τον φιλοξενεί, την Ελλάδα...

Εξηγήστε μας γιατί συμβαίνει αυτό.

Έχετε δίκιο. Προσεγγίζουμε όλους όσους μπορούμε να προσεγγίσουμε, αλλά ίσως όχι όσους οφείλουμε. Να υπογραμμίσω ξανά ότι ο ENISA διαλέγεται πρωτίστως με τους εταίρους του, που είναι τα σώματα ειδικών για θέματα πληροφοριακής ασφάλειας στην Ε.Ε. και τις χώρες-μέλη, καθώς και η βιομηχανία των τεχνολογιών της επικοινωνίας και πληροφορίας. Και σε αυτούς τους κύκλους ο ENISA είναι πολύ γνωστός. Δεν είναι, όντως, γνωστός στο μέσο Ευρωπαίο πολίτη, γιατί δεν είναι αυτή η επίσημη αποστολή του. Σε αντίθεση με άλλες αυτόνομες και αποκεντρωμένες υπηρεσίες της

Η επιλογή της χώρας που θα φιλοξενούσε τον Οργανισμό έγινε το 2003 από τους αρχηγούς των κρατών και κυβερνήσεων της Ε.Ε. Και τότε επελέγη αυτή η χώρα να είναι η Ελλάδα. Εν συνεχεία η ελληνική πλευρά πρόκρινε για συγκεκριμένο χώρο το Ηράκλειο της Κρήτης. Βασικός λόγος ήταν ότι ο νεοσύστατος Οργανισμός θα δημιουργούνταν κοντά στο Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας, το οποίο υπάρχει εκεί, και ειδικότερα δίπλα στο Ινστιτούτο Πληροφορικής, που αυτό περιλαμβάνει και το οποίο κατατάσσεται μεταξύ των 10 πιο διακεκριμένων κέντρων στην Ευρώπη για την έρευνα στις τεχνολογίες της επικοινωνίας και πληροφορίας.

Ε.Ε. –όπως, π.χ., είναι η Υπηρεσία για την Ασφάλεια των Τροφίμων, με έδρα την Ιταλία, η Υπηρεσία για τον Έλεγχο των Χημικών με έδρα τη Φινλανδία– οι κανονισμοί που διέπουν τον ENISA δεν προβλέπουν την απευθείας επαφή του με τους πολίτες. Άλλωστε ο δικός μας οργανισμός είναι σχετικά μικρός, έχοντας μόνο 60 στελέχη, τα οποία θα ήταν δύσκολο να επικοινωνούν απευθείας με 500 εκατ. Ευρωπαίους πολίτες. Επίσης, οι τεχνικές και οικονομικές μας δυνατότητες δε μας επιτρέπουν να χρησιμοποιούμε για τις εργασίες μας άλλη γλώσσα από τα αγγλικά, με λίγες εξαιρέσεις για τα γερμανικά και τα γαλλικά. Είναι κι αυτό ένα πρόβλημα για την απευθείας επικοινωνία με το ευρύ κοινό.

Είπατε επίσης ότι ο οργανισμός δεν είναι γνωστός στα ευρωπαϊκά ΜΜΕ. Για να ακριβολογούμε όμως, έχουμε ελάχιστα «ευρωπαϊκά» ΜΜΕ. Τα υπόλοιπα είναι εθνικά, που κάποιες φορές ασχολούνται και με τα ευρωπαϊκά ζητήματα. Πάντως, είναι γεγονός ότι οι ανακοινώσεις και οι εργασίες μας ενδιαφέρουν πιο πολύ ορισμένα εξειδικευμένα Μέσα στα θέματα ΤΕΠ.

Σε ό,τι αφορά το πόσο γνωστός έχει γίνει ο ENISA στη χώρα που τον φιλοξενεί, την Ελλάδα, να πούμε ότι είναι ιδιαίτερα γνωστός στα τοπικά και περιφερειακά ΜΜΕ της Κρήτης, τα οποία τον έχουν υποστηρίξει και έχουν πραγματοποιήσει καμπάνια για την ανανέωση της θητείας του και τη διατήρηση της έδρας του. Στην υπόλοιπη ελληνική κοινωνία, όντως, δεν είναι πολύ γνωστός. Ένας από τους λόγους πάντως αφορά και το ότι η ασφάλεια των δικτύων και των πληροφοριών δεν είναι τόσο ψηλά στην ατζέντα της Ελλάδας, όσο σε άλλες χώρες της Ε.Ε. Τα ευρυζωνικά δίκτυα και η διάδοση του ίντερνετ εξακολουθούν να βρίσκονται σε χαμηλή θέση στις σχετικές στατιστικές της Ε.Ε. Τελικά ίσως μικρότερα κομμάτια της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας εξαρτώνται από αυτή την ασφάλεια –σε σχέση με τα αντίστοιχα άλλων χωρών– αν και πολλές πλευρές του οικονομικού συστήματος, του τουρισμού κτλ. της Ελλάδας θα μπορούσαν να θιγούν από παραβίαση της ασφάλειας των δικτύων και των πληροφοριών. Πάντως, είμαστε ανοικτοί σε επαφές και συνεργασίες με ελληνικά ΜΜΕ και ευχαριστούμε τις εκδόσεις του I.O.M. για το ενδιαφέρον που έχουν δείξει για τον ENISA.

πνευματικά δικαιώματα

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΝΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΚΛΗΣΗ

της Πέπης Καλογήρου *

Η πνευματική ιδιοκτησία αποτελεί τη βάση της δημιουργικότητας, και είναι καθήκον του νομοθέτη η προστασία της διασυννοριακά σε ένα εξελισσόμενο οικονομικά και τεχνολογικά περιβάλλον. Αυτή είναι η κύρια παραδοχή που υπάρχει για το θέμα στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία έρχεται και πάλι στο προσκήνιο με αφορμή την ολοκλήρωση της διαβούλευσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το «Δημιουργικό Περιεχόμενο σε μια ενιαία ευρωπαϊκή ψηφιακή αγορά: προκλήσεις για το μέλλον». Τώρα η Κομισιόν, με τη νέα της σύνθεση, έχει να ανταποκριθεί στην πρόκληση μιας νέας στρατηγικής για την ανάπτυξη και την εργασία, καθώς και να αναζωογονήσει εκ νέου το σχέδιο μιας ενιαίας αγοράς στον τομέα αυτό. Στόχος παραμένει η δημιουργία ενός σύγχρονου ρυθμιστικού πλαισίου για μια ενιαία αγορά «δημιουργικού περιεχομένου» στο διαδίκτυο, το οποίο να προωθεί την ανταγωνιστικότητα και να είναι φιλικό προς τον καταναλωτή.

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΛΥΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η ψηφιακή τεχνολογία προκαλεί αλλαγές στον τρόπο δημιουργίας, εκμετάλλευσης και διανομής του περιεχομένου. Η συνύπαρξη περιεχομένου που έχει δημιουργηθεί από τους χρήστες (User-created content)¹ και από επαγγελματίες καταδεικνύει την ανάγκη εξασφάλισης αφενός της ελευθερίας έκφρασης και αφετέρου της αμοιβής των επαγγελματιών. Μουσική, κινηματογράφος, έντυπα, βιβλία, βιντεοπαιχνίδια αποτελούν δημιουργικό περιεχόμενο, και οι δημιουργοί τους αναζητούν προστασία, μέσω των οργανισμών συλλογικής διαχείρισης. Εξίσου προστασία αναζητούν οι κάτοχοι συγγενικών δικαιωμάτων, ερμηνευτές, ηθοποιοί κτλ. Ωστόσο οι επαγγελματίες δημιουργοί θεωρούν ότι η διάθεση του έργου τους στο διαδίκτυο αποδεικνύεται μια υψηλού κινδύνου επιχειρηματική δραστηριότητα, λόγω του κατακερματισμού της αγοράς, του υψηλού κόστους παραγωγής και της ανάγκης να χρηματοδοτήσουν νέες μη αποδοτικές υπηρεσίες από τα μειούμενα έσοδα που αποφέρει η παραδοσιακή φυσική διανομή.

Το δε ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι σημαντικό, μιας και πρόκειται για μια αγορά σημαντικού μεγέθους. Κι αυτό γιατί οι τομείς πολιτισμού και δημιουργίας έχουν ετήσιο τζίρο μεγαλύτερο των 650 δισ. €, συμβάλλοντας στο 2,6% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ και απασχολώντας το 3% του ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού. Στο πλαίσιο αυτό, το φαινόμενο της πειρατείας φαίνεται πλέον να κρούει τον κώδωνα για άμεση ανάληψη δράσης. Ο συντονισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο θεωρείται απαραίτητος, αφού η ύπαρξη περισσότερων εθνικών συστημάτων αδειοδότησης και νομοθεσιών μάλλον δυσχεραίνει την επίλυση του προβλήματος. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διερευνά την πιθανότητα δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής ή διακρατικής άδειας, πέραν της άδειας του κράτους παραγωγής του οπτικοακουστικού έργου. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα δοθούν στις αρχές του 2010, ενώ ήδη διαφαίνεται ότι θα είναι χρήσιμη μια αναθεώρηση του ρυθμιστικού πλαισίου προς την κατεύθυνση της ανανέωσης προκειμένου οι δικαιούχοι και οι

καταναλωτές να λάβουν όλες τις απολαβές από τη μετάβαση στην ψηφιακή εποχή.

Για την ανάγκη απλοποίησης του συστήματος αδειών είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα στο χώρο της μουσικής. Για κάθε τραγούδι σε CD υπάρχουν τα πνευματικά δικαιώματα των δημιουργών (μουσικός και στιχουργός), δηλαδή δικαίωμα αναπαραγωγής και παρουσίασης στο κοινό, καθώς και συγγενικά δικαιώματα (ερμηνευτών, εκτελεστών, παραγωγών). Συνήθως όλοι παραχωρούν τα δικαιώματά τους σε οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης. Ωστόσο πολλές φορές τα δικαιώματα αυτά διαχωρίζονται. Έτσι, π.χ., το δικαίωμα δημόσιας εκτέλεσης μεταβιβάζεται σε οργανισμό συλλογικής διαχείρισης και το δικαίωμα αναπαραγωγής (CD) στη δισκογραφική εταιρεία. Προκειμένου να γίνει εκμετάλλευση μέσω διαδικτύου απαιτείται διπλή άδεια. Εξάλλου προβληματική είναι και η εδαφική ισχύς της άδειας εκμετάλλευσης.

Πρόσφατα έγινε προσπάθεια για αδειοδότηση μουσικών έργων σε πολυ-εδαφική βάση, δημιουργώντας περισσότερες ευρωπαϊκές πλατφόρμες (π.χ., CELAS, PEDL, ARMONIA κτλ.) και ξεπερνώντας το σκόπελο για τα δικαιώματα ψηφιακής αναπαραγωγής στο διαδίκτυο. Ωστόσο παραμένει η διάκριση μεταξύ «διεθνούς» αδειοδότησης ψηφιακής αναπαραγωγής και εθνικής άδειας για δημόσια εκτέλεση (βλ. COM, 2009: 5 και 6). Η πολυπλοκότητα αυτή καθιστά δυσχερή τη νόμιμη χρήση από χρήστες με εμπορική δραστηριότητα, οι οποίοι αναζητούν ασφάλεια δικαίου και δίκαιη τιμολόγηση σε βάση ευρύτερη της εθνικής, ενώ δε λείπουν αυτοί που υποστηρίζουν την πλήρη εναρμόιση του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Νωρίτερα, το 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε απαγορεύσει σε 24 ευρωπαϊκούς οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης να θέσουν εμπόδια στον ανταγωνισμό περιορίζοντας την αρμοδιότητά τους και μην παρέχοντας τις υπηρεσίες τους σε δημιουργούς και επαγγελματίες χρήστες εκτός εθνικής περιφέρειας. Στόχος της από-

Στο πλαίσιο της γενικής κινητοποίησης για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, η Κομισιόν επιδιώκει να έχει ενεργό ρόλο θέτοντας τρεις βασικούς στόχους: α) τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους δημιουργούς και τους κατόχους δικαιωμάτων, εξασφαλίζοντας κατάλληλη αμοιβή για το έργο τους, καθώς και για μια πολιτιστικά ποικιλόμορφη ευρωπαϊκή αγορά, β) την παροχή στους καταναλωτές ελκυστικών νόμιμων προσφορών με διαφάνεια ως προς την τιμολόγηση και τους όρους χρήσης του περιεχομένου, διευκολύνοντας την πρόσβαση των χρηστών κάθε στιγμή και από κάθε δίκτυο σε μια ευρεία γκάμα επιλογών, γ) την προώθηση ενός επιπέδου ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών μοντέλων και καινοτόμων λύσεων για τη διανομή του δημιουργικού περιεχομένου.

φασης αυτής ήταν η προώθηση του ανταγωνισμού και η πανευρωπαϊκή αδειοδότηση, θέτοντας τέλος στην πρακτική που θέλει κάθε εθνικός οργανισμός συλλογικής διαχείρισης να έχει αποκλειστικό δικαίωμα αδειοδότησης του παγκόσμιου ρεπερτορίου σε επαγγελματίες χρήστες που είναι εγκατεστημένοι στο εθνικό έδαφος.

Στο πλαίσιο της γενικής κινητοποίησης για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, η Κομισιόν επιδιώκει να έχει ενεργό ρόλο θέτοντας τρεις βασικούς στόχους:

- α) τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους δημιουργούς και τους κατόχους δικαιωμάτων, εξασφαλίζοντας κατάλληλη αμοιβή για το έργο τους, καθώς και για μια πολιτιστικά ποικιλόμορφη ευρωπαϊκή αγορά,
- β) την παροχή στους καταναλωτές ελκυστικών νόμιμων προσφορών με διαφάνεια ως προς την τιμολόγηση και τους όρους χρήσης του περιεχομένου, διευκολύνοντας την πρόσβαση των χρηστών κάθε στιγμή και από κάθε δίκτυο σε μια ευρεία γκάμα επιλογών,
- γ) την προώθηση ενός επιπέδου ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών μοντέλων και καινοτόμων λύσεων για τη διανομή του δημιουργικού περιεχομένου.

Ήδη από το 2008 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ανοίξει τη συζήτηση γύρω από το θέμα της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας με τη δημιουργία μιας πλατφόρμας συνεργασίας, την «Content Online Platform», στην οποία συγκεντρώθηκαν 77 ειδικοί από όλες τις ενδιαφερόμενες ομάδες: δημιουργοί, κάτοχοι δικαιωμάτων, παροχείς περιεχομένου, ενώσεις καταναλωτών, παροχείς πρόσβασης στο διαδίκτυο, ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί και από την τηλεπικοινωνιακή βιομηχανία. Αποτέλεσμα της συνεργασίας είναι η τελική έκθεση «Final Report on The Content Online Platform», που δημοσιεύθηκε το Μάιο του 2009.

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα, η παραγωγή ποιοτικού περιεχομένου είναι ιδιαίτερα δαπανηρή, ιδίως στην κατακερματισμένη ευρωπαϊκή αγορά. Το δημιουργικό περιεχόμενο είναι ένας χώρος υψηλού επενδυτικού ρίσκου. Βασικές παράμετροι παραμένουν η διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων στο διαδίκτυο, η καταπολέμηση της πειρατείας, η προστασία των ανηλικών και η πολιτιστική ποικιλομορφία. Η Επιτροπή σχεδιάζει την υιοθέτηση μιας δεύτερης Ανακοίνωσης.

Σχετικά με την πρόσβαση των καταναλωτών, η Επιτροπή εκτιμά ότι η παροχή νόμιμων υπηρεσιών με ελκυστικούς και δίκαιους όρους θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη του καταναλωτή και τη νόμιμη πρόσβαση στον πολιτισμό και τη γνώση. Εξάλλου η μέσω διαδικτύου πρόσβαση στην Κοινωνία της Πληροφορίας φαίνεται να έχει μέγιστη βαρύτητα και σημασία στην εποχή μας.

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Στο πλαίσιο της αναθεώρησης του «πακέτου για τις τηλεπικοινωνίες», δηλαδή των ευρωπαϊκών Οδηγιών που αφορούν δίκτυα και υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών, έλαβε χώρα μεγάλη συζήτηση σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης στο διαδίκτυο και τη δυνατότητα επιβολής ως κύρωσης της διακοπής της πρόσβασης αυτής. Το ζήτημα αυτό δίχασε το Ευρωκοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών και επιλύθηκε τελευταίο με ένα κείμενο που αποτυπώνει τις ανησυχίες του Ευρωκοινοβουλίου, καθώς περιέχει ασφαλιστικές δικλίδες προστασίας των χρηστών που δεν προέβλεπε η αρχική πρόταση της Επιτροπής.

Με τη νέα διάταξη για την ελευθερία στο διαδίκτυο, τα δύο μέρη συμφωνούν ότι μέτρα διακοπής της πρόσβασης ή χρήσης υπηρεσιών και εφαρμογών μέσω δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών πρέπει να υιοθετούνται με σεβασμό στα θεμελιώδη δι-

καιώματα και ελευθερίες των φυσικών προσώπων, όπως κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), καθώς και τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου. Οι περιορισμοί στην πρόσβαση και χρήση του διαδικτύου υπάγονται σε εγγυήσεις αντίστοιχες με αυτές που συνοδεύουν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Από τη διατύπωση του άρθρου 1(3)α της νέας Οδηγίας-πλαίσιο φαίνεται να αναδεικνύονται σε θεμελιώδη δικαιώματα η πρόσβαση στο διαδίκτυο και η χρήση των υπηρεσιών και εφαρμογών μέσω δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών.²

Περιορισμοί στην πρόσβαση ενός ατόμου στο διαδίκτυο ή στη χρήση του μπορούν να τεθούν μόνο εφόσον συνιστούν μέτρα αναγκαία, κατάλληλα και ανάλογα προς το παράπτωμα σε μια δημοκρατική κοινωνία, ενώ η εφαρμογή τους υπόκειται σε επαρκείς διαδικαστικές διασφαλίσεις σύμφωνα με την ΕΣΔΑ και τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, όπου περιλαμβάνονται η αποτελεσματική νομική προστασία και η αμερόληπτη διαδικασία. Συνεπώς, συνεχίζει η Οδηγία, τα μέτρα αυτά μπορούν να ληφθούν μόνο εφόσον γίνονται σεβαστά το τεκμήριο της αθωότητας και το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, καθώς και μια προκαταρκτική δίκαιη και αμερόληπτη διαδικασία που θα εξασφαλίζει το δικαίωμα ακρόασης και το δικαίωμα σε μια ουσιαστική και έγκαιρη διαδικασία ελέγχου της νομιμότητας.

Επομένως τα κράτη-μέλη μπορούν να θεσπίζουν νομοθεσία που θα απαγορεύει τη χρήση του διαδικτύου για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα σε όσους παραβιάζουν τα πνευματικά δικαιώματα, εφόσον πληρούνται οι εγγυήσεις για την προστασία του θεμελιώδους, όπως αναδεικνύεται, δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφόρηση.

Δεν υπάρχει ρητή απαίτηση για προηγούμενη δικαστική απόφαση, απαίτηση που οδήγησε τη Γαλλία να τροποποιήσει την αρχική της πρόταση για επιβολή κυρώσεων στους χρήστες με απόφαση ανεξάρτητης διοικητικής αρχής (βλ. *Συχνότητες*, τχ. 6, σ. 47). Τη χρονιά που πέρασε, η Γαλλία εισήγαγε νέα νομοθεσία που επιτρέπει τη διακοπή της πρόσβασης στο διαδίκτυο για λόγους που αφορούν την πειρατεία, ενώ η σύσταση ανεξάρτητης αρχής για την επιβολή κυρώσεων θεωρήθηκε ανεπαρκής ως εγγύηση για την προστασία των χρηστών, με αποτέλεσμα η τελική διαδικασία να προβλέπει τη λήψη δικαστικής απόφασης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ωστόσο δε φαίνεται διατεθειμένη να αρκεστεί στη μεσολάβηση μιας διοικητικής αρχής και απαιτεί δικαστική απόφαση. Η προηγούμενη αρμόδια Επίτροπος για θέματα τηλεπικοινωνιών, Viviane Reding, είχε διαμνύσει στην Ισπανία ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα στραφεί εναντίον της, αν η κυβέρνηση ξεκινήσει διαδικασίες διακοπής της πρόσβασης στο διαδίκτυο σε πειρατές περιεχομένου, ειδοποιώντας ότι κάθε νομοθετική πρωτοβουλία που δεν προβλέπει προηγούμενη δικαστική απόφαση θα θεωρείται ασύμβατη με την κοινοτική νομοθεσία.

Το ξεκαθάρισμα αυτό έγινε πριν ακόμα η κυβέρνηση της Ισπανίας ανακοινώσει την τελική πρότασή της, αλλά στη βάση των αρχικών συζητήσεων. Η μουσική βιομηχανία της Ισπανίας επιθυμεί σαφώς την υιοθέτηση ενός νόμου αντίστοιχου με τον γαλλικό, παρότι η πρόταση που συζητείται δε φαίνεται να καταλήγει στην αποσύνδεση οιασδήποτε χρήστη από το διαδίκτυο. Το Ηνωμένο Βασίλειο προσανατολίζεται σε μια παρόμοια ρύθμιση, αλλά οι τέσσερις κολοσσοί του διαδικτύου, Facebook, Google, Yahoo και eBay, καθώς και η Ένωση παροχέων υπηρεσιών διαδικτύου (ISPA) εξέφρασαν ανησυχία και επιφυλακτικότητα για το νομοσχέδιο σχετικά με την Ψηφιακή Οικονομία. Κι ενώ αναμένεται ότι με την έλευση

του 2010 θα σταλούν περίπου 15.000 επιστολές προς χρήστες του διαδικτύου για παραβιάσεις πνευματικής ιδιοκτησίας, η ISPA αντιτίθεται σε πολλά μέρη του νομοσχεδίου και κυρίως στα τεχνικά μέτρα και στην απειλή αποσύνδεσης των επίμονων παραβατών. Για την Ένωση παροχέων, η κυβέρνηση θα πρέπει να προσανατολιστεί στην εκπαίδευση των καταναλωτών και στην αναθεώρηση του πλαισίου αδειών, ώστε να εξασφαλιστεί ότι οι νέες υπηρεσίες και τα επιχειρηματικά μοντέλα είναι διαθέσιμα στους καταναλωτές, προκειμένου να μεταβάλουν τη στάση τους.

Με την τελευταία αυτή άποψη συμφωνούσε και η κα Reding, αφού η Κομισιόν είχε θέσει ως προτεραιότητα την προώθηση νόμιμων προσφορών και μάλιστα διακρατικά. Αφενός η υιοθέτηση νέων επιχειρηματικών μοντέλων, αφετέρου η εκπαίδευση των χρηστών στην αναζήτηση νόμιμου περιεχομένου φαίνεται να είναι οι λύσεις που θα φέρουν μακροπρόθεσμα ουσιαστικό αποτέλεσμα, ενώ η κύρωση της διακοπής πρόσβασης μπορεί να έχει ένα άμεσο, «πυροσβεστικό» αποτέλεσμα.

Με τα δεδομένα αυτά κινητοποιούνται και οι Έλληνες δημιουργοί και εκτελεστές, προκειμένου να υπάρξει ανάληψη σχετικής δράσης και στη χώρα μας. Την ευαισθητοποίηση των Ελλήνων χρηστών του διαδικτύου και των εθνικών αρχών φαίνεται να επιδιώκουν οι 14 οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης πνευματικών και συγγενικών δικαιωμάτων οι οποίοι συγκεντρώθηκαν και αποφάσισαν να «συμπορευτούν» στον αγώνα για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας από την πειρατεία στο διαδίκτυο.³ Μαζί τους συντάχθηκαν και 11 συνδικαλιστικοί φορείς. Κοινός τόπος είναι η ανάγκη προστασίας δημιουργών και εκτελεστών από το παράνομο «φόρτωμα» έργων μουσικών, κινηματογραφικών, λογισμικού, βιβλίων, παιχνιδιών. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ΑΕΠΙ, στην Ελλάδα, το 2008 «κατέβηκαν» νόμιμα από το διαδίκτυο 240.000 μουσικά έργα και διακινήθηκαν παράνομα περί τα 155.000.000! Έτσι, σε κάθε 1 νόμιμο «κατέβασμα» μουσικών αρχείων αντιστοιχούν 650 παράνομα.

Οι εκπρόσωποι των οργανισμών συλλογικής διαχείρισης της χώρας μας τάσσονται υπέρ της εξεύρεσης μιας οδού/ρύθμισης που θα επιτρέψει τα έργα τους να είναι εύκολα προσβάσιμα μέσω διαδικτύου με εξασφάλιση του ηθικού και του περιουσιακού δικαιώματός τους, ενώ ζητούν από την Πολιτεία την εξασφάλιση της προστασίας των δημιουργών πολιτιστικών αγαθών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον, οι δημιουργοί και οι ερμηνευτές αισθάνονται απειλούμενοι, καθώς βλέπουν τις απολαβές στις οποίες υπολόγιζαν να εξανεμίζονται. Για το λόγο αυτό ανάγουν σε αδήριτη ανάγκη την προστασία των δικαιωμάτων τους και ζητούν διάκριση μεταξύ του προστατευόμενου έργου τους και της ελευθερίας πληροφόρησης και διακίνησης ιδεών.

Η χρήση του διαδικτύου συνεχίζει να παρουσιάζει αναμφισβήτητα θετικά στοιχεία για τους δημιουργούς και τους καλλιτέχνες, καθώς τους δημιουργεί νέες ευκαιρίες για να γίνουν γρήγορα γνωστοί, σε απεριόριστο αριθμό ατόμων, όλων των ηλικιών και όλων των ηπείρων, δίνει δυνατότητα άμεσης επαφής με το κοινό παγκοσμίως, ανταλλαγής, επιρροών και αναζωογόνησης της δημιουργικότητας. Ωστόσο μπορεί η τέχνη και η πνευματική δημιουργία να είναι δωρεάν; Δωρεάν και νόμιμες;

Την ευαισθητοποίηση των Ελλήνων χρηστών του διαδικτύου και των εθνικών αρχών φαίνεται να επιδιώκουν οι 14 οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης πνευματικών και συγγενικών δικαιωμάτων οι οποίοι αποφάσισαν να «συμπορευτούν» στον αγώνα για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας από την πειρατεία στο διαδίκτυο. Μαζί τους συντάχθηκαν και 11 συνδικαλιστικοί φορείς. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ΑΕΠΙ, στην Ελλάδα, το 2008 «κατέβηκαν» νόμιμα από το διαδίκτυο 240.000 μουσικά έργα και διακινήθηκαν παράνομα περί τα 155.000.000! Έτσι, σε κάθε 1 νόμιμο «κατέβασμα» μουσικών αρχείων αντιστοιχούν 650 παράνομα.

Παρά τις συζητήσεις που γίνονται, φαίνεται ότι ο θάνατος των παράνομων αρχείων είναι πιο κοντά απ' ό,τι φαντάζονται οι κάτοχοι δικαιωμάτων. Και φαίνεται ότι ο λόγος δεν είναι η νομοθετική παρέμβαση και η απειλή καταστολής. Είναι η αύξηση των εταιρειών που προσφέρουν μουσικά κομμάτια δωρεάν, νόμιμα, χωρίς να υπάρχει ανάγκη χρήσης ιστοσελίδων διομότιμων υπηρεσιών (Peer to peer), παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα στους χρήστες να αποφύγουν τον κίνδυνο των ιών, κακών εκτελέσεων κτλ. (βλ. και *Συχνότητες*, τχ. 6, σ. 46).

Δύο νέες ιστοσελίδες, οι Sportify.com και Web7.com, έχουν ήδη αποκτήσει, στον πρώτο χρόνο λειτουργίας τους, περισσότερους από 5 εκατομμύρια χρήστες, κυρίως άτομα που «κατέβαζαν» παράνομο περιεχόμενο. Πρόκειται για το επιχειρηματικό μοντέλο «freemium», δωρεάν προσφοράς μουσικών κομματιών μέσω διαδικτύου, με την προϋπόθεση λήψης διαφημιστικού μηνύματος ή μηνιαίας συνδρομής. Η υπηρεσία φαίνεται να τυγχάνει προτί-

μησης, καθώς καταλήγει να είναι ευχερέστερη χρηστικά από το παράνομο «κατέβασμα». Όπως επισημαίνει ο αγγλικός Τύπος, ο κίνδυνος που καραδοκεί στην ανάπτυξη μιας τέτοιας δραστηριότητας είναι η ραγδαία αύξηση των οικονομικών απαιτήσεων των δικαιούχων δικαιωμάτων (Keegan, 2009).⁴

Συζητείται επίσης η δυνατότητα εύλογης αμοιβής μέσω ενός ποσού που θα καταβάλλουν οι συνδρομητές στους παροχείς σύνδεσης ή η καταβολή αμοιβής μέσω ειδικού φόρου που θα πληρώνουν οι παροχείς υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο. Όλες οι λύσεις έχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.

Επαναλαμβάνοντας την τοποθέτηση της καθηγήτριας κας Δ. Καλλινίκου, η προσέγγιση μεταξύ παλαιάς «ουμανιστικής κουλτούρας» και νέας «τεχνολογικής κουλτούρας» θα πρέπει να βασιστεί σε νέες προσεγγίσεις που θα επιτρέψουν να παραμείνει ζωντανή η πνευματική ιδιοκτησία.⁵ Κάτι τέτοιο φαίνεται ότι μπορεί να γίνει πραγματικότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (COM, 2009). «Creative Content in a European Digital Single Market : Challenges for the Future. A Reflection Document of DG INFSO and DG MARKT», 22 October 2009, www.euroopa.eu.
- Keegan Victor (Keegan 2009). «The strange death of illegal downloading», *The Guardian*, 18 November 2009, www.guardian.co.uk.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- ¹ Ως περιεχόμενο που έχει δημιουργηθεί από τους χρήστες ορίζεται το περιεχόμενο που είναι δημοσίως προσβάσιμο μέσω δικτύων τηλεπικοινωνιών και αντανακλά ένα ορισμένο επίπεδο δημιουργικής προσπάθειας, ενώ έχει δημιουργηθεί εκτός επαγγελματικής πρακτικής. Βλ. COM (2009: 4)
- ² Σύμφωνα με τη διατύπωση του άρθρου αυτού: «[...] Any of these measures regarding end-users access to or use of services and applications through electronic communications networks liable to restrict those fundamental rights or freedoms may only be imposed if they are appropriate, proportionate and necessary within a democratic society and their implementation shall be subject to adequate procedural safeguards in conformity with the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the general principles of Community law, including effective judicial protection and due process [...]». «τα μέτρα αυτά, όσον αφορά την πρόσβαση των τελικών χρηστών ή τη χρήση υπηρεσιών και εφαρμογών μέσω δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών τα οποία ενδέχεται να περιορίσουν **αυτά τα θεμελιώδη δικαιώματα** ή ελευθερίες, είναι δυνατόν να επιβάλλονται μόνο εφόσον είναι κατάλληλα, αναλογικά και απαραίτητα στο πλαίσιο της δημοκρατικής κοινωνίας, και η εφαρμογή τους υπόκειται σε επαρκείς διαδικαστικές διασφαλίσεις σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση μπορούν να επιβληθούν [μόνο ...]».
- ³ Οι 14 οργανισμοί συγκεντρώθηκαν σε κοινή εκδήλωση στις 30/11/2009 και είναι για τα δικαιώματα των δημιουργών οι: ΑΕΠΙ

– Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Πνευματικών Δικαιωμάτων Συνθετών – Στιχουργών – Εκδοτών Μουσικών Έργων, ΑΘΗΝΑ
Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Δημιουργών Θεατρικών & Οπτικοακουστικών Έργων – Σκηνοθετών, ΘΕΣΠΙΣ – Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Δικαιωμάτων Θεατρικών Συγγραφέων/Μεταφραστών Θεατρικών Έργων, ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Δικαιωμάτων Διευθυντών Φωτογραφίας/Σκηνογράφων/Ενδυματολόγων/Ηχοηχητών /Μοντέρ, ΟΣΔΕΛ – Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Έργων του Λόγου (Συγγραφείς, Μεταφραστές, Δημοσιογράφοι, Εκδότες), ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ – Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Μουσικών Πνευματικών Δικαιωμάτων, ΟΣΔΕΕΤΕ – Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Έργων των Εικαστικών Τεχνών και των Εφαρμογών τους, ΦΟΙΒΟΣ – Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης και Προστασίας Πνευματικών Δικαιωμάτων Φωτογράφων, καθώς και για τα συγγενικά δικαιώματα οι: ΑΠΟΛΛΩΝ – Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Δικαιωμάτων Ελλήνων Μουσικών, ΔΙΟΝΥΣΟΣ – Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Δικαιωμάτων Ηθοποιών, ΕΠΟΕ – Οργανισμός Συλλογικής Προστασίας Εταιρειών Παραγωγής και Διανομής Οπτικοακουστικών Έργων, ΕΡΑΤΩ – Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Δικαιωμάτων Τραγουδιστών – Ερμηνευτών, GRAMMO/IFPI – Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης & Προστασίας Δικαιωμάτων Παραγωγών Υλικών Φορέων Ήχου ή Ήχου & Εικόνας, PRO.MEDIA-Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Δικαιωμάτων Παραγωγών Οπτικοακουστικών έργων.

⁴ Δεν είναι λίγοι αυτοί που κατηγορούν τη μουσική βιομηχανία για ολιγωρία, η οποία ευνόησε την ανάπτυξη του φαινομένου της πειρατείας. Η απαραίτητη προσαρμογή στα νέα δεδομένα φαίνεται τώρα να λαμβάνει χώρα. Παράλληλα στιγματίζεται το διαρκές παράπονο που εμφανίζεται την ώρα που οι πωλήσεις για μουσικά κομμάτια, για τους έντεκα πρώτους μήνες του 2009, ξεπερνούν στη Βρετανία, τις πωλήσεις για όλο το 2008 (Keegan, 2009).

⁵ Δ. Καλλινίκου, Επιστημονική Ημερίδα ΔΙΜΕΕ – ΟΠΙ, «Πρόσφατες εξελίξεις στο Δίκαιο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας», Αθήνα – Νομική Βιβλιοθήκη, 10/12/2009.

τα προσωπικά δεδομένα στην ψηφιακή εποχή

ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΑΙ ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ

της Δήμητρας Στεφανάτου *

Παρότι έχει επιτευχθεί μια ορισμένη εξοικείωση του νομικού κόσμου και ευρύτερα με την έννοια των προσωπικών δεδομένων, δεν έχει συμβεί το ίδιο με όλα τα πιθανά πεδία στα οποία μπορεί να προκύψει ανάγκη προστασίας τους. Μέχρι τώρα η έννοια των προσωπικών δεδομένων παρέπεμπε συνειρμικά σε τραπεζικές συναλλαγές και γενικότερα σε εμπορικές πράξεις. Αυτό είναι εύλογο, καθώς ο χρηματοπιστωτικός κλάδος είναι και από τους πρώτους που απορροφούν τα επιτεύγματα της τεχνολογίας, πριν αυτά αξιοποιηθούν από τους ιδιώτες και τις δημόσιες υπηρεσίες. Παρ' όλα αυτά, το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ήρθε στην επιφάνεια με την ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας, η οποία διευκόλυνε θεαματικά την επεξεργασία των προσωπικών στοιχείων του ατόμου.

Η έννοια των προσωπικών δεδομένων δεν επινοήθηκε με την ψηφιοποίηση της τεχνολογίας αλλά προϋπήρχε αυτής. Όμως η ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας δημιούργησε συνθήκες ανασφάλειας για τα προσωπικά δεδομένα και συντέλεσε στη διακινδύνευση υποκείμενων έννομων αγαθών, όπως είναι ο ιδιωτικός βίος και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Το διαδίκτυο, ειδικότερα, παρέχει νέες δυνατότητες «επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων» με διάφορους τρόπους και για διάφορους σκοπούς. Η δε δημιουργία της έκδοσης του Web 2.0, που κατέστησε δυνατή την αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ των χρηστών, συνέβαλε καθοριστικά στη διάθεση και διακίνηση των προσωπικών στοιχείων.

.....

Ως «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» (ή αλλιώς προσωπικά δεδομένα) νοείται κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε φυσικό πρόσωπο, του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να γίνει γνωστή, δηλαδή να προσδιοριστεί άμεσα ή έμμεσα, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων στοιχείων, που το χαρακτηρίζουν από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική. Περαιτέρω, ως «ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα» χαρακτηρίζονται τα δεδομένα που αφορούν σε φυσικό πρόσωπο και αναφέρονται στη φυλετική ή εθνική του προέλευση, στα πολιτικά του φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές του πεποιθήσεις, στη συμμετοχή του σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην υγεία του, στην κοινωνική πρόνοια, στην ερωτική του ζωή, στις ποινικές διώξεις και καταδίκες του, καθώς και στη συμμετοχή του σε ενώσεις προσώπων συναφείς με τα παραπάνω (αρ. 2 ν. 2472/1997).

Η έννοια των προσωπικών δεδομένων δεν επινοήθηκε με την ψηφιοποίηση της τεχνολογίας αλλά προϋπήρχε αυτής.¹ Όμως η ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας δημιούργησε συνθήκες ανασφάλειας για τα προσωπικά δεδομένα και συντέλεσε στη διακινδύνευση υποκείμενων έννομων αγαθών, όπως είναι ο ιδιωτικός βίος και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Το διαδίκτυο, ειδικότερα, παρέχει νέες δυνατότητες «επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων»² με διάφορους τρόπους και για διάφορους σκοπούς. Η δε δημιουργία της έκδοσης του Web 2.0, που κατέστησε δυνατή την αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ των χρηστών, συνέβαλε καθοριστικά στη διάθεση και διακίνηση των προσωπικών στοιχείων. Συνεπώς, αν και ο προβληματισμός γύρω από τα προσωπικά δεδομένα δεν εξαντλείται στο διαδίκτυο, εμπλουτίζεται σημαντικά με αφορμή αυτό.

Ι) Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Το Ελληνικό Σύνταγμα αναγνωρίζει ως αυτόνομο συνταγματικό δικαίωμα την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 9 Α ορίζεται ότι «καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει». Η διάταξη προστέθηκε με την τελευταία συνταγματική αναθεώρηση, στο πλαίσιο της οποίας αναγνωρίστηκαν επίσης ως συνταγματικά δικαιώματα το δικαίωμα πληροφόρησης (5 Α. παρ. 1) και τα ειδικότερα δικαιώματα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας (5 Α παρ. 2) και πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία (10 παρ. 3). Εξάλλου το δικαίωμα για προστασία των προσωπικών δεδομένων αντλείται και από άρθρα διεθνών συνθηκών, που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ελληνικής έννομης τάξης (αρ. 28 Σ.).³

Της ψήφισης των παραπάνω συνταγματικών διατάξεων είχε προηγηθεί ο ν. 2472/1997 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, ο οποίος και ενσωμάτωσε στο εσωτερικό δίκαιο την Οδηγία 95/46/ΕΚ «για την προστασία των ατόμων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών». Στη συνέχεια ο ν. 2472/1997 τροποποιήθηκε ευρέως από το ν. 3471/2006, για λόγους εκ νέου συμμόρφωσης με το κοινοτικό δίκαιο, καθώς ο τελευταίος ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 2002/58/ΕΚ «για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες».⁴ Επόμενη σημαντική τροποποίηση επήλθε με το ν. 3625/2007, που περιόρισε το πεδίο εφαρμογής και την αρμοδιότητα της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.⁵ Τέλος, ειδική περίπτωση συνιστά ο Κανονισμός 45/2001/ΕΚ, αναφορικά με την προστα-

οία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, ο οποίος εφαρμόζεται απευθείας στα κράτη-μέλη.

Η Οδηγία 2002/58/ΕΚ αναγνωρίζει για πρώτη φορά την ανάγκη για προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πεδίο της ελευθερίας της επικοινωνίας και ανταπόκρισης, που υποστηρίζεται από ηλεκτρονικά μέσα. Γίνεται δεκτό δηλαδή ότι κατά την άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης επικοινωνίας και ανταπόκρισης, ο φορέας του δικαιώματος-χρήστη παράγει και διαθέτει προσωπικά δεδομένα, οπότε η ενεργοποίηση ειδικών προστατευτικών διατάξεων (*Βιβλιογραφική αναφορά 1*) επιβάλλεται από το ίδιο το περιβάλλον επικοινωνίας. Σκοπός των διατάξεων αυτών είναι η αυξημένη προστασία του χρήστη, μιας και τα ηλεκτρονικά μέσα –και μάλιστα το διαδίκτυο– παρέχουν δυνατότητα πολλαπλών μορφών επεξεργασίας των πληροφοριών.

Μέσα από ένα άλλο πρίσμα, η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται αφενός με την παροχή δικαιωμάτων στο «υποκείμενο των προσωπικών δεδομένων» και αφετέρου με την ανάθεση υποχρεώσεων στον «υπεύθυνο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων» (αρ. 2 ν. 2472/1997). Έτσι, το «υποκείμενο των προσωπικών δεδομένων», δηλαδή το φυσικό πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα, έχει δικαίωμα ενημέρωσης για την επεξεργασία των προσωπικών του στοιχείων σε σαφή και κατανοητή γλώσσα, δικαίωμα πρόσβασης στα προσωπικά του δεδομένα, δικαίωμα αντίταξης σε αυτοματοποιημένες αποφάσεις, δικαίωμα αποζημίωσης από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, σε περίπτωση βλάβης του κ.ά. Στον αντίποδα, ο «υπεύθυνος επεξεργασίας», δηλαδή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που τηρεί και επεξεργάζεται προσωπικά δεδομένα, έχει ως καθήκοντα: α) το σεβασμό των δικαιωμάτων του υποκειμένου των προσωπικών δεδομένων, β) τη διασφάλιση της συλλογής των προσωπικών δεδομένων μόνο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς, γ) την τήρηση των προσωπικών δεδομένων μόνο για τον απαιτούμενο χρόνο, δ) την εμπιστευτικότητα και ασφάλεια της επεξεργασίας κ.ά.

Σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων του υποκειμένου των προσωπικών δεδομένων, προβλέπεται η δυνατότητα προσφυγής/καταγγελίας ενώπιον της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.⁶ Για παραβιάσεις των διατάξεων προστασίας των προσωπικών δεδομένων από τα όργανα και τους Οργανισμούς της Κοινότητας προβλέπεται ως όργανο κεντρικού ελέγχου ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων, που διαθέτει ελεγκτικές, συμβουλευτικές και αποφασιστικές αρμοδιότητες (άρθρο 41 επόμενα Κανονισμού). Εξυπακούεται ότι ο θιγόμενος διατηρεί το δικαίωμα προσφυγής στα ελληνικά δικαστήρια και στο ΔΕΚ.

Σημαντική επίσης για την προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι και η συνεισφορά θεσμοθετημένων ομάδων εργασίας, όπως η Ομάδα του άρθρου 29 και η Διεθνής Ομάδα Εργασίας του Βερολίνου. Η «Ομάδα προστασίας των προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», γνωστή και ως «Ομάδα του Άρθρου 29», συστάθηκε σύμφωνα με το άρθρο 29 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ και ασκεί συμβουλευτικές αρμοδιότητες σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο των οποίων είναι και η έκδοση γνωμοδοτήσεων για ζητήματα της επικαιρότητας.⁷ Ομοίως και η Διεθνής Ομάδα του Βερολίνου επικεντρώνεται

σε ζητήματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο, αν και αρχικά αντικείμενο των εργασιών της ήταν η συμβολή στην προστασία της ιδιωτικότητας στις τηλεπικοινωνίες γενικά.⁸

Εξάλλου σημαντικός για τον εμπλουτισμό της προβληματικής σε επίπεδο νομοθετικής ρύθμισης είναι και ο ρόλος διασκέψεων διεθνούς βεληνεκούς, όπως είναι η Διεθνής Σύνοδος των Επιτρόπων Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, που συγκαλείται το φθινόπωρο κάθε έτους. Στην πρόσφατη συνεδρίαση τον περασμένο Νοέμβριο στη Μαδρίτη –πέραν των επίσημων εθνικών αντιπροσωπειών– συμμετείχαν και εκπρόσωποι πολυεθνικών εταιρειών, όπως η Google και η Facebook. Στο πλαίσιο των συμπερασμάτων της Συνόδου, τονίστηκε η ανάγκη να ρυθμιστεί ομοιόμορφα το θέμα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της κυκλοφορίας των πληροφοριών,⁹ όπως άλλωστε επιβάλλει ο υπερεθνικός χαρακτήρας του διαδικτύου.

II) Η ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΨΗΦΙΑΚΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Σύμφωνα με όσα προηγήθηκαν, ο ορισμός των προσωπικών δεδομένων ισχύει βασικά για κάθε μέσο επεξεργασίας της πληροφορίας. Προσωπικά στοιχεία, όπως το ονοματεπώνυμο, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, εμπίπτουν στον ορισμό των προσωπικών δεδομένων ανεξαρτήτως του τρόπου επεξεργασίας τους, δηλαδή ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για καταχώριση σε έγγραφο αρχείο δημόσιας υπηρεσίας ή σε ηλεκτρονικό αρχείο υπολογιστή. Ο νομοθέτης επικεντρώνεται στο περιεχόμενο της πληροφορίας και όχι στο υλικό μέσο αποτύπωσής της. Οπωσδήποτε ο τρόπος επικοινωνίας ενδιαφέρει –γι' αυτό και η Οδηγία 2002/58/ΕΚ– για τη δημιουργία των αναγκαίων εγγυήσεων, χωρίς όμως να αλλοιώνεται ο χαρακτηρισμός της πληροφορίας ως προσωπικού δεδομένου. Σαφώς αυτό που ενδιαφέρει είναι η προστασία του φυσικού προσώπου στο οποίο και αντιστοιχούν τα προσωπικά δεδομένα.

Στην περίπτωση του διαδικτύου όμως, το τοπίο φαίνεται ότι διαφοροποιείται, καθώς υπάρχουν «προσωπικά δεδομένα» που δεν αντιστοιχούν σε φυσικά πρόσωπα. Παραδείγματος χάρη, στο πεδίο των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης είναι δυνατή η δημιουργία προσωπικής ιστοσελίδας-προφίλ, με ψεύτικα στοιχεία, που δεν αντιστοιχούν σε φυσικό πρόσωπο αλλά δημιουργούν ουσιαστικά μια ψηφιακή persona. Για το λόγο αυτό, μάλιστα, η αμερικανική θεωρία προτείνει να αναγνωριστεί αυτόνομο δικαίωμα στην «ψηφιακή ταυτότητα» (*Βιβλιογραφική αναφορά 2*), ενώ και εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης διαφαίνονται παρόμοιες τάσεις να προστατευτούν τα «ψηφιακά προσωπικά δεδομένα» (*Βιβλιογραφική αναφορά 3*).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη, που υποστηρίζεται εντός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σχετικά με τη δημιουργία «ψηφιακών ζωνών» (Digital Territories) (*Βιβλιογραφική αναφορά 4*), με σκοπό την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ελευθερίας έκφρασης στην ψηφιακή εποχή. Η προσέγγιση αυτή διακρίνει τρεις κατηγορίες ψηφιακών ζωνών, με κριτήριο το βαθμό ελέγχου του ατόμου επί των προσωπικών του δεδομένων και το χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι σχετικές αξιώσεις του φορέα παραμένουν ενεργείς εντός του ψηφιακού περιβάλλοντος: α) την ιδιωτική ψηφιακή ζώνη, β) την ημιδημόσια ή ημιιδιωτική ψηφιακή ζώνη και γ) τη δημόσια ψηφιακή ζώνη.¹⁰ Προφανώς η διάκριση αυτή συνδέεται άμεσα τόσο με τις τεχνολογικές δυνατότητες του

διαδικτύου, όσο και με την ίδια τη φύση του κυβερνοχώρου και το κατά πόσον τελικά καθίσταται νοητή η συνύπαρξη ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας εντός του διαδικτύου.

Ειδικότερα, η ιδιωτική ψηφιακή ζώνη αναφέρεται στον ψηφιακό χώρο του ατόμου και περιλαμβάνει τα ψηφιακά προσωπικά δεδομένα του, καθώς και όποια άλλα δεδομένα προκύπτουν από τη δραστηριότητα του ατόμου στο διαδίκτυο. Η ημιδημόσια ή ημιιδιωτική ψηφιακή ζώνη επιτρέπει στους χρήστες τον ολοκληρωτικό έλεγχο επί των προσωπικών δεδομένων τους –όπως συμβαίνει και στην ιδιωτική ψηφιακή ζώνη– αλλά η πρόσβαση στο πεδίο τους είναι καταρχήν ελεύθερη σε όλους, συνθήκες που αρχικά παραπέμπουν στις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης. Τέλος, η δημόσια ψηφιακή ζώνη είναι ο χώρος στον οποίο σχεδόν καθένας μπορεί να έχει πρόσβαση, ωστόσο η άσκηση ελέγχου επί των προσωπικών δεδομένων, που τυχόν διαθέτουν οι χρήστες, ατονεί. Πρόκειται για μια ελεύθερη περιοχή, που παρακινεί την ελεύθερη έκφραση και κυκλοφορία ιδεών και απόψεων.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η πρόταση για τη δημιουργία «εικονικού ασύλου κατοικίας» (Virtual Residence) (VR), με την οποία προεκτείνεται η έννοια του ασύλου της κατοικίας στο διαδίκτυο και αφορά προσωπικά δεδομένα, που συνήθως φυλάσσονται κατ' οίκον και για τα οποία προκύπτει ανάγκη πρό-

σβασης από απόσταση. Το άσυλο αυτό παρουσιάζεται σαν ειδική περίπτωση των ψηφιακών ζωνών, αφού πρωτίστως αποτελεί προστατευόμενο χώρο. Το «εικονικό άσυλο κατοικίας» δηλαδή θεωρείται ως μια άλλη ψηφιακή ζώνη, που αποτελείται από τις επιμέρους ψηφιακές ζώνες των κατοίκων ενός συγκεκριμένου σπιτιού, οι οποίοι και διαχειρίζονται εκ περιτροπής τα κοινά δεδομένα, ίσως και μέσα στον ίδιο ηλεκτρονικό υπολογιστή.

ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων προβάλλεται πια εντονότερα από ποτέ. Η θεωρία προτείνει ευφάνταστες λύσεις, που προϋποθέτουν πρακτικά τόσο τη συνδρομή της τεχνολογίας, όσο και τη συμφωνία όλων των εμπλεκόμενων μερών (κρατών-εταιρειών-χρηστών) για την υλοποίησή τους. Η νομοθεσία προσαρμόζεται στις εξελίξεις και σταδιακά ίσως αναγνωρίσει και την ύπαρξη ψηφιακών προσωπικών δικαιωμάτων (π.χ., ψηφιακή ταυτότητα), τα οποία θα εμπλουτίσουν την κρατούσα αντίληψη για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και τους τρόπους προστασίας τους. Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να παραγνωριστεί η ευθύνη του φυσικού προσώπου-χρήστη για τη δημιουργία και διάθεση των προσωπικών του στοιχείων στο διαδίκτυο. Είναι πραγματικά ενδιαφέρον τι μέλλει γενέσθαι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- 1 Βασίλης Α. Σωτηρόπουλος, *Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων*, εκδ. Σάκκουλας 2006, σ. 27.
- 2 Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, «Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του Facebook», ΔΙΜΕΕ, 3/2009, σ. 350.
- 3 Giovanni Buttarelli, «Towards a charter on digital data protection and freedom of information?», Data Protection Conference, 19-20 May 2009, Brussels.
- 4 Barbara Daskala – Ioannis Maghiros, «Digital Territories -Towards the protection of private and public space in a digital and Ambient Intelligence environment.». Institute for Prospective Technological Studies-European Commission, Publication Date 5/2007 (European Number 22765).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Ο πρώτος νόμος για την προστασία των προσωπικών δεδομένων από το κράτος εκδόθηκε στο κρατίδιο της Έσσης στη Γερμανία το 1970, ενώ ο πρώτος νόμος για την προστασία των προσωπικών δεδομένων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα ψηφίστηκε στη Σουηδία το 1973.
- 2 Παραδείγματα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων: συλλογή, καταχώριση, οργάνωση, τροποποίηση, αποθήκευση, κλείδωμα,

διασύνδεση, διαγραφή (αρ. 2 ν. 2472/1997)

- 3 Κυρίως άρθρα 10 ΕΣΔΑ και 19, 20 ΔΣΑΠΔΧ. Ειδική αναφορά στο άρθρο 8 ΧΘΔΕΕ, που στερείται τυπικής νομικής ισχύος.
- 4 Στις 25 Νοεμβρίου του 2009 ψηφίστηκε η τροποποίηση της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες (τεύχος L337/18.12.2009 της επίσημης εφημερίδας της ΕΕ), www.dpa.gr.
- 5 Η παρ. 7 του άρθρου 5 του ν. 3471/2006 τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 του ν. 3783/2009.
- 6 Διευκρινίζεται ότι, όσον αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, η ΑΠΔΠΧ εφαρμόζει το νόμο 3471/2006.
- 7 Π.χ., Γνώμη 5/2009 σχετικά με τις επιγραμμικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης (http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/index/_en.htm)
- 8 <http://www.datenschutz-berlin.de/doc/int/iwgdpt/>
- 9 31ο Διεθνές Συνέδριο των Επιτρόπων Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, Μαδρίτη 4-6 Νοεμβρίου 2009, www.dataprotection.gov.cy.
- 10 α) Primary or Personal Digital Territory (DT), β) Secondary or Group DT, γ) Public DT.

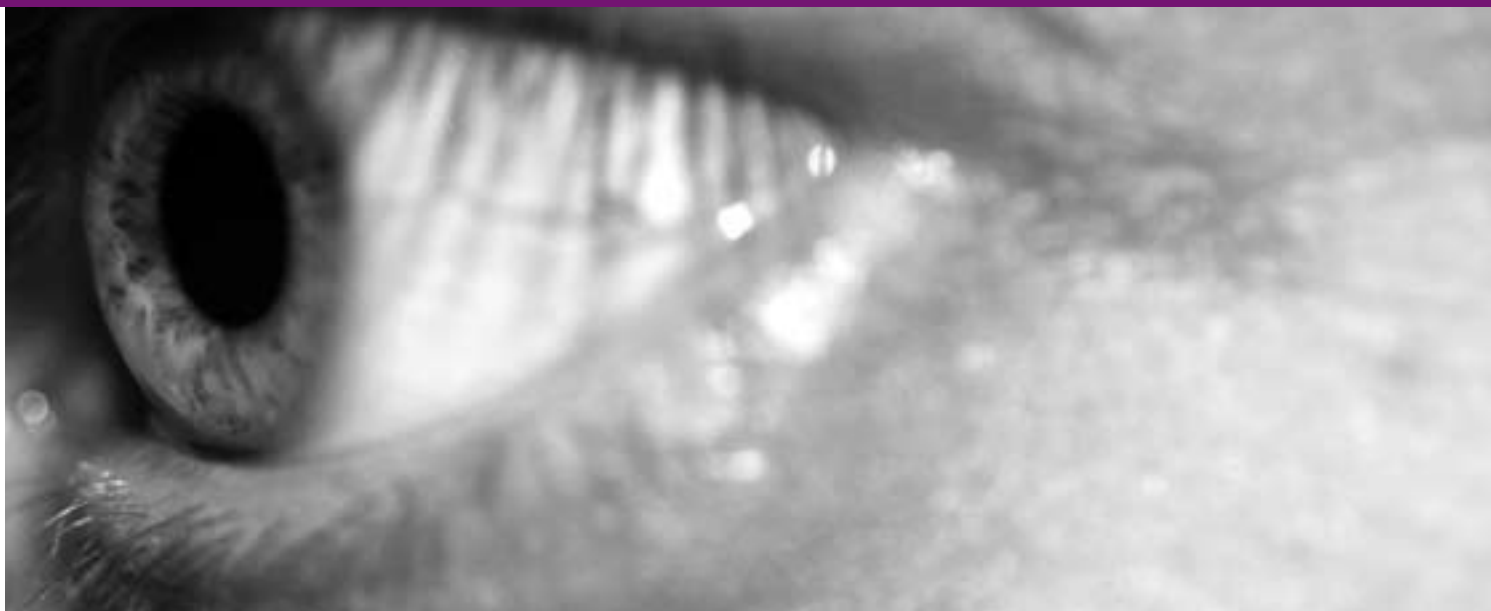

η ανωνυμία στα blogs

ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΚΕΝΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

της Πέπης Καλογήρου *

Πριν από ένα δύο χρόνια θεωρείτο ακόμα χρήσιμος ο προσδιορισμός του όρου «blog», ελληνιστί «ιστολόγιο». Όμως η προσέγγιση αυτή είναι περιττή πλέον, καθώς υπάρχουν χιλιάδες σχετικές αναφορές περί των blogs (π.χ., *Συχνότητες*, τεύχος 1) και εκατομμύρια χρήστες του διαδικτύου που προβάλλουν σε αυτά απόψεις και πληροφορίες για απεριόριστο αριθμό θεμάτων. Τώρα η έμφαση δίνεται στο περιεχόμενο των blogs, αλλά και στην επιρροή που ασκούν, αφού οι πολίτες βλέπουν ότι αυτά είναι ένα νέο μέσο έκφρασης, απολαύοντας το –κατά τα άλλα αμφισβητούμενο– δικαίωμα της ανωνυμίας.

Το ιστολόγιο λειτουργεί ως διαδικτυακό ημερολόγιο που δημιουργείται και διατηρείται από ομάδες και μεμονωμένα άτομα, η δε δημιουργία του διευκολύνεται από την προσφορά λογισμικού για τη δημιουργία blogs και το «ανέβασμα» περιεχομένου με δυνατότητα σχολιασμού (Συμβ. Ευρώπης 2005: 91).

Το Σύνταγμα της Ελλάδας κατοχυρώνει στο άρθρο 5Α παρ. 2 το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας,¹ η οποία «περιλαμβάνει αφενός τα τεχνικά μέσα και αφετέρου τα πρόσωπα που συμμετέχουν, αλλά και τις ίδιες τις πληροφορίες ως συστατικό στοιχείο της» (Παπακωνσταντίνου, 2006: 234). Η δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών και ο ηλεκτρονικός διάλογος μέσω διαδικτύου προστατεύονται στο πλαίσιο του θεμελιώδους δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Κι αυτό γιατί προστατεύεται η πρόσβαση στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, η παραγωγή, η ανταλλαγή και διάδοσή τους. Το κράτος όχι μόνο δεν πρέπει να πλήττει αυτό το δικαίωμα, αλλά οφείλει να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα που καθιστούν δυνατή την άσκησή του. Το δικαίωμα αυτό ρητά υπόκειται σε περιορισμούς: στο απαράβατο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 9 Σ), στην προστασία για συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων με ηλεκτρονικά ή άλλα συναφή μέσα (9Α Σ) και στο απόρρητο της επικοινωνίας (19).

Το άρθρο 5Α ρητά περιορίζεται στις πληροφορίες και δεν αναφέρεται στην ελευθερία έκφρασης, η οποία προστατεύεται από το άρθρο 14 του Συντάγματος. Οπότε προκύπτουν ευλόγως τα εξής ερωτήματα: με ποιες διατάξεις προστατεύεται η δραστηριότητα αυτή, ποιος έχει την ευθύνη της λειτουργίας του ιστολογίου και πόσο προστατεύεται η ανωνυμία, στην οποία οφείλεται μέρος της δημοτικότητάς του.

ΟΙ BLOGGERS ΣΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Όλο και περισσότερες είναι διεθνώς οι υποθέσεις που αφορούν ιστολόγια και καταλήγουν σε επιβολή διαφόρων κυρώσεων. Λόγου χάρι, στις ΗΠΑ, ο κάτοχος ενός blog καταδικάστηκε σε κατ'οίκον περιορισμό διάρκειας δύο μηνών για παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων, γιατί διέδωσε στο διαδίκτυο το νέο άλμπουμ του συγκροτήματος Guns n' Roses, πέντε μήνες πριν από την επίσημη κυκλοφορία του. Παράλληλα κλήθηκε να συμμετάσχει σε διαφημιστική εκστρατεία κατά της πειρατείας στο διαδίκτυο και να συνεργαστεί ώστε να εντοπιστεί η αρχική πηγή της διαρροής. Υποχρέωθηκε επίσης να προβεί σε δημόσια «απολογία» για λογαριασμό της Ένωσης Δισκογραφικών Εταιρειών της Αμερικής στην επόμενη τελετή απονομής των βραβείων Grammy.

Από ελληνικής πλευράς, πρόσφατη απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ροδόπης 44/2008 είναι η πρώτη που παρέχει τόσα στοιχεία ως προς την αντιμετώπιση των ιστολογίων από τα ελληνικά δικαστήρια. Σύμφωνα με αυτήν, «το ιστολόγιο είναι μια τεχνική εφαρμογή στον παγκόσμιο ιστό και ειδικότερα μια ιστοσελίδα εν είδει προσωπικού ημερολογίου, ο κάτοχος-διαχειριστής του οποίου (blogger) καταγράφει και ανακοινώνει τις απόψεις του για διάφορα ζητήματα που αυτός επιλέγει. Θεωρητικά είναι δημοσίως προσιτό σε όλους τους χρήστες του διαδικτύου, οι οποίοι, ανταποκρινόμενοι στα ερεθίσματα που λαμβάνουν από την ανάγνωση των απόψεων του κατόχου-διαχειριστή του ιστολογίου, δύνανται να απαντήσουν στις απόψεις του γράφοντος και ανακοινώνοντας στο ίδιο ιστολόγιο τα δικά τους σχόλια τα οποία είναι επίσης αναγνώσιμα. Ο κάτοχος-διαχειριστής έχει την τελική δυνατότητα με τη χρήση στοιχείων πρόσβασης να επιλέγει τους αναγνώστες του ιστολογίου του και ακόμα να αποφασίζει αυτός εάν και ποιοί

από τους αναγνώστες επιτρέπεται να ανακοινώσουν τα δικά τους σχόλια σε αυτό...»

«...Επομένως το ιστολόγιο είναι διαδραστικό μέσο επικοινωνίας αόριστου αριθμού προσώπων και στο σημείο αυτό διαφέρει από τις ιστοσελίδες που διατηρούν τα ΜΜΕ στο διαδίκτυο, διότι η διαμόρφωση του περιεχομένου τους δεν αποφασίζεται μόνο από τον κύριο και τους δημοσιογράφους του μέσου ενημέρωσης αλλά από όλους τους χρήστες του διαδικτύου οι οποίοι είναι αναγνώστες του ιστολογίου. Τα ιστολόγια ως προϊόντα της εξέλιξης της πληροφορικής τεχνολογίας εμφανίστηκαν αρχικά ως ιστοσελίδες για πρόσωπα με κοινά ενδιαφέροντα και μετεξελίχθηκαν σε ευρείς χώρους ανταλλαγής ιδεών, ενίοτε με μεγάλη επιρροή αναλόγως της θεματολογίας και του μεγέθους του αναγνωστικού τους κοινού. Οι ανακοινώσεις των ιστολογίων αναφέρονται σε ζητήματα της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής, αθλητικής και της εν γένει επικαιρότητας και οι γραπτές συζητήσεις που διεξάγονται σε αυτά έχουν δημόσιο χαρακτήρα, δηλαδή τα ιστολόγια παρέχουν ενημέρωση και επικοινωνία ηλεκτρονικής μορφής».

Συνεπώς το ιστολόγιο γίνεται δεκτό ως forum ανταλλαγής πληροφοριών, ένα διαδραστικό μέσο επικοινωνίας, ενώ δεν εμπίπτει στην έννοια του ηλεκτρονικού Τύπου, όρος που χρησιμοποιείται ευρύτατα στη νομολογία για να χαρακτηρίσει τα πιο σύγχρονα μέσα ενημέρωσης και ιδίως την τηλεόραση. Ο δικαστής εισάγει μία επιπλέον διάκριση εκτιμώντας ότι στην έννοια του ηλεκτρονικού Τύπου «δεν μπορούν να υπαχθούν τα ιστολόγια παρά μόνο η διαδικτυακή μορφή των ήδη υπαρχόντων μέσων ενημέρωσης, δηλαδή οι ιστοσελίδες των εφημερίδων, των περιοδικών, των ραδιοφωνικών και των τηλεοπτικών σταθμών».

Στη συνέχεια, διαπιστώνοντας την έλλειψη νομοθετικής ρύθμισης και νομολογίας, ο δικαστής προβαίνει σε αναλογική εφαρμογή των διατάξεων του ν. 1178/1981 «περί αστικής ευθύνης του Τύπου» στην περίπτωση των ιστολογίων. Θεωρεί δε ότι ο κάτοχος-διαχειριστής ενός ιστολογίου ευθύνεται και υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση για παράνομη περιουσιακή ζημία και χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη εφόσον θίγεται η τιμή και η υπόληψη παντός προσώπου, ακόμα κι όταν η υπαιτιότητα συντρέχει στο πρόσωπο του συντάκτη του δημοσιεύματος. Δικονομικά δε εφαρμόζεται η ειδική διαδικασία του άρθρου 681Δ του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας περί εκδίκασης διαφορών που αφορούν προσβολές από δημοσιεύματα ή ραδιοηλεκτρονικές εκπομπές.

Την αναλογική εφαρμογή δεν εμποδίζει το γεγονός ότι στο ιστολόγιο δεν υπάρχει η συνήθης ιεραρχική δομή οργάνωσης ούτε υπάρχει απαραίτητα εκδότης ή διευθυντής. Εξάλλου για την εφαρμογή των διατάξεων δεν απαιτείται η δημοσιογραφική ιδιότητα. «Στην περίπτωση του ιστολογίου υπάρχει ο κάτοχος-διαχειριστής, ο οποίος μπορεί να ταυτίζεται ή όχι με το συντάκτη ορισμένου δημοσιεύματος, δεδομένου ότι [...] στα ιστολόγια ανακοινώσεις συντάσσονται και οι αναγνώστες τους». Επομένως ο κάτοχος-διαχειριστής του ιστολογίου έχει ευθύνη ανεξαρτήτως της υπαιτιότητας του συντάκτη του επίμαχου κειμένου, εφόσον δεν είναι το ίδιο πρόσωπο.

Αντίθετα, η εταιρεία που φιλοξενεί το ιστολόγιο στους δικούς της υπολογιστές και διακομιστές (routers) δεν ευθύνεται για το περιεχόμενο των πληροφοριών που διακινούνται. Σύμφωνα με το Π.Δ. 131/2003, που έχει ενσωματώσει στο εθνικό δίκαιο την Οδηγία 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο, δεν υπάρχει γενική

υποχρέωση ελέγχου των πληροφοριών από τους φορείς παροχής υπηρεσιών, ανεξαρτήτως του αν η υπηρεσία συνίσταται στην παροχή πρόσβασης στο δίκτυο, είτε στην αυτόματη, ενδιάμεση και προσωρινή αποθήκευση πληροφοριών με αποκλειστικό σκοπό την αποτελεσματικότερη μεταγενέστερη μετάδοση προς τους αποδέκτες, είτε στη φιλοξενία. Επίσης δεν υπάρχει γενική υποχρέωση δραστήριας αναζήτησης γεγονότων ή περιστάσεων που δείχνουν ότι συνιστούν παράνομες δραστηριότητες. Ωστόσο οι εταιρείες-παροχείς είναι υποχρεωμένες να ενημερώνουν πάραυτα τις Αρχές για τυχόν υπόνοιες περί κορηγούμενων παράνομων πληροφοριών ή δραστηριοτήτων των χρηστών τους.

Μια τέτοια εταιρεία πάντως δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιοκτήτης, εκδότης, διευθυντής σύνταξης ή συντάκτης εντύπου να εφαρμοστούν αναλογικά οι διατάξεις για τον Τύπο, αφού δεν παρεμβαίνει στο μεταδιδόμενο περιεχόμενο. Επομένως η ευθύνη για τα εμφανιζόμενα σε ένα ιστολόγιο βαρύνει τον κάτοχο-διαχειριστή του ιστολογίου. Το πρόβλημα που ανακύπτει αφορά την αναγνώριση της ταυτότητάς του, διότι συχνά ο κάτοχος ενός ιστολογίου, ο blogger, δεν εμφανίζει τα πραγματικά στοιχεία του.

Η ΑΝΩΝΥΜΙΑ ΣΤΑ ΙΣΤΟΛΟΓΙΑ

Στην υπόθεση που απασχόλησε το Μονομελές Πρωτοδικείο Ροδόπης, ο ενάγων ζήτησε αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης από τον φερόμενο ως κάτοχο-διαχειριστή ενός ιστολογίου, καθώς το επώνυμό του αναγραφόταν ως υπεύθυνου για την επιλογή της μουσικής. Εντούτοις το επίμαχο κείμενο ήταν ανυπόγραφο. Ο εναγόμενος ισχυρίστηκε ότι κάποιος τρίτος είχε δημιουργήσει το ιστολόγιο χρησιμοποιώντας το δικό του επώνυμο. Θα μπορούσε επίσης να υπάρχει συνωνυμία.

Για το δικαστήριο, ο κάτοχος-διαχειριστής ενός ιστολογίου μπορεί να ταυτίζεται ή όχι με το συντάκτη ορισμένου δημοσιεύματος. Ωστόσο «ο κάτοχος-διαχειριστής ενός ιστολογίου δεν υποχρεούται να εμφανίζεται στο αναγνωστικό κοινό του με το αληθινό του όνομα, αλλά δύναται να χρησιμοποιεί ψευδώνυμο», ώστε κανείς από τους επισκέπτες του ιστολογίου να μη γνωρίζει την αληθινή του ταυτότητα. Εξάλλου και στα παραδοσιακά μορφής γραπτά έντυπα είναι συνήθης η χρήση ψευδώνυμου. Με τον τρόπο αυτό αναγνωρίζεται το δικαίωμα των bloggers να συμμετέχουν σε συζητήσεις με ψευδώνυμο, γεγονός που δημιούργησε ενθουσιασμό στους κατόχους ιστολογίων.²

Βέβαια, για την ουσία της υπόθεσης, μόνη η χρήση ενός ονοματεπωνύμου ως υπογραφής δεν αποτελεί απόδειξη της ταυτότητας του δράστη. Προκειμένου να διαλευκανθεί ο ισχυρισμός του εναγόμενου, ο δικαστής διέταξε συμπληρωματικές αποδείξεις με τη συνδρομή του Τμήματος Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Διεύθυνσης Ασφαλείας, το οποίο διαθέτει τμήμα εξιχνίασης αξιόποινων πράξεων που διαπράττονται μέσω διαδικτύου και μπορεί να παράσχει στοιχεία. Ωστόσο αμφισβητείται αν η έρευνα θα οδηγήσει στην αποκάλυψη του χρήστη και διαχειριστή του συγκεκριμένου ιστολογίου, καθώς «ενέχει διαδικασίες άρσης απορρήτου οι οποίες δεν δικαιολογούνται από τη διερεύνηση του συγκεκριμένου εγκλήματος (εκτός αν γίνει δεκτή η σχετική γνωμοδότηση του τέως Εισαγγελέα ΑΠ κ. Σανιδά)» (Τάσης, 2009: 209), διότι δεν πρόκειται για κακούργημα.

Σύμφωνα με την 9/2009 γνωμοδότηση του Γ. Σανιδά, η επικοινωνία μέσω του διαδικτύου, τα blogs και τα εξωτερικά στοι-

χεία των κλήσεων (ονοματεπώνυμο αποστολέα, αποδέκτη, ώρα επικοινωνίας κτλ.) δεν προστατεύονται από το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας και δε συντρέχει λόγος εφαρμογής των διατάξεων περί άρσης του απορρήτου, μιας και δεν υπάρχει καν απόρρητο. Αντίθετα, προστατεύεται το περιεχόμενο, εφόσον τα μέρη επιθυμούν να διατηρήσουν το απόρρητο της επικοινωνίας τους.

Από την πλευρά της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (Α.Δ.Α.Ε.), στο ατομικό δικαίωμα του απορρήτου των επικοινωνιών περιλαμβάνεται και η περίπτωση της επικοινωνίας μέσω του διαδικτύου, πλην του περιεχομένου του ηλεκτρονικού Τύπου που προορίζεται για δημοσιότητα, όπου εφαρμόζονται οι διατάξεις για την ελευθερία του Τύπου. Όλες οι μορφές επικοινωνίας, εσωτερικά και εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων αυτών που πραγματοποιούνται μέσω του διαδικτύου, αντιμετωπίζονται με ενιαίο τρόπο και από το Σύστημα και από τον κοινοτικό νομοθέτη (βλ. επιστολή Α. Λαμπρινόπουλου, δημοσιεύματα του Τύπου *Το Βήμα, Η Καθημερινή* κ.ά. της 16ης Ιουλίου του 2009). Ο δε νόμος προσδιορίζει με σαφήνεια τις περιπτώσεις άρσης του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 19 του Συντάγματος.³

Πρόσφατα ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου Ι. Τεντές, απαντώντας σε ερώτηση της Α.Δ.Α.Ε., τάχθηκε υπέρ της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών μέσω διαδικτύου σε περιπτώσεις εξύβρισης, δυσφήμισης ή απειλής, στο πλαίσιο κύριας ανάκρισης ή προκαταρκτικής εξέτασης ή προανάκρισης μετά από παραγγελία εισαγγελέα (βλ. δημοσιεύματα του Τύπου, *Ελευθεροτυπία* 29/9/09, *Η Καθημερινή* 30/9/09). Πρόκειται για περιπτώσεις που δεν εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας, αφού δε συνιστούν ανταλλαγή απόψεων ούτε λαμβάνουν χώρα σε ένα πλαίσιο οικειότητας και εμπιστευτικότητας, οπότε δεν απαιτείται η προηγούμενη διαδικασία άρσεως του απορρήτου του νόμου 2225/1994, διότι δεν υπάρχει απόρρητο. Δεν απαιτείται, επομένως, προηγούμενη άδεια από την Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών ή από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Στη θεωρία το απόρρητο στην περίπτωση του διαδικτύου αμφισβητείται, γιατί πρόκειται για «εξ ορισμού επικοινωνία σε δημοσιότητα, εκτός κι αν χρησιμοποιηθεί ειδική διαδικασία φύλαξης απορρήτου» (Χρυσόγονος, 2006: 257). Η εν λόγω άποψη φαίνεται να έχει νομολογιακά κατοχυρωθεί στη Βρετανία. Πρόσφατα δικαστήριο του Λονδίνου έκρινε ότι οι bloggers δεν έχουν δικαίωμα στην ανωνυμία, διότι, σύμφωνα με το βρετανικό νόμο, «το blogging είναι κυρίως δημόσια παρά ιδιωτική δραστηριότητα». Η εφημερίδα *The Times* ανακάλυψε την ταυτότητα του κατόχου της διάσημης στη Βρετανία ιστοσελίδας NightJack, η οποία είχε λάβει το Orwell Prize στην πολιτική σύνταξη. Πρόκειται για κείμενα στο «ημερολόγιο» ενός αστυνομικού (του Ρίτσαρντ Χόρτον, όπως αποκαλύφθηκε) που περιείχαν στοιχεία πραγματικών υποθέσεων και διαβάζονταν από σχεδόν μισό εκατομμύριο αναγνώστες κάθε εβδομάδα. Ο blogger προσπάθησε με ασφαλιστικά μέτρα να εμποδίσει την αποκάλυψη της ταυτότητάς του, υποστηρίζοντας ότι η άρση της ανωνυμίας θα έθετε σε κίνδυνο την επαγγελματική του σταδιοδρομία, επειδή έδινε παρασκηνιακά στοιχεία και καλούσε τους πολίτες να μην υπακούουν σε αστυνομικούς που παραβιάζουν τα δικαιώματά τους.

Το ιστολόγιο γίνεται δεκτό ως forum ανταλλαγής πληροφοριών, ένα διαδραστικό μέσο επικοινωνίας, ενώ δεν εμπίπτει στην έννοια του ηλεκτρονικού Τύπου, όρος που χρησιμοποιείται ευρύτατα στη νομολογία για να χαρακτηρίσει τα πιο σύγχρονα μέσα ενημέρωσης και ιδίως την τηλεόραση. Ο δικαστής εισάγει μία επιπλέον διάκριση εκτιμώντας ότι στην έννοια του ηλεκτρονικού Τύπου «δεν μπορούν να υπαχθούν τα ιστολόγια παρά μόνο η διαδικτυακή μορφή των ήδη υπάρχοντων μέσων ενημέρωσης, δηλαδή οι ιστοσελίδες των εφημερίδων, των περιοδικών, των ραδιοφωνικών και των τηλεοπτικών σταθμών».

.....

Η απόφαση αναφέρει ότι ο Ρ.Χ. δε θα μπορούσε λογικά να περιμένει πως θα διατηρηθεί η ανωνυμία του, διότι «το blogging είναι κυρίως δημόσια παρά ιδιωτική δραστηριότητα». «Θα ήταν απολύτως λογικό το κοινό να περιμένει να πληροφορηθεί την ταυτότητα του blogger που σε ορισμένες περιπτώσεις έγραφε ακραία πράγματα για τη δράση της αστυνομίας και συχνά παραβίαζε τους κανόνες αποκαλύπτοντας δραστηριότητες του Σώματος, οι οποίες ξεπερνούν ίσως τα όρια της νομιμότητας». Όπως ήταν αναμενόμενο, ο Χόρτον έλαβε γραπτή επίπληξη από τους ανωτέρους του και κατήργησε το ιστολόγιο. Η αστυνομία βρήκε αρκετούς συγγραφείς ιστολογίων και συνέταξε κατευθυντήριες γραμμές για τα ιστολόγια, βοηθώντας έτσι στον περιορισμό αυτών που μπορούν να λέγονται από αστυνομικούς.

Νίκη της ελευθερίας έκφρασης και του Τύπου για τους *Times* ή περιορισμός της ελευθερίας έκφρασης για τους ανώνυμους bloggers;

Στις ΗΠΑ, δικαστήριο υποχρέωσε την Google να αποκαλύψει την ταυτότητα του δημιουργού ενός δυσφημιστικού ιστολογίου, μετά από μήνυση του θιγόμενου προσώπου για δυσφήμιση. Το ιστολόγιο έκλεισε, αλλά η διαδικασία συνέχισε την πορεία της. Ο δικαστής εκτίμησε ότι οι χρησιμοποιούμενες εκφράσεις ξεπερνούσαν την ελευθερία έκφρασης και απαίτησε από την Google να αποκαλύψει το δράστη. Η Google αρχικά αρνήθηκε, ενώ η υπόθεση αναμένεται να ανοίξει ξανά το διάλογο για την ελευθερία έκφρασης και το δικαίωμα στην ανωνυμία στο διαδίκτυο. Σύμφωνα με το δικαστή, το περιβόητο First Amendment για την προστασία της ανώνυμης έκφρασης δεν προστατεύει έναν ιδιώτη που προβαίνει σε ψευδείς κατηγορίες ή δυσφημιστικές αναφορές, ενώ εγείρεται ένα ζήτημα ενημέρωσης των χρηστών από τους παροχείς πρόσβασης στο διαδίκτυο.

Στη θεωρία το απόρρητο στην περίπτωση του διαδικτύου αμφισβητείται, διότι πρόκειται για «εξ ορισμού επικοινωνία σε δημοσιότητα, εκτός κι αν χρησιμοποιηθεί ειδική διαδικασία φύλαξης απορρήτου» (Χρυσόγονος, 2006: 257).

Η εν λόγω άποψη φαίνεται να έχει νομολογιακά κατοχυρωθεί στη Βρετανία. Πρόσφατα δικαστήριο του Λονδίνου έκρινε ότι οι bloggers δεν έχουν δικαίωμα στην ανωνυμία, γιατί, σύμφωνα με το βρετανικό νόμο,

«το blogging είναι κυρίως δημόσια παρά ιδιωτική δραστηριότητα».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τελικά το διαδίκτυο είναι ένας χώρος όπου μπορεί οιοσδήποτε να «λύνει» λογαριασμούς χρησιμοποιώντας την ανωνυμία ως πρόπτωση; Είναι ένας δημόσιος χώρος, η χρήση του οποίου πρέπει να υπάγεται σε σαφείς κανόνες ή ένας χώρος όπου η ανωνυμία παρέχει εκείνη την απαιτούμενη ασφάλεια ώστε σημαντικά θέματα να έρχονται στην επιφάνεια; Φαίνεται δε ότι η ανωνυμία είναι περισσότερο αναγκαία όταν πρόκειται για συμμετοχή παιδιών και νέων, γιατί η αποκάλυψη προσωπικών στοιχείων μπορεί να είναι επικίνδυνη για αυτά.⁴

Μήπως θα έπρεπε να προβλεφθεί δικαίωμα απάντησης στο διαδίκτυο, κατεύθυνση προς την οποία ωθεί η ευρωπαϊκή Σύσταση 2006/952/ΕΚ της 20ής Δεκεμβρίου του 2006 για την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και για το δικαίωμα απάντησης σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και επιγραμμικών μέσων πληροφόρησης;

Τα ερωτήματα δεν έχουν κλείσει, καθώς τώρα ξεκινά η διερεύνηση της φύσης αυτού του νέου εργαλείου. Ωστόσο είναι αναγκαία η διάκριση αν στα ιστολόγια προέχει η επικοινωνία ή η έκφραση, εφόσον το περιεχόμενό τους δημοσιοποιείται στο ευρύ κοινό. Στην Ελλάδα η διαφορετική τοποθέτηση μεταξύ εισαγγελέα

του Αρείου Πάγου και ΑΔΑΕ θέτει σε δυσχερή θέση τους παροχείς υπηρεσιών διαδικτύου.

Εξάλλου τα νέα δεδομένα σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης θα επηρεάσουν την προσέγγιση όλων αυτών των ζητημάτων, αφού επιλύθηκε το τελευταίο ζήτημα που δίχαζε το Ευρωκοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών για την τροποποίηση των οδηγιών για τις τηλεπικοινωνίες. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα δύο μέρη συμφώνησαν στο ότι περιορισμοί στην πρόσβαση ενός ατόμου στο διαδίκτυο μπορούν να τεθούν, εφόσον συνιστούν αναγκαία, κατάλληλα και ανάλογα προς το παράπτωμα μέτρα σε μια δημοκρατική κοινωνία, μετά από μια αμερόληπτη διαδικασία. Επομένως τα κράτη-μέλη μπορούν να θεσπίζουν νομοθεσία η οποία θα επιβάλλει κυρώσεις στους χρήστες για παράνομη συμπεριφορά στο διαδίκτυο, όπως για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, εφόσον πληρούνται οι εγγυήσεις για την προστασία του θεμελιώδους, όπως αναδεικνύεται, δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφόρηση.

Αυτά και άλλα ερωτήματα θα συνεχίσουν να μας απασχολούν για αρκετό διάστημα, μέχρι να δοθούν ουσιαστικές λύσεις μετά από ώριμο διάλογο, καθώς το blogging και άλλες χρήσεις του διαδικτύου αποτελούν ένα εν εξελίξει φαινόμενο σχετικά με τη συνάντηση του ιδιωτικού με το δημόσιο χώρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Συμβούλιο της Ευρώπης (Συμβ. Ευρώπης 2005), «Ομάδα ειδικών για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας: Εγχειρίδιο Βασικών Γνώσεων για το Διαδίκτυο που προπαρασκευάστηκε από τους Janice Richardson, Betsy Burdick και Chris Coasley», Στρασβούργο, 8 Δεκεμβρίου 2005, http://www.coe.int/t/dghl/StandardSetting/InternetLiteracy/hbk_gr.pdf.
- Παπακωνσταντίνου Απ. (2006), «Το συνταγματικό δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας», ΕΔΔΔ 2/2006, σ. 233 επ.
- Τάσσης Σπ. (2009), «Σημείωση σε απόφαση ΜΠρΡοδόπ 44/2008», ΔΙΜΕΕ, 2/2009, σ. 204 επ.
- Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

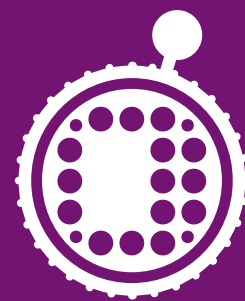
- ¹ Με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, προστέθηκε στο Σύνταγμα το άρθρο 5Α το οποίο στη δεύτερη παράγραφο ορίζει ότι: «Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους, τηρουμένων πάντα των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19».
- ² Βλ., π.χ., Το Ποντίκι, «Απόφαση – δικαίωση για τους bloggers», Πέμπτη, 28 Μαΐου 2009, σ. 64.
- ³ Στην Ελλάδα είχε ανοίξει συζήτηση σχετικά με το ζήτημα της άρσης της

ανωνυμίας με νόμο, ωστόσο για την ώρα κάτι τέτοιο έχει επισήμως διαψευστεί. Σύμφωνα με το άρθρο 4 §1 του νόμου 3471/2006 «οιοσδήποτε χρήση των υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών που παρέχονται μέσω δημόσιου δικτύου επικοινωνιών και των διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και των συναφών δεδομένων κίνησης και θέσης [...] προστατεύονται από το απόρρητο των επικοινωνιών. Η άρση του απορρήτου είναι επιτρεπτή μόνο υπό τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες που προβλέπονται από το άρθρο 19 του Συντάγματος». Στη Γαλλία, ο γνωστός νόμος για την πάταξη της πειρατείας κρίθηκε αντισυνταγματικός στο μέτρο που δεν προέβλεπε δικαστική απόφαση αλλά απόφαση ανεξάρτητης αρχής σχετικά με την αποκάλυψη των στοιχείων των χρηστών του διαδικτύου. (Συχνότητες, τχ. 6, σ. 48).

- ⁴ Έγγραφο του Συμβουλίου της Ευρώπης προτρέπει τους εκπαιδευτικούς «να υπενθυμίζουν στους μαθητές ότι δεν πρέπει να δίνουν τα προσωπικά τους δεδομένα σε δημόσιους χώρους διαδικτύου. Αυτό αποτελεί ένα ιδιαίτερο πρόβλημα με τα blogs, τα οποία είναι προσωπικά από την ίδια τους τη φύση» και «ένα blog είναι μια μεγάλη ευκαιρία να γνωστοποιήσετε τις απόψεις σας, αλλά ενδεχομένως να θέλετε να διατηρήσετε την ανωνυμία σας, χρησιμοποιώντας ένα ψευδώνυμο και κρατώντας για τον εαυτό σας ορισμένες συγκεκριμένες προσωπικές λεπτομέρειες. Τα παιδιά και οι νέοι θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί, όσον αφορά στην αποκάλυψη των προσωπικών τους στοιχείων σε ένα blog».

Ε.Β.Υ. μια 60χρονη κυρία με μέλλον

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ, Η EUROVISION
ΚΑΙ ΤΟ «ΠΕΙΡΑΜΑ ΤΟΥ ΚΑΛΕ»
του Κωνσταντίνου Παπαβασιλόπουλου *

ΣΥΝΝΟΤΗΤΕΣ

ΕΒΥ·ΥΕΡ

...Η Ευρωπαϊκή Ένωση των Δημόσιων Ραδιοτηλεοπτικών Οργανισμών (European Broadcasting Union – E.B.U.) γεννήθηκε ακριβώς πριν από 60 χρόνια, το Φεβρουάριο του 1950, στη γραφική πόλη του Torquay στην Κορνουάλη του Ηνωμένου Βασιλείου. Αποτελεί πνευματικό παιδί της International Broadcasting Union, που είχε δημιουργηθεί πριν από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και η οποία είχε περιπέσει σε αχρησία. Τα ιδρυτικά της μέλη ήταν 23 χώρες, στην πλειονότητά τους ευρωπαϊκές –μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα– οι οποίες στόχευαν στο να δημιουργήσουν έναν παν-ευρωπαϊκό φορέα με αρμοδιότητες κυρίως σε ζητήματα τεχνικών και τεχνολογικών προτύπων και διεθνούς νομοθεσίας.

Αμέσως μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο στην Ευρώπη τα ζητήματα συντονισμού και συνεργασίας για τη σωστή διάθεση και χρήση του ραδιοφάσματος των συχνοτήτων στις ζώνες των UHF & VHF αποκτούσαν ιδιαίτερη βαρύτητα, και μια από τις πρώτες επιτροπές και ομάδες εργασίας που δημιουργήθηκαν εντός της Ε.Β.Υ. είχε ακριβώς αυτό το αντικείμενο. Επίσης το ζήτημα της αντιμετώπισης σε κοινή νομική βάση του θέματος των πνευματικών δικαιωμάτων αποτέλεσε βασικό λόγο δημιουργίας της Ε.Β.Υ. Ένα απόκομμα από την εβδομαδιαία έκδοση «Listener» του BBC (ιδρυτικό μέλος της Ένωσης), εκείνων των ημερών (1950), είναι χαρακτηριστικό: «Οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί οφείλουν να ρυθμίζουν τις σχέσεις τους με ποικίλα και διαφορετικά συμφέροντα, όπως οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης πνευματικών δικαιωμάτων, κατασκευαστές δίσκων γραμμοφώνων, ενώσεις μουσικών κ.ά. Πολλοί εξ αυτών είναι οργανωμένοι σε διεθνή βάση και αποζητούν τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών ως προς τα συμφέροντά τους μέσω της δράσης σε διεθνές επίπεδο. Επομένως είναι λογικό επακόλουθο οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί να προστρέξουν στη δημιουργία αντίστοιχων διεθνών ενώσεων, ούτως ώστε να οικοδομήσουν το πλαίσιο στήριξης όλων των νόμιμων διεκδικήσεών τους».

Άνετα θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι οι λόγοι που επέβαλλαν τη δημιουργία της Ε.Β.Υ. είναι ισχυροί ακόμα και σήμερα, και μάλιστα τώρα είναι επίκαιροι περισσότερο από ποτέ. Η Ε.Β.Υ. δημιουργήθηκε την περίοδο της κορύφωσης του λεγομένου *Ψυχρού Πολέμου*, γεγονός που αποτυπώθηκε και στα πρώτα-ιδρυτικά μέλη της Ένωσης, καθώς από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μόνο η τότε ενιαία Γιουγκοσλαβία συμμετείχε. Ωστόσο στα πρώτα μέλη περιλαμβάνονταν και χώρες μη ευρωπαϊκές, όπως Μαρόκο, Συρία, Ιορδανία, Ισραήλ, Λιβύη κ.ά. Ο βασικότερος λόγος γι' αυτή την «παραφωνία» ήταν ότι κριτήριο για να ανήκει μια χώρα στον «Ευρωπαϊκό Ραδιοτηλεοπτικό Χώρο – European Broadcasting Area» αποτελούσαν τα γεωγραφικά όρια που είχαν καθοριστεί από τη Διεθνή Ένωση Τηλεπικοινωνιών (International Telecommunications Union – I.T.U.).

Τα πρώτα χρόνια της Ε.Β.Υ. χαρακτηρίζονται από την έντονη παρουσία –σχεδόν «κυριαρχία»– του βρετανικού ραδιοτηλεοπτικού οργανισμού, του BBC. Αυτό δεν οφειλόταν μόνο στο γεγονός ότι ο πρώτος πρόεδρος της Ένωσης, ο σερ Ian Jacob, προερχόταν από το BBC, αλλά κυρίως στο ότι οι Βρετανοί είχαν τη μεγαλύτερη οικονομική συνεισφορά στους προϋπολογισμούς της Ε.Β.Υ., πρόσφεραν εξοπλισμό και τεχνογνωσία, ενώ και η στελέχωση της Ένωσης, τουλάχιστον στα πρώτα στάδια, γινόταν από το ανθρωπινό δυναμικό του BBC.

Στη Σύνοδο του Torquay υπογράφηκε η ιδρυτική διακήρυξη της Ε.Β.Υ. και συντάχθηκε ο καταστατικός της χάρτης και ο κανονισμός λειτουργίας. Μια από τις πιο ουσιαστικές ρυθμίσεις που αποφορίστηκαν τότε ήταν αυτή που αφορούσε τη διαδικασία ένταξης στην Ένωση ενός μέλους και τα δικαιώματα ψήφου που αποκτούσε. Έτσι, μέλη της Ε.Β.Υ. δε γίνονταν τα κράτη αλλά οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί των χωρών-μελών της I.T.U. Ο λόγος που επελέγη αυτό το κριτήριο είναι διττός: αφενός για την αποφυγή ενός πολιτικού παρεμβατισμού εκ μέρους των κυβερνήσεων και αφετέρου για να μεταφερθεί στην I.T.U. η ευθύνη για την αποδοχή ως μελών της Γερμανίας και Αυστρίας (μην ξεχνάμε ότι η Ε.Β.Υ. δημιουργήθηκε την επαύριο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου,

όταν σε πολλούς διεθνείς οργανισμούς οι χώρες αυτές δε γίνονταν ακόμη αποδεκτές για μέλη). Έτσι, όταν το 1952 η I.T.U. δέχθηκε τη Γερμανία ως μέλος, τότε αυτόματα και η δημόσια ραδιοτηλεόραση της χώρας εντάχθηκε στην Ε.Β.Υ.

Και όπως διαβάζουμε την ιστορία, οι τεχνικοί της Ε.Β.Υ. έπιασαν αμέσως δουλειά, διότι το 1950 πραγματοποιήθηκε ήδη το λεγόμενο «πείραμα του Καλέ», που ήταν η πρώτη τηλεοπτική ζεύξη μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου. Το πείραμα είχε στόχο να προωθήσει την ανάπτυξη κοινών προτύπων για τις γραμμές οθόνης μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών και έτσι να διευκολύνει την ανταλλαγή τηλεοπτικού περιεχομένου. Η δυνατότητα συνεργασίας για την ανταλλαγή τηλεοπτικού περιεχομένου, αλλά και η δυνατότητα συμπαραγωγών άνοιξαν μια τεράστια λεωφόρο για την πολιτιστική επανένωση της Ευρώπης και την προώθηση κοινών αρχών και αξιών σε μια ήπειρο που μόλις άρχιζε να ξαναβρίσκει τους ρυθμούς της μετά τον πόλεμο.

Η ευρωπαϊκή πολιτιστική συνεργασία, μέσω της ανταλλαγής τηλεοπτικών προγραμμάτων (που βεβαίως ήταν πολύ ποιοτικά συγκρινόμενα με τα σημερινά δεδομένα), αποτελούσε ένα κοινό όραμα. Γι' αυτό και ο τομέας συνεργασίας/ανταλλαγών στο επίπεδο των προγραμμάτων ονομάστηκε ήδη από το 1951 Eurovision (από το Euro–Ευρώπη και το vision–όραμα), πριν ο όρος αυτός συνδεθεί με το διαγωνισμό τραγουδιού. Μάλιστα, το καλοκαίρι του 1951, σε μια τέτοια συνεργασία, η αγγλική και η γαλλική τηλεόραση μετέδωσαν η μία στην άλλη μια ολόκληρη εβδομάδα τηλεοπτικού προγράμματος, εγκαινιάζοντας έτσι μια νέα εποχή στην ευρωπαϊκή ιστορία, οπτικοακουστική αλλά και πολιτιστική.

Η ανταλλαγή προγραμμάτων ήταν η πρώτη επιτυχία, το πρώτο κερδισμένο στοιχείο για την Ε.Β.Υ., καθώς ήδη πριν από το τέλος της δεκαετίας του 1950 διάφορα προγράμματα (ποδοσφαιρικοί αγώνες, συναυλίες, φεστιβάλ, συνεντεύξεις πολιτικών και του Πάπα κ.ά.) μεταδίδονταν σε περισσότερες από 15 χώρες μέσω του δικτύου ραδιοζεύξεων που διαχειρίζεται η Ένωση. Ενώ στις αρχές της επόμενης δεκαετίας, το 1961, υλοποιήθηκε η καθημερινή ανταλλαγή δελτίων ειδήσεων (το Eurovision News). Το 1967 αποτέλεσε ένα έτος-ορόσημο για την Ε.Β.Υ., καθώς τότε ξεκίνησαν οι μεταδόσεις μέσω γεωστατικών δορυφόρων, μεταδόθηκε το πρώτο έγχρωμο τηλεοπτικό πρόγραμμα και έλαβε χώρα η πρώτη ζωντανή μετάδοση παγκοσμίως τηλεοπτικού περιεχομένου (το πρόγραμμα «Our World»). Τη μετάδοση αυτή οργάνωσε η Ε.Β.Υ., χρησιμοποιώντας πέντε τηλεπικοινωνιακούς δορυφόρους και προσελκύοντας ένα κοινό 500 εκατομμυρίων τηλεθεατών. Ένα ακόμα έτος-σταθμός στην ιστορία της Ένωσης είναι το 1993, αλλά για πολιτικούς και όχι τεχνολογικούς λόγους. Συγκεκριμένα, μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης προσχώρησαν στην Ε.Β.Υ., συνδέοντας για πρώτη φορά όλη τη γεωγραφική περιοχή της Ευρώπης σε έναν υπερκρατικό φορέα ραδιοτηλεόρασης.

ΣΤΟΧΟΙ – ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ – ΕΡΓΟ

Ο πιο βασικός στόχος της Ε.Β.Υ. είναι να υπηρετεί και να υποστηρίζει τα συμφέροντα των μελών της ταυτόχρονα με τις αξίες της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης. Η Ένωση παρέχει ποικίλες υπηρεσίες στα μέλη της και βεβαίως μεταφορά τεχνογνωσίας, το know how, που έχει αποκτήσει η ίδια, καθώς και παροχή κάθε είδους νομικής συμβουλής και υλικοτεχνικής υποδομής. Επίσης διενερ-

Το 1950 πραγματοποιήθηκε ήδη το λεγόμενο «πείραμα του Καλέ», που ήταν η πρώτη τηλεοπτική ζεύξη μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου. Το πείραμα είχε στόχο να προωθήσει την ανάπτυξη κοινών προτύπων για τις γραμμές οθόνης μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών και έτσι να διευκολύνει την ανταλλαγή τηλεοπτικού περιεχομένου. Η δυνατότητα συνεργασίας για την ανταλλαγή τηλεοπτικού περιεχομένου, αλλά και η δυνατότητα συμπαραγωγών άνοιξαν μια τεράστια λεωφόρο για την πολιτιστική επανένωση της Ευρώπης και την προώθηση κοινών αρχών και αξιών σε μια ήπειρο που μόλις άρχιζε να ξαναβρίσκει τους ρυθμούς της μετά τον πόλεμο.

γεί, συντάσσει και δημοσιεύει αξιόλογες έρευνες και ειδικές μελέτες πάνω σε ζητήματα που απασχολούν τη διεθνή τηλεοπτική αγορά και βιομηχανία.

Κύριος μοχλός συνεργασιών της E.B.U. είναι το δίκτυο της EUROVISION. Και ήταν η συνεργασία Βρετανών και Γάλλων στις αρχές της δεκαετίας του 1950 στην ανταλλαγή προγραμμάτων (με όλες τις τεχνικές δυσκολίες, αφού οι γεωστατικοί δορυφόροι, που στις μέρες μας έκαναν παιχνίδι την παγκόσμια επικοινωνία, πρωτοεμφανίστηκαν το 1967) η οποία έδωσε το ναρκατήριο λάκτισμα για τη δημιουργία αυτού του δικτύου. Ήδη από το 1954 μεταδιδόταν ταυτόχρονα σε 44 τηλεοπτικούς σταθμούς 8 κρατών το μουσικό φεστιβάλ του Μοντρέ. Το 1961 καθιερώνεται η ημερήσια ανταλλαγή ειδησεογραφικών δελτίων (Eurovision News). Σήμερα με τον όρο «Eurovision» εννοούμε τον επιχειρησιακό βραχίονα της E.B.U., ο οποίος είναι και ο μεγαλύτερος παροχέας παγκοσμίως υπηρεσιών ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης live αθλητικών αγώνων και γεγονότων ενημερωτικού χαρακτήρα (π.χ., κάλυψη διεθνών συνόδων).

Ειδικό τμήμα της E.B.U. είναι το Eurovision Operations (Τμήμα Επιχειρησιακών Δραστηριοτήτων), το οποίο διαχειρίζεται ένα παγκόσμιο δίκτυο δορυφορικών συνδέσεων με τηλεοπτικούς σταθμούς, κέντρα εκπομπής και επίσης ένα δίκτυο οπτικών ινών για τη μετάδοση οπτικοακουστικού περιεχομένου και την παροχή υποδομών σε φορείς που θα ήθελαν να τους χρησιμοποιήσουν ή επινοικιάσουν (π.χ., τηλεοπτικοί οργανισμοί μέλη της E.B.U. ή μη μέλη καταβάλλοντας μεγαλύτερο αντίτιμο). Το εν λόγω δίκτυο συνδέει την E.B.U. με 300 τηλεοπτικούς οργανισμούς διεθνώς, ενώ μπορεί να μεταδώσει και περιεχόμενο υψηλής ευκρίνειας (HDTV), κατέχοντας τις ανάλογες ευρυζωνικές υποδομές και δυνατότητες. Ταυτόχρονα διαθέτοντας γραφεία στρατηγικά διασκορπισμένα ανά την υφήλιο (Ευρώπη, ΗΠΑ, Λατινική Αμερική, Ασία), έχει την ευχέρεια να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των μελών ή των πελατών του 24 ώρες το 24ωρο και 7 ημέρες την εβδομάδα. Αυτό το δίκτυο είναι υπεύθυνο για τη διανομή τηλεοπτικού σήματος σε τηλεοπτικούς σταθμούς ανά τον κόσμο σε ημερήσια βάση.

Οι αριθμοί για το 2008 είναι ενδεικτικοί. Το δίκτυο του Eurovision Operations διένειμε 15.000 ώρες ζωντανών (live) αθλητικών μεταδόσεων και πολιτιστικών γεγονότων, όπως συναυλιών και θεατρικών παραστάσεων, ενώ διαχειρίστηκε την ανταλλαγή 30.000 ειδησεογραφικών δελτίων (μόνο το Eurovision News Exchange Network ανταλλάσσει 100 ειδησεογραφικά και αθλητικά δελτία την ημέρα). Παράλληλα με τα ανωτέρω, παρείχε εξοπλισμό και υποδομές για την παραγωγή και μετάδοση τηλεοπτικού προγράμματος κυρίως κατά τη διάρκεια έκτακτων (π.χ., φυσικές καταστροφές, πολεμικές συγκρούσεις) ή προγραμματισμένων γεγονότων (π.χ., διεθνείς διασκέψεις, σύνοδοι της Ε.Ε. κτλ.). Για παραπάνω από 50 χρόνια το Eurovision Operations έχει διανείμει το τηλεοπτικό σήμα για γεγονότα του εύρους των Θερινών και των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων (από το 1956), το Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου (από το 1954) και την Πρωτοχρονιάτικη Συναυλία της Φιλαρμονικής της Βιέννης. Σήμερα το Eurovision Operations έχει εγκατεστημένες υποδομές για την αποστολή τηλεοπτικού σήματος προς γεωστατικούς δορυφόρους σε 80 σημεία στη Γη, καλύπτοντας και τις πέντε ηπείρους.

ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: ΑΥΞΗΜΕΝΟΣ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ E.B.U.

Η Ένωση κάθε χρόνο διαπραγματεύεται εκ μέρους των μελών της την αγορά των τηλεοπτικών δικαιωμάτων μετάδοσης ποικίλων αθλητικών αναμετρήσεων. Για τη διεκπεραίωση των διαπραγματεύσεων –οι οποίες στις περιπτώσεις δημοφιλών αθλημάτων είναι πολύ απαιτητικές– η E.B.U. έχει συστήσει ειδική ομάδα εργασίας που υπάγεται στο Τμήμα Νομικών και Δημοσίων Υποθέσεων (Legal and Public Affairs Department). Η Ένωση διατηρεί ως πλεονέκτημα το ότι είναι σε θέση να δημιουργήσει μια απευθείας σχέση με τους τηλεοπτικούς οργανισμούς που είναι μέλη της και έτσι να προσφέρει στις διεθνείς αθλητικές ομοσπονδίες πρόσβαση στο ευρύτερο δυνατό κοινό στην Ευρώπη, κάτι που κανένας άλλος φορέας ή οργανισμός στη Γηραιά Ήπειρο δεν είναι σε θέση να προσφέρει. Με αυτό τον τρόπο, μέσα από μία και μονα-

Η ανταλλαγή προγραμμάτων ήταν το πρώτο κερδισμένο στοίχημα για την Ε.Β.Υ. Ήδη πριν από το τέλος της δεκαετίας του 1950 διάφορα προγράμματα (ποδοσφαιρικοί αγώνες, συναυλίες, φεστιβάλ, συνεντεύξεις πολιτικών και του Πάπα κ.ά.) μεταδίδονταν σε περισσότερες από 15 χώρες μέσω του δικτύου ραδιοζεύξεων που διαχειρίζεται η Ένωση. Στις αρχές της επόμενης δεκαετίας, το 1961, υλοποιήθηκε η καθημερινή ανταλλαγή δελτίων ειδήσεων (το Eurovision News). Το δε 1967 αποτέλεσε έτος-ορόσημο για την Ε.Β.Υ., καθώς τότε ξεκίνησαν οι μεταδόσεις μέσω γεωστατικών δορυφόρων. Το 1993 είναι επίσης έτος-σταθμός στην ιστορία της Ένωσης, καθώς μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού όλοι οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης προσχώρησαν στην Ε.Β.Υ.

δική συμφωνία, ένα και μοναδικό συμβόλαιο, μπορεί μια διεθνής ομοσπονδία να εξασφαλίσει την προβολή του αθλήματός της σε περισσότερες από 45 χώρες. Διόλου παράξενο λοιπόν ότι 30 διεθνείς αθλητικές ομοσπονδίες διατηρούν μια πολύχρονη και στενή σχέση συνεργασίας με την Ε.Β.Υ. Ανάμεσα στα αθλητικά γεγονότα για τα οποία η Ένωση έχει αποκτήσει τα τηλεοπτικά δικαιώματα περιλαμβάνονται οι Θερινοί και οι Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες (αν και από το 2016 θα έχουν δικαιώματα προβολής και ιδιωτικά κανάλια), τα Παγκόσμια Κύπελλα Ποδοσφαίρου, τα Παγκόσμια Κύπελλα Στίβου, ο Ποδηλατικός Γύρος της Γαλλίας κ.ά.

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΩΝ & ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Η ανάγκη νομικής υποστήριξης των δραστηριοτήτων της Ε.Β.Υ. υφίστατο από την ίδρυση του οργανισμού, καθώς απαιτείτο διαπραγμάτευση με φορείς διαχείρισης πνευματικών δικαιωμάτων και ενώσεις επαγγελματιών, όπως οι μουσικοί. Οι υπηρεσίες του τμήματος καλύπτουν ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων (ζητήματα πνευματικών & συγγενικών δικαιωμάτων, νομοθεσίας, ζητήματα ευρωπαϊκών συμπαραγωγών, νομοθεσία περί δημόσιας ραδιοτηλεόρασης, εργατική νομοθεσία, ζητήματα ανταγωνισμού κ.ά.). Το τμήμα επίσης προετοιμάζει τα κείμενα όπου απαιτείται να ληφθούν από κοινού αποφάσεις από όλα τα μέλη. Η Ε.Β.Υ. έχει ιδρύσει ειδικό γραφείο στις Βρυξέλλες, έδρα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με βασικό αντικείμενο την αντιπροσώπευση και προώθηση των συμφερόντων της Ένωσης και των μελών της σε σχέση με τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς και τις επαγγελματικές κλαδικές ενώσεις. Η Ε.Β.Υ., αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερα μεγάλη σημασία που έχει αποκτήσει η Ε.Ε. στη διαμόρφωση πολιτικών και νομοθεσίας που αφορούν τα οπτικοακουστικά, ασκεί από το 1993 και μέσω του ειδικού γραφείου δραστηριότητες lobbying αλλά και εποπτείας του έργου της Επιτροπής, ούτως ώστε να παρέχει έγκαιρη, έγκυρη και αποτελεσματική ενημέρωση στα μέλη της. Επιπλέον, συμμετέχει τακτικά στις δημόσιες διαβουλεύσεις της Ε.Ε., στις ακρόασεις και τις ημερίδες που διοργανώνει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και σε κλειστά workshops και φόρα όπου συζητείται η σχετική πολιτική της Ε.Ε.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η παροχή σύγχρονης επαγγελματικής εκπαίδευσης και εξειδίκευσης στο επαγγελματικό, τεχνικό και στελεχιακό δυναμικό των μελών της αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες ύπαρξης της Ε.Β.Υ., αλλά ταυτόχρονα και της στρατηγικής της, ώστε η δημόσια ραδιοτηλεόραση να παραμένει στην πρωτοπορία των τεχνολογικών εξελίξεων. Η Ένωση εκτελεί κάθε χρόνο ένα εκτεταμένο πρόγραμμα σεμιναρίων, εργαστηρίων, ημερίδων και παρουσιάσεων, το οποίο είναι ελεύθερο για τα μέλη της, ενώ τα τελευταία χρόνια γίνεται έντονη χρήση των δυνατοτήτων του διαδικτύου, διοργανώνοντας διαδικτυακά σεμινάρια (τα webinars), τα οποία συμβάλλουν και στη μείωση του κόστους –αφού αποφεύγονται τα ταξίδια– και του χρόνου που απαιτείται. Επίσης, το ειδικό τμήμα της Ένωσης, το Ε.Β.Υ. Training, βρίσκεται σε συνεχή επαφή με τα τεχνικά τμήματα των μελών της και μπορεί να επισκεφθεί την έδρα ενός μέλους και να παρέχει εκπαίδευση ανάλογα με τις ανάγκες του μέλους αυτού. Κάθε χρόνο το ετήσιο πρόγραμμα σεμιναρίων και εργαστηρίων δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα της Ε.Β.Υ. και επικαιροποιείται σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ Ε.Β.Υ. ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Η συνεργασία πάνω σε τεχνικά ζητήματα, όπως η δημιουργία και υιοθέτηση κοινών τεχνολογικών προτύπων, απασχόλησε ιδιαίτερα τις τεχνικές υπηρεσίες των δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών που αποτέλεσαν τα πρώτα μέλη της Ένωσης, μια δραστηριότητα που ακόμα και σήμερα διατηρεί την επικαιρότητά της. Όταν στήθηκε η πρώτη σύνδεση μεταξύ Λονδίνου και Παρισιού το 1951, διαπιστώθηκε ότι έπρεπε με κάποιο τεχνικό τρόπο να λυθεί μια ασυμβατότητα: οι Βρετανοί χρησιμοποιούσαν εικόνα που αναλυόταν σε 405 οριζόντιες γραμμές, ενώ οι Γάλλοι εικόνα 819 οριζόντιων γραμμών. Η λύση δόθηκε μέσω της συνεργασίας των δύο τεχνικών επιτελείων και αποτέλεσε τον πρόδρομο της ανταλλαγής προγραμμάτων. Αξίζει να τονιστεί η πολύ σημαντική συμβολή της Ε.Β.Υ. στη δημιουργία των τεχνολογικών προτύπων της ψηφιακής τηλεόρασης, χάρη στα οποία σήμερα εκατομμύρια Ευ-

ρωπαίοι απολαμβάνουν ψηφιακή τηλεόραση ανεξάρτητα από την πλατφόρμα μετάδοσης (δορυφορική, επίγεια, καλωδιακή, σε κινητά τηλέφωνα κ.ά.).

Η Ένωση αποτέλεσε ενεργό μέλος της κοινοπραξίας *DVB Project*, μιας διεθνούς βιομηχανικής κοινοπραξίας με περισσότερα από 270 μέλη, η οποία μελέτησε για χρόνια τα πρότυπα κωδικοποίησης και συμπίεσης του ψηφιακού τηλεοπτικού σήματος, προτού καταλήξει στην οικογένεια των προτύπων DVB. Τα συγκεκριμένα πρότυπα καλύπτουν όλες τις τεχνολογίες μετάδοσης (δορυφορική-DVB-S, καλωδιακή DVB-C, επίγεια DVB-T, τηλεόραση σε κινητά τηλέφωνα και ασύρματες συσκευές DVB-H) και έτυχαν της πιστοποίησης του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Τηλεπικοινωνιακών Προτύπων (E.T.S.I.) από το 1994 (τα δύο πρώτα) έως το 2005 (το DVB-H). Η πρώτη παγκοσμίως μετάδοση επίγειας ψηφιακής TV με χρήση του DVB-T έγινε το 1997 από το BBC, μέλος της E.B.U. Έκτοτε το πρότυπο επικράτησε σε όλη την Ευρώπη και αποτελεί παράλληλα το πιο διαδεδομένο πρότυπο ψηφιακής τηλεόρασης στον κόσμο (εκτός από την Ευρώπη υιοθετήθηκε και από Αυστραλία-Νέα Ζηλανδία, Ινδία, Μαλαισία, Νότιο Αφρική κ.ά.).

Η Ένωση είναι πολύ δραστήρια επίσης και στον τομέα της σύγκλισης της τηλεόρασης και του διαδικτύου, εξέλιξη η οποία πιθανόν θα επηρεάσει άμεσα τον τρόπο που «καταναλώνουμε» τα τηλεοπτικά προγράμματα, και επιθυμεί να συνεχίσει να πρωτοπορεί, παρέχοντας στα μέλη της τεχνολογικές λύσεις και επιχειρηματικές εφαρμογές που συμβαδίζουν, αν δεν προηγούνται, της εποχής τους. Μια τέτοια είναι η πρωτοβουλία για τη δημιουργία λογισμικού και εξοπλισμού που θα συνδέει την τηλεόραση με το διαδίκτυο, επιτρέποντας την προβολή ιντερνετικού οπτικοακουστικού περιεχομένου στην τηλεοπτική συσκευή και το αντίστροφο (το πρόγραμμα καλείται Hybrid Broadcast Broadband – HBB).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Ο Μουσικός Διαγωνισμός της EuroVision είναι, πέραν πάσης αμφιβολίας, η παραγωγή της E.B.U. με τη μεγαλύτερη δημοφιλία στην Ελλάδα. Μάλιστα, ο κίνδυνος είναι οι Έλληνες να θεωρήσουν ότι η E.B.U. ασχολείται μόνο με το Διαγωνισμό, τη στιγμή που η Ένωση αξίζει τον έπαινο ως ο φορέας με τη μεγαλύτερη ίσως συμβολή για την παρουσία της μουσικής στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Η E.B.U. έχει καθιερώσει αρκετά προγράμματα, διαγωνισμούς και γεγονότα που συνδέονται με τη μουσική. Ο Μουσικός Διαγωνισμός της EuroVision μπορεί να είναι ο πιο γνωστός, αλλά δεν είναι ο μόνος. Από το 2003 έχει καθιερωθεί ο Μουσικός Διαγωνισμός για παιδιά και εφήβους (Junior Eurovision Song Contest), ο Διαγωνισμός κλασικής μουσικής για νέους καλλιτέχνες έως 19 ετών, ποικίλοι διαγωνισμοί ανάλογα με το μουσικό είδος (τζαζ, παραδοσιακή μουσική, ροκ κ.ά.).

Παράλληλα η E.B.U. έχει δημιουργήσει το πρώτο πανευρωπαϊκό μουσικό κανάλι κλασικής μουσικής, το Euroclassical-Notturmo, το οποίο είναι εσωτερική παραγωγή του BBC και μεταδίδεται μέσω δορυφόρου σε όλη την Ευρώπη. Η Ένωση έχει δημιουργήσει το δίκτυο EuroRadio, το οποίο επιτρέπει την ανταλλαγή μουσικών ηχογραφήσεων από κονσέρτα, συναυλίες ορχηστρών, φεστιβάλ, ειδικές εκδηλώσεις μεταξύ των ραδιοφωνικών τμημάτων των μελών της E.B.U. Μέσω του συγκεκριμένου δικτύου παραπάνω από 2.500 μουσικές εκδηλώσεις το χρόνο μεταδίδονται από τα δημόσια ραδιόφωνα της Ευρώπης, ενώ το αντίστοιχο δίκτυο για pop και ροκ μουσική, το Eurosonic, μεταδίδει τουλάχιστον

στον 500 συναυλίες το χρόνο. Ταυτόχρονα η E.B.U. έχει δημιουργήσει την European Youth Jazz Orchestra, η οποία αποτελείται από νέους μουσικούς και περιοδεύει στη Γηραιά Ήπειρο το καλοκαίρι, δίνοντας συναυλίες υπό την αιγίδα της Ένωσης. Τέλος, η E.B.U. διαπραγματεύεται εκ μέρους των μελών της τα δικαιώματα μετάδοσης σημαντικών μουσικών γεγονότων ετήσιας συχνότητας, όπως οι συναυλίες της Μητροπολιτικής Όπερας της Νέας Υόρκης και η Πρωτοχρονιάτικη Συναυλία της Φιλαρμονικής της Βιέννης.

Όσον αφορά το τηλεοπτικό περιεχόμενο πλην μουσικής, η E.B.U. μέσω του δικτύου της παρέχει κάθε είδους αρωγή στα μέλη της, ούτως ώστε να διευκολύνει την προοπτική συμπαραγωγών για ποικιλία τηλεοπτικών προγραμμάτων (παιδικά, ντοκιμαντέρ, μυθολογία, εκπομπές ψυχαγωγίας κ.ά.). Ετησίως διεκπεραιώνονται μέσω του δικτύου της E.B.U. παραπάνω από 70 συμπαραγωγές. Η Ένωση προσφέρει στα μέλη της τεχνογνωσία ως προς τη δημιουργία τηλεοπτικού περιεχομένου, ενώ έχει θεσπίσει ειδικό διαγωνισμό όπου και βραβεύονται τηλεοπτικές σειρές που δημιουργούν τα μέλη της. Ένας από τους πιο αξιόλογους διεθνείς διαγωνισμούς που βραβεύει τους τηλεοπτικούς παραγωγούς και συμβάλλει στην ανταλλαγή προγραμμάτων και στη συνεργασία είναι το PRIX EUROPA, το οποίο διεξάγεται κάθε χρόνο στο Βερολίνο και τελεί υπό την αιγίδα της E.B.U. Πιστή στην εκ του σύνεγγυς παρακολούθηση των νεότερων ψηφιακών μέσων και των τεχνολογικών εξελίξεων, η Ένωση διοργάνωσε μέσα στο 2009 σεμινάρια και workshops με στόχο την εκπαίδευση των τεχνικών των μελών της με σκοπό την αξιοποίηση των κοινωνικών μέσων (facebook, twitter κ.ά.) για τη μετάδοση τηλεοπτικού περιεχομένου και τη συνεργασία με το YouTube για το ανέβασμα προγράμματος. Επίσης διοργάνωσε ειδικά σεμινάρια για τη μετάδοση τηλεοπτικού περιεχομένου σε ασύρματες συσκευές, όπως κινητά τηλέφωνα και φορητοί υπολογιστές.

Η Ένωση έχει συστήσει ένα ερευνητικό τμήμα, την Υπηρεσία Στρατηγικής Πληροφόρησης (Strategic Information Service – SIS), η οποία εξειδικεύεται στην εκτέλεση ερευνών για την αγορά της τηλεόρασης και αναλύσεων για την οικονομία των ΜΜΕ, ενώ συνεργάζεται με όλες τις διευθύνσεις της E.B.U. Συλλέγει δεδομένα, διενεργεί έρευνες αγοράς μέσω ερωτηματολογίων, επεξεργάζεται και αναλύει στατιστικά και οικονομικά δεδομένα και δημοσιεύει μελέτες, έρευνες και ειδικές εκδόσεις. Επίσης αναθέτει σε τρίτους τη διενέργεια ερευνών προς όφελός της και διατηρεί μια από τις πιο εκτενείς και πλούσιες βιβλιοθήκες εκδόσεων σχετικών με τα ΜΜΕ στην Ευρώπη. Η SIS συλλέγει δεδομένα από όλα τα μέλη της E.B.U. και έχει υλοποιήσει μηχανισμούς παρακολούθησης, εντοπισμού και καταγραφής των τάσεων στην αγορά της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου και των νέων ψηφιακών μέσων, εστιάζοντας όχι μόνο στην παραγωγή περιεχομένου αλλά και στην παραγωγή εξοπλισμού. Ο βασικός στόχος της SIS είναι να παρέχει στην Ένωση και στα μέλη της τα εργαλεία για την κατανόηση των αγορών στις οποίες δραστηριοποιούνται, να τα βοηθήσει να προσαρμοστούν στις τάσεις που διαφαίνονται ως κυρίαρχες και να αναπτύξουν ανάλογες στρατηγικές, καθώς και να παρέχει τα εφόδια για δραστηριότητες lobbying και νομικής υποστήριξης.

ΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΩΝ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ E.B.U. ΣΤΟ ΝΕΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ένας τομέας όπου η E.B.U. έχει επιδείξει έντονη δραστηριότητα είναι το μεγάλο ζήτημα της διάθεσης του Ψηφιακού Μερίσματος,

Ο Μουσικός Διαγωνισμός της EuroVision μπορεί να είναι ο πιο γνωστός, αλλά δεν είναι ο μόνος. Από το 2003 έχει καθιερωθεί ο Μουσικός Διαγωνισμός για παιδιά και εφήβους, ο Διαγωνισμός κλασικής μουσικής για νέους καλλιτέχνες έως 19 ετών και ποικίλοι διαγωνισμοί ανάλογα με το μουσικό είδος (τζαζ, παραδοσιακή μουσική, ροκ κ.ά.). Παράλληλα η Ε.Β.Υ. έχει δημιουργήσει το πρώτο παν-ευρωπαϊκό μουσικό κανάλι κλασικής μουσικής, το Euroclassic-Notturmo, το οποίο μεταδίδεται μέσω δορυφόρου σε όλη την Ευρώπη. Η Ένωση έχει επίσης δημιουργήσει το δίκτυο EuroRadio, το οποίο επιτρέπει την ανταλλαγή μουσικών ηχογραφήσεων από κονσέρτα, συναυλίες ορχηστρών, φεστιβάλ, ειδικές εκδηλώσεις μεταξύ των ραδιοφωνικών τμημάτων των μελών της Ε.Β.Υ.

δηλαδή του τμήματος εκείνου από το φάσμα των συχνοτήτων στις μπάντες των UHF & VHF το οποίο δε θα χρησιμοποιηθεί για επίγεια ψηφιακή τηλεοπτική μετάδοση και, επομένως, θα μπορεί να διατεθεί για άλλες χρήσεις. Ως γνωστόν, έως σήμερα οι συγκεκριμένες μπάντες χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για αναλογική τηλεοπτική μετάδοση, ενώ η διεθνής νομοθεσία (Σύμβαση της Στοκχόλμης, 1961) επέβαλλε περιορισμούς τόσο ως προς τους χρήστες (τηλεοπτικοί σταθμοί, ραντάρ & συσκευές αεροναυτιλίας, ένοπλες δυνάμεις και μικροφωνικές εγκαταστάσεις ανοικτού χώρου), όσο και ως προς τη χρήση (όρια εκπομπών, ισχύς πομπών, μη χρήση γειτονικού διαύλου εξαιτίας παρεμβολών κτλ.). Όμως η πρόοδος προς την αποκλειστικά ψηφιακή μετάδοση έρχεται να αλλάξει τα ισχύοντα και να προσφέρει τη δυνατότητα να «χωρέσουν» οι υφιστάμενες αναλογικές τηλεοπτικές υπηρεσίες σε πολύ μικρότερο αριθμό συχνοτήτων, άρα και σε πολύ μικρότερο τμήμα του φάσματος. Αυτή η εξέλιξη, παρότι θετική, πιθανόν (τουλάχιστον αυτή είναι η θέση της Ε.Ε.) θα στερήσει σημαντικό τμήμα του φάσματος από τους τηλεοπτικούς σταθμούς.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και η αναμενόμενη επικράτηση, σε ορίζοντα δεκαετίας, της τηλεόρασης υψηλής ευκρίνειας σημαίνει ότι οι τηλεοπτικοί σταθμοί θα χρειαστούν πολύ περισσότερες συχνότητες από όσες σήμερα επαρκούν με την ψηφιακή τηλεόραση για να μεταδώσουν το υφιστάμενο αναλογικό περιεχόμενο. Η Ένωση ήδη από το 2005 ασκεί έντονο lobbying στην Ε.Ε, την Ι.Τ.Υ. και κάθε σχετικό διεθνή φορέα, υπερασπιζόμενη τα συμφέροντα των τηλεοπτικών σταθμών, και μάλιστα όχι μόνο των δημόσιων αλλά και των ιδιωτικών. Αναδεικνύει δε με εμπειριστωμένες έρευνες το ζήτημα της διάθεσης αυτών των συχνοτήτων σε δραστηριότητες πέραν της τηλεοπτικής μετάδοσης (όπως, π.χ., το ασύρματο ευρυζωνικό Internet). Η Ε.Β.Υ. στο συγκεκριμένο διεθνές ζήτημα αποτελεί τον πιο ηχηρό, δυναμικό, παρεμβατικό αλλά και αποτελεσματικό συνήγορο των δικαιωμάτων των τηλεοπτικών οργανισμών, στοχεύοντας στην πιο επωφελή για τα μέλη της τελική υιοθέτηση κανονιστικών ρυθμίσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Η κυριότερη πηγή άντλησης πληροφόρησης για την Ε.Β.Υ. και τις δραστηριότητές της ήταν η ειδική έκδοση του τριμηνιαίου newsletter της *Diffusion*. Η έκδοση του χειμώνα 1999/2000 με τίτλο «50 years of E.B.U. More necessary than ever» ήταν εορταστική με την ευκαιρία της συμπλήρωσης των πρώτων πενήντα ετών της Ένωσης. Παράλληλα αξιοποιήθηκε υλικό από την ιστοσελίδα www.ebu.ch, ενώ πληροφορίες και υλικό διέθεσαν, κατόπιν προσωπικής επικοινωνίας με το γράφοντα, στελέχη της Υπηρεσίας Στρατηγικής Πληροφόρησης, του Τεχνικού Τμήματος και του Τμήματος Νομικών και Δημοσίων Υποθέσεων.

ΚΕΝΤΡΟ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ

παγκοσμιοποίηση & γλώσσα της εικόνας

ΜΙΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΙΣΧΥ ΤΩΝ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ

της Νικολέττας Τσιτσανούδη-Μαλλίδη *

Το σημερινό παγκοσμιοποιημένο σύστημα, με την ελεύθερη διακίνηση του υπερεθνικού κεφαλαίου και την τεχνολογική και επιστημονική επανάσταση, αναμφίβολα δημιουργεί νέα δεδομένα στο χώρο των ΜΜΕ. Η εμπορευματοποίηση των ειδήσεων και η δημιουργία επιχειρηματικών ολιγοπωλίων, που εισβάλλουν στα μέσα ενημέρωσης, επιφέρουν δραστικές αλλαγές –μεταξύ των άλλων– στη γλώσσα που αυτά μεταδίδουν, με κυρίαρχη, ασφαλώς, τη δημοσιογραφική.

* Λέκτορας Γλωσσολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (υπό διορισμό), Δημοσιογράφος.

Η λαϊκίστικη μορφή, σε συνδυασμό με την επιλογή μιας λαϊκής θεματολογίας, στοχεύει άλλοτε στην εύκολη και γρήγορη πώληση του τηλεοπτικού προϊόντος και άλλοτε στην ιδεολογική ποδηγέτηση του κοινού που παρακολουθεί. Τα παραπάνω επιβάλλουν την ενθάρρυνση και κινητοποίηση των αποδεκτών του λόγου της τηλεοπτικής εξουσίας, προς την κατεύθυνση όχι μόνο της ανάπτυξης μιας κριτικής σκέψης απέναντι στη γλώσσα των media, αλλά και της ενεργητικής παρουσίας τους στο επίπεδο της διαμόρφωσής της. Τέτοιου είδους επιδιώξεις συνιστούν σημαντικά προτάγματα της εποχής, για όσο μάλιστα οι τάσεις της παγκοσμιοποίησης συκλίνουν στην ομοιογενοποίηση των φωνών.

Στο παρακάτω κείμενο εξετάζεται η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις ραγδαίες τεχνολογικές, οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις, οι οποίες δημιουργούνται από την παγκοσμιοποίηση, και το δημοσιογραφικό λόγο που μεταδίδεται από τα τηλεοπτικά μέσα μαζικής επικοινωνίας. Ειδικότερα, εστιάζει στις επιδράσεις τις οποίες δέχεται η δημοσιογραφική γλώσσα, από δεδομένα, όπως είναι αυτά της εμπορευματοποίησης και της ιδεολογικής χειραγώγησης, που συνδέονται αφενός με τη δημιουργία ολιγοπωλιακών καθεστώτων στο χώρο του Τύπου και αφετέρου με τη μετεξέλιξη του λόγου των ΜΜΕ σε εμπορευματικό αγαθό. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, αναλύονται οι συνθήκες της ανάπτυξης ενός «ρεπερτορίου» προϊόντων από τις σύγχρονες πολιτισμικές βιομηχανίες, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται το υψηλό κοινωνικό κύρος αγαθό των ειδήσεων. Τέλος, σημειώνεται ο ρόλος των αποδεκτών του σύγχρονου δημοσιογραφικού λόγου, καθώς και η αναγκαιότητα αυτοί να λειτουργούν κριτικά απέναντί του, αντιστεκόμενοι στην επιβαλλόμενη ομοιογένεια, η οποία εξυπηρετεί συγκεκριμένους λόγους και σκοπιμότητες.

Ο ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΗ «ΝΕΑ ΤΑΞΗ»

Το σημερινό παγκοσμιοποιημένο σύστημα, με την ελεύθερη διακίνηση του υπερεθνικού κεφαλαίου και την τεχνικοεπιστημονική επανάσταση, δημιουργεί αναμφίβολα νέες συνθήκες και στο χώρο των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η επιδίωξη των δυνάμεων της παγκοσμιοποίησης για τη δημιουργία ενός πολυπολιτισμικού κόσμου δημιουργεί σοβαρά ερωτηματικά, αναφορικά με τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί μια τέτοια κατάσταση και επηρεάζει τον τομέα των έντυπων και ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας.

Η ισχύς και η ένταση των δεδομένων της παγκοσμιοποίησης και των νέων τεχνολογιών θέτει, σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση και την παραγωγή του δημοσιογραφικού λόγου, δύο σοβαρά ζητήματα:

α) τη δημιουργία ολιγοπωλιακών ή και μονοπωλιακών καθεστώτων στον τομέα της ενημέρωσης, η οποία αναπόδραστα

οδηγεί σε μια ιδεολογική επιβάρυνση των media, που ελέγχονται είτε από συγκεκριμένους επιχειρηματικούς ομίλους είτε από κρατικές ιδιοκτησίες, και

β) τη γενικότερη αντιμετώπιση των ειδήσεων, ως ενός αγαθού προς πώληση, ο οποίος στόχος για να επιτευχθεί προϋποθέτει την ύπαρξη συγκεκριμένου κάθε φορά κοινού, με κατάλληλο μέγεθος και σύνθεση.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ – Η ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Στο διεθνή περίγυρο, η επιλογή και ιεράρχηση των ειδήσεων επηρεάζεται και δρομολογείται από μια σειρά πολιτικών και οικονομικών αφετηριών και έχει την αναφορά της σε συγκεκριμένες οικονομικές και τεχνικές αξιολογήσεις. Για παράδειγμα, είναι κοινός τόπος ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες κυριαρχούν, εδώ και αρκετές δεκαετίες, στην παραγωγή και στη διακίνηση της πληροφορίας, καθώς η έμφαση την οποία δίνουν κάθε φορά οι αμερικανικές ειδήσεις για συγκεκριμένα θέματα καθορίζει και την ενασχόληση της πλειονότητας των διεθνών ΜΜΕ με αυτά. Ως συνέπεια της ύπαρξης διάταξης των ειδησεογραφικών οργανισμών, ένα μεγάλο μέρος της διεθνούς πληροφόρησης παράγεται και διακινείται από μεγάλα κράτη.

Για τη σύγχρονη διάταξη πολλών ειδησεογραφικών οργανισμών, αλλά και το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς, κατά καιρούς αναπτύσσεται ένας έντονος σκεπτικισμός, λόγω της θεαματικής επιβολής, που πλέον επιτυγχάνουν απέναντι στις μάζες, ως κυρίαρχα πλέγματα ενημέρωσης αλλά και προπαγάνδας. Οι ειδήσεις άλλωστε αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα της διαμορφωμένης οπτικής ενός ειδησεογραφικού οργανισμού απέναντι στην πραγματικότητα. Κατά μία φιλελεύθερη ανάλυση, αυτό το οποίο συμβαίνει δεν είναι παρά η αναφορά που κάνει στα γεγονότα η κυρίαρχη ομάδα, η οποία ταυτόχρονα επιβάλλει την εν γένει οπτική της απέναντι στις εξελίξεις.

ΥΠΕΡΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ο σκεπτικισμός για τις σημερινές διαστάσεις και τις μελλοντικές συνέπειες της τεράστιας ανάπτυξης των μέσων ενημέρωσης, σε σχέση και με το ιδιοκτησιακό καθεστώς μιας υπολογίσιμης μερίδας εξ αυτών, σήμερα είναι έντονος. Το συγκεκριμένο θέμα κερδίζει συνεχώς έδαφος και στο πεδίο της βιβλιογραφίας (Mc Chesney, 2008). Στη Γαλλία, για παράδειγμα, η υπερσυγκέντρωση των μέσων στα χέρια ολίγων, που τους καθιστά «γίγαντες επικοινωνίας», οι οποίοι και «καταπίνουν» τα κανάλια και τους φορείς διανομής της ειδησεογραφίας, τον ένα μετά τον άλλον, έχει πυροδοτήσει ένα σοβαρό προβληματισμό μεταξύ μερίδας των

Ο σκεπτικισμός για τις σημερινές διαστάσεις και τις μελλοντικές συνέπειες της τεράστιας ανάπτυξης των μέσων ενημέρωσης, σε σχέση και με το ιδιοκτησιακό καθεστώς μιας υπολογίσιμης μερίδας εξ αυτών, σήμερα είναι έντονος. Ακόμα κι αν πρόκειται για ακραία παραδείγματα ανησυχίας και φόβου, το σίγουρο είναι ότι το ιδιοκτησιακό καθεστώς των ΜΜΕ τείνει, σε αρκετά κράτη του δυτικού κόσμου, να γίνει ολιγοπωλιακό ή και μονοπωλιακό, γεγονός που εξασφαλίζει σε αυτά τεράστια πληροφοριακή και πολιτική δύναμη.

διανοουμένων σε σχέση με την ελευθερία της δημοσιογραφικής έκφρασης.

Χαρακτηριστικές είναι οι επισημάνσεις και παρατηρήσεις, οι οποίες δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό *Le Monde Diplomatique* (τεύχος Φεβρουαρίου 2003). Με φράσεις, όπως «ο παλιός φόβος έχει γίνει πραγματικότητα, ορισμένα από τα μεγαλύτερα ΜΜΕ βρίσκονται πλέον στα χέρια εμπόρων κανονίων», περιγράφεται η ανησυχιακή ιδιαιτερότητα της ανάπτυξης μιας αλυσίδας από media γύρω από εταιρείες με δραστηριότητες, που αφορούν ακόμα και οπλικά συστήματα (Κύρτσος, 2003: 242).

Ανάλογος προβληματισμός έχει κατά καιρούς αναπτυχθεί και από το δίαυλο της ελληνικής κρατικής τηλεόρασης (Κουβαράς, 2005). Επιπλέον, σημαντικές είναι οι διάφορες δημοσιογραφικές μαρτυρίες σύμφωνα με τις οποίες, κατά καιρούς, έχουν αναδυθεί «μεγάλες εφημερίδες του εξωτερικού που έχουν προκύψει από παρθενογένεση» (Λιαρέλλης, 2005).

Ακόμα κι αν πρόκειται για ακραία παραδείγματα ανησυχίας και φόβου, το σίγουρο είναι ότι το ιδιοκτησιακό καθεστώς των ΜΜΕ τείνει, σε αρκετά κράτη του δυτικού κόσμου, να γίνει ολιγοπωλιακό ή και μονοπωλιακό, γεγονός που εξασφαλίζει σε αυτά τεράστια πληροφοριακή και πολιτική δύναμη, αλλά και έντονη ιδεολογική επιβάρυνση, ως απόρροια της πρόσδεσής τους σε οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες (Πολίτης, 2001: 114-5). Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ότι ανησυχίες και ενστάσεις για τον ειδησεογραφικό πληθωρισμό και τις καταστάσεις μονοπόλωσης, που επιβαρύνουν την πληροφόρηση, έχουν εκφραστεί στη χώρα μας πριν από αρκετά χρόνια (Μπασαντής – Στράτος, 1991: 64).

«ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΤΥΠΩΝΕΤΑΙ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ»

Ένα άλλο ζήτημα που σχετίζεται με τις επιλογές και τους προσανατολισμούς του σημερινού παγκοσμιοποιημένου συστήματος αφορά την αντιμετώπιση της ενημέρωσης και της πληροφόρησης της «μάζας» με οικονομικά κριτήρια. Όσο κυνική θεωρείται η τσομσική διαπίστωση ότι «ειδήσεις είναι αυτό που τυπώνεται πίσω από τις διαφημίσεις», άλλο τόσο ρεαλιστική χαρακτηρίζεται.

Το γεγονός ότι ο δημοσιογραφικός λόγος αποτελεί εμπορευματικό αγαθό που απευθύνεται σε όσο το δυνατόν περισσότερες και πολυπληθείς ομάδες κοινού, τις οποίες προηγουμένως ο δημοσιογράφος ή ο διαφημιστής θα πρέπει να έχει εξασφαλίσει, αποτελεί ένα θέμα το οποίο χρήζει ευρύτερης ανάλυσης και μελέτης, δεδομένου ότι για την ελληνική πραγματικότητα δεν έχει εξεταστεί επισταμένως. Ωστόσο, όσο δεσμευτικές κι αν είναι οι νέες συνθήκες, οι οποίες με ένταση διαμορφώνονται στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο τοπίο, τα μέσα ενημέρωσης καλούνται να

ανταποκριθούν όχι μόνο στα συμφέροντα των ιδιοκτητών τους ή των διαφημιστών, αλλά και στα συμφέροντα και στις θέσεις των αποδεκτών/καταναλωτών. Εφόσον, μάλιστα, είναι αποδεκτή η θέση ότι ο δημοσιογραφικός λόγος και ειδικά ο λόγος των δελτίων ειδήσεων ανήκει στα «προϊόντα» υψηλού κύρους και μεγάλης κοινωνικής ευθύνης, τότε αντιλαμβάνεται κανείς τους λόγους εκείνους για τους οποίους οι παραγωγοί και οι φορείς των media επιδιώκουν να εμφανίζονται ως στενά συνδεδεμένοι με το «λαό» και τις προσδοκίες του.

Η ΣΤΑΣΗ ΕΙΚΟΝΙΚΗΣ ΕΥΜΕΝΕΙΑΣ

Σε παγκόσμιο επίπεδο και ειδικότερα στις κοινωνίες δυτικού τύπου, όπου τα μέσα ενημέρωσης γνωρίζουν τρομακτική ανάπτυξη και απήχηση, ο «λαός» δεν αντιμετωπίζεται ως μια σταθερή και ενοποιημένη έννοια, αλλά ως μια έννοια της οποίας οι όροι υπόκεινται διαρκώς σε ανασχηματισμό, σε μια διαλεκτική σχέση με τις κυρίαρχες τάξεις (Fiske, 2000: 455). Ο όρος «λαός» αναφέρεται σε εκείνες τις κοινωνικές ομάδες οι οποίες στερούνται σχετικώς την εξουσία, αλλά διαθέτουν τις δικές τους πολιτισμικές μορφές και συμφέροντα, τα οποία μπορεί να έρχονται σε σύγκρουση με αυτά των παραγωγών πολιτισμικών εμπορευματικών αγαθών.

Προκειμένου όμως να έχει απήχηση ένα πολιτισμικό εμπορευματικό αγαθό, σημαντικό είδος του οποίου είναι ο δημοσιογραφικός λόγος, θα πρέπει να εξυπηρετεί όχι μόνο τα συμφέροντα των παραγωγών και των διανομέων του, αλλά και των ανθρώπων στους οποίους απευθύνεται. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο οι πολιτισμικές βιομηχανίες προχωρούν στην παραγωγή ενός «ρεπερτορίου» προϊόντων (Garnham, 1987: 23-37), έτσι ώστε, ακόμα κι αν δεν είναι σε θέση να μαντεύουν ποιο από τα εμπορευματικά αγαθά θα έχει απήχηση στους αποδέκτες, να καταφέρνουν ορισμένα από αυτά τα αγαθά να εξασφαλίζουν υπολογίσιμα ποσοστά επιτυχίας.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο μπορεί να ενταχθεί η ανάπτυξη της «στάσης υψηλής εικονικής ευμένειας» ή «απατηλής οικειότητας» από την πλευρά των φορέων του δημοσιογραφικού λόγου. Πρόκειται για την προσπάθεια να εμφανίζονται οι φορείς της δημοσιογραφικής εξουσίας οικείοι, προσπνεείς και φιλικόι προς το τηλεοπτικό κοινό, με στόχο την ευχερέστερη ιδεολογική χειραγώγηση του ακροατηρίου, αλλά και τη μετεξέλιξη του παραγόμενου λόγου σε ένα «ευώλητο» προϊόν (Τσιτσανούδη – Μαλλίδη, 2006α). Αυτή η στάση αποτυπώνεται στη χρησιμοποιούμενη δημοσιογραφική γλώσσα με πολλούς τρόπους, όπως είναι, για παράδειγμα, η χρήση των γεωγραφικών και κοινωνικών ποικιλιών, η υιοθέτηση λαϊκών και λαϊκότροπων φράσεων και λέξεων, η επιλογή μιας λαϊκής θεματολογίας, η κυριαρχία του συναισθήματος στο λόγο και η έκφραση μιας γενικής ιδεολογικής συμπάρταξης και σύμπλευ-

σης του δημοσιογράφου με τα αιτήματα του τηλεοπτικού κοινού (Τσιτσανούδη-Μαλλίδη, 2008δ).

Η ανάπτυξη της «στάσης υψηλής εικονικής ευμένειας» θα μπορούσε να αποδοθεί σε μια προσπάθεια η παραγωγή του δημοσιογραφικού λόγου να αποσπάται από τους ιδιοκτήτες των media και να συνδέεται με τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις των καταναλωτών ή, τουλάχιστον, να δίνει την εντύπωση ότι συνδέεται με αυτές, ώστε να εξασφαλίζει την εμπιστοσύνη τους. Εξάλλου το στοιχείο της οικειότητας της γλώσσας, που χρησιμοποιεί ο δημοσιογράφος, εντάσσεται στο διεθνές φαινόμενο της επιδίωξης άσκησης γοητείας στην κοινή γνώμη και κυρίως στα λαϊκά στρώματα, τα οποία, κατά κανόνα, δεν εμπιστεύονται τους δημοσιογράφους εκείνους οι οποίοι, με το λόγο τους και το εν γένει παρουσιαστικό τους, δημιουργούν απόσταση. Τα αμερικανικά μέσα ενημέρωσης αποτελούν τους πρώτους διδάξαντες (ό.π.).

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΥΠΟΤΕΛΕΙΣ

Ή ΕΝΕΡΓΟΙ ΠΑΙΚΤΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ;

Στη συνέχεια εξετάζεται ο επικοινωνιακός ρόλος που αναλαμβάνει ή καλείται να αναλάβει το κοινό το οποίο παρακολουθεί το λόγο της τηλεοπτικής δημοσιογραφικής εξουσίας. Καταρχάς, εντοπίζονται οι δυσκολίες του ακριβούς προσδιορισμού των ειδικών χαρακτηριστικών των διαφόρων ακροατηρίων, τα οποία μπορεί να είναι πολυσχιδή ή ακόμα και μη μετρήσιμα. Σε κάθε περίπτωση, ενδιαφέρον παρουσιάζουν ορισμένες ενθαρρυντικές απόψεις που εντάσσονται στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας υπέρ μιας αισιόδοξης άποψης για τον «κόσμο» στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες (Fiske, 2000: 453).

Σύμφωνα με αυτές, αναιρείται η θέση ότι ο «κόσμος» είναι μια «πολιτισμικά υποτελής», παθητική και αβοήθητη μάζα, η οποία βρίσκεται στο έλεος των βαρόνων της βιομηχανίας. Απεναντίας, υποστηρίζεται ότι, όσο κι αν η κυρίαρχη ιδεολογία επιδιώκει την ομοιογένεια, εντούτοις στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα οι υποκείμενες ομάδες καταφέρνουν να διατηρούν αξιοσημείωτες διαφο-

ροποιήσεις, αναγκάζοντάς το να ανέχεται μια ποικιλομορφία φωνών. Η δε διαφοροποίηση των κυρίαρχων φωνών εκλαμβάνεται ως μιας μορφής απόδειξη της συγκριτικά ασυμβίβαστης στάσης των υποκείμενων. Κατά συνέπεια, για να εξασφαλίζει τη λαϊκή απήχηση, ένα πολιτισμικό εμπορευματικό αγαθό θα πρέπει να ικανοποιεί όχι μόνο τα συμφέροντα των παραγωγών του, αλλά και των ανθρώπων στους οποίους επιδιώκεται να έχει απήχηση. Οι τελευταίοι θα πρέπει να καθρεφτίζουν και να προβάλλουν τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις τους μέσα στο προς διανομή προϊόν, προκειμένου αυτό να έχει πιθανότητες επιτυχίας.

Ενδιαφέρουσα, τέλος, είναι η άποψη ότι η τηλεόραση δε θα πρέπει να λειτουργεί ως φορέας της ιδεολογίας των κυρίαρχων τάξεων, αλλά ως «η βασική έδρα όπου οι κυρίαρχοι θα πρέπει να αναγνωρίσουν την επισφαλή θέση της εξουσίας τους και να ενθαρρύνουν τις πολιτισμικές διαφορές, με όλο τον κίνδυνο που αυτό συνεπάγεται για τη δική τους θέση» (ό.π.: 478). Αδρομερώς, η δυναμική της σύγχρονης τηλεοπτικής ειδησεογραφίας, με δεδομένη την κυριαρχία της τηλεόρασης, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη σοβαρότητα και ευθύνη. Πάντως, εκτιμάται σήμερα ότι υπάρχει ακόμα πολύς δρόμος για να διανυθεί, μέχρι να αναλάβουν ίσως τα ΜΜΕ τη διακινδύνευση για τον εκδημοκρατισμό της σχέσης με το τηλεοπτικό κοινό. Προς μία τέτοια κατεύθυνση, ωστόσο, και οι ίδιοι οι καταναλωτές καλούνται να αναλαμβάνουν τις δικές τους ευθύνες, συνειδητοποιώντας ότι ένα μέρος της «δικαιοδοσίας» για τη διαμόρφωση των τηλεοπτικών προϊόντων ανήκει σε αυτούς.

ΕΠΙΜΥΘΙΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Οι σύγχρονες παγκοσμιοποιημένες συνθήκες επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό το λόγο που μεταδίδουν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και κυρίως τα τηλεοπτικά, τα οποία σήμερα διακρίνονται για την προνομιακή τους ισχύ και διείσδυση στις κοινωνίες. Ο προσαρμοστικός στο λόγο και στη θεματολογία τους βρίσκεται σε συνάρτηση με νέα δεδομένα, με κυρίαρχο αυτό της εμπορευματο-

ποίησης και της υπερσυγκέντρωσης πολλών μέσων μαζικής επικοινωνίας γύρω από κλειστές ιδιοκτησίες, όχι τόσο κρατικές, όσο επιχειρηματικές. Ως φυσική συνέπεια της πρόοδου των μέσων μαζικής επικοινωνίας σε συγκεκριμένα επιχειρηματικά συμφέροντα καταγράφεται η ιδεολογική επιβάρυνσή τους, αλλά και η οικειοποίηση τακτικών και στρατηγικών οι οποίες εξυπηρετούν διαφημιστικούς λόγους και σκοπιμότητες.

Αυτού του είδους οι συνθήκες, που προκύπτουν από τις εξελισσόμενες διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης, επιβάλλουν την κινητοποίηση των αποδεκτών του λόγου της τηλεοπτικής εξουσίας. Οι τηλεθεατές καλούνται να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος και της δικής τους πολιτισμικής ισχύος, που προκύπτει από το γεγονός ότι ο δημοσιογραφικός λόγος διαμεσολαβείται ως ένα προϊόν το οποίο διεκδικεί τη λαϊκή απήχηση, η οποία σε πολλές περιπτώσεις ισοδυναμεί και ταυτίζεται με την εμπορική απήχηση. Επιπλέον, και σε συνδυασμό με την ανάπτυξη διεθνώς ενός κινήματος επικοινωνιακής αγωγής, προκύπτει ως επιτακτική ανάγκη και διακύβευμα της εποχής η «ανύψωση» του παραλήπτη του δημόσιου λόγου, από τη θέση του ηθικού αποδέκτη στο ρόλο του κριτικού αναγνώστη και τελικά του ενεργού επιτελεστή της επικοινωνίας. Πρόκειται για μια μετάβαση που συνιστά προσωπική υπόθεση του κάθε πολίτη της σύγχρονης πολυσύνθετης παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας.

‘Όσο δεσμευτικές κι αν είναι οι νέες συνθήκες, οι οποίες με ένταση διαμορφώνονται στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο τοπίο, τα μέσα ενημέρωσης καλούνται να ανταποκριθούν όχι μόνο στα συμφέροντα των ιδιοκτητών τους ή των διαφημιστών, αλλά και στα συμφέροντα και στις θέσεις των αποδεκτών/καταναλωτών. Εφόσον, μάλιστα, ο δημοσιογραφικός λόγος και ειδικά ο λόγος των δελτίων ειδήσεων ανήκει στα «προϊόντα» υψηλού κύρους και μεγάλης κοινωνικής ευθύνης, τότε αντιλαμβάνεται κανείς τους λόγους εκείνους για τους οποίους οι παραγωγοί και οι φορείς των media επιδιώκουν να εμφανίζονται ως στενά συνδεδεμένοι με το «λαό» και τις προσδοκίες του.

.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Chesney, M., R. (2008). *Υπάρχουν αριστερά ΜΜΕ*; Μτφρ. Μ. Κοντογεώργου. Αθήνα: The Monthly Review Imprint.
- Chomsky, N. (2006). *Δυο ώρες διαύγειας*. Μτφρ. Αργ. Αργυρόγλου. Αθήνα: Λιβάνης.
- Fiske, J. (2000). *Η ανατομία του τηλεοπτικού λόγου*. Μτφρ. Β. Σπυρόπουλου. Αθήνα: Δρομέας.
- Κουβαράς, Γ. (2005). Απομαγνητοφωνημένο απόσπασμα από την εκπομπή *Transit*. NET, 13/07/05.
- Κύρτσος, Γ. (2003). *Ο μυστικός πόλεμος των εξουσιών*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Λιαρέλλης, Στρ. (2006). «Για το δημοσιογραφικό λόγο» στο Ν. Τσιτσανούδη-Μαλλίδη, *Η λαϊκή γλώσσα των ειδήσεων. Μια στάση απαιτηλής οικειότητας*. Αθήνα: Εμπειρία Εκδοτική, σ. 204-205.
- Μπασαντής, Δ. – Κ. Στράτος (1991). *Ο κόσμος των ειδήσεων*. Αθήνα: Γνώση.
- Πολίτης, Π. (2001). «Μέσα μαζικής ενημέρωσης: το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους» στο Χριστίδης Α.Φ. (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, σ. 114-120.
- Τσιτσανούδη – Μαλλίδη, Ν., (2006).
 - (α) *Η λαϊκή γλώσσα των ειδήσεων. Μια στάση απαιτηλής οικειότητας*. Εμπειρία Εκδοτική, Αθήνα.
 - (β) «Οι διδακτικές αντιλήψεις και το δημοσιογραφικό λειτούργημα» στο *Διαδρομές*, 82, σ. 26-32.
- Τσιτσανούδη – Μαλλίδη, Ν., (2008).
 - (α) «Η συμβολή της ανάπτυξης των προσθετικών σχέσεων μέσα στην τάξη στη διαμόρφωση ενεργών επιτελεστών της επικοινωνίας», στο Π. Γεωργογιάννης (επιμ.) *Πρακτικά 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου «Νέο εκπαιδευτικό υλικό του ΥΠΕΠΘ –Αξιολόγηση και Διοίκηση Α'θμιας και Β'θμιας Εκπαίδευσης»*, Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης Π.Τ.Δ.Ε.-Πανεπιστήμιο Πατρών, Άρτα 14-16 Μαρτίου, τόμ. 2, σ. 404-411.
 - (β) «Η απαιτηλή οικειότητα του σύγχρονου τηλεοπτικού λόγου», στο *Βήμα των Ιδεών*, εφημ. *Το Βήμα*, 2/05/08, σ. 27.
 - (γ) «Γραμματισμός και μέσα μαζικής επικοινωνίας: Προτάσεις για

εκπαιδευτικές εφαρμογές», στο *Πρακτικά 2^{ου} Διεθνούς Εκπαιδευτικού Συνεδρίου «Το σχολείο του μέλλοντος και το μέλλον του σχολείου»*, Εκπαιδευτήρια Δούκα, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Αθήνα, 11- 13 Απριλίου, σ. 298-301.

–(δ) *Το θέμα και το θύμα – Γλώσσα, Εκπαίδευση και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*. Εμπειρία Εκδοτική, Αθήνα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Bell, A. (1993). *The language of News Media*. Oxford: Blackwell.
- Blumler, J.G. & Kavanagh, D., (1999). "The third age of political communication: Influences and features". *Political Communication*, τόμ. 16, 3, σ. 209-230.
- Buckingham, D., (2000). *The Making of Citizens: Young People, News and Politics*. London: Routledge.
- Chomsky, N., (1987). *The manufacture of consent*. New York: Pantheon Books.
- Collins, R., (1975). *Conflict Sociology: Toward an Explanatory Science*. New York: Academic Press.
- Fairclough, N., (1995). *Media Discourse*. London, New York, Sydney: Edward Arnold.
- Fairclough, N., (2003). *Analysing Discourse*. London & New York: Routledge.
- Garnham, N., (1987). "Concepts of Culture: Public Policy and the Cultural Industries", *Cultural Studies* 1:1.
- Grahame, J. & Domaille, K., (2001). *The Media Book*. London: English and Media Center.
- Livingstone, S. & P. Lunt (1994). *Talk on television*. London: Routledge.
- Owen, D., (2003). *New Media and Contemporary Interpretations of Freedom of the Press*. Unpublished paper.
- Scannell, P. (1991). *Broadcast Talk..* London: Sage.
- Schultz, D.A., (2000). "The cultural contradictions of the American media", στο D.A.
- Schultz (ed.), *It's Show Time! Media, Politics and Popular Culture*. New York: Lang, σ. 13-28.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΙΑΣ

η τηλεόραση στη νηπιακή και προσχολική ηλικία

ΜΕΓΑΛΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ ΤΗΛΕΘΕΑΤΩΝ «ΑΠΟ ΚΟΥΝΙΑ»...
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ Δ. ΧΡΗΣΤΑΚΗ,
ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΟΥΑΣΙΝΓΚΤΟΝ & ΠΑΙΔΙΑΤΡΟ-ΕΡΕΥΝΗΤΗ

της Ειρήνης Ανδριοπούλου *

Εδώ και τέσσερις δεκαετίες ο καταλυτικός ρόλος της τηλεόρασης στη διαμόρφωση της παιδικής συμπεριφοράς και προσωπικότητας έχει απασχολήσει πολλάκις τους ερευνητές της παιδικής ηλικίας. Ειδικοί προερχόμενοι από διαφορετικά επιστημονικά πεδία προσπαθούν να εξιχνιάσουν όλες τις παραμέτρους του μέσου που σχετίζονται με τη συναισθηματική, τη γνωστική και τη νοητική ανάπτυξη των ανηλίκων.

Το εγχείρημα διόλου απλό, το αντικείμενο αμιγώς διεπιστημονικό και η απάντηση στα ερωτήματα μόνο αυτονόητη και μονολεκτική δεν μπορεί να είναι.

Τα εμπειρικά στοιχεία που βλέπουν διαρκώς το φως της δημοσιότητας, ειδικά από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα, έρχονται να επιβεβαιώσουν τις ανησυχίες περί δυνητικών αρνητικών επιρροών. Ακόμα, μια πρώιμη, μυστική συμφωνία δείχνει να διαμορφώνεται μεταξύ των ερευνητών που λέει ότι το *περιεχόμενο* του μέσου –εν προκειμένω της τηλεόρασης– αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα επιρροής στα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Πάρα ταύτα, τα δεδομένα που είναι διαθέσιμα δεν είναι αρκετά για να συνηγορήσουν πλήρως υπέρ της υπόθεσης αυτής, καθώς απαιτείται μια πολυεπίπεδη προσέγγιση η οποία να λαμβάνει υπόψη όλες τις διαμορφωτικές παραμέτρους.

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ...

Το Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων στην προσπάθειά του να διερευνήσει την επιρροή της τηλεόρασης στη διαμόρφωση της παιδικής ψυχοσύνθεσης μέσω ενός επιπλέον επιστημονικού πεδίου, εκείνου της παιδιατρικής, «συνάντησε» διαδικτυακά τον Δημήτρη Χρηστάκη, MD, MPH, καθηγητή του Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον και διευθυντή του Κέντρου για τα Παιδιά, Center for Child Health, Behavior and Development, στο Ινστιτούτο Ερευνών για Παιδιά στο Νοσοκομείο του Σιάτλ. Και συζήτησε μαζί του για τη νέα, διαμεσολαβημένη σχέση των παιδιών προσχολικής ηλικίας με τα μέσα επικοινωνίας, και ειδικότε-

ρα με την τηλεόραση. Ο καθηγητής, παιδίατρος και ερευνητής, κ. Χρηστάκης έχει μακρά, καταγεγραμμένη εμπειρία στη διερεύνηση της αιτιακής σχέσης «τηλεόραση και παιδιά», με το ερευνητικό του ενδιαφέρον να επικεντρώνεται στη νηπιακή και προσχολική ηλικία, ξεκινώντας από τα πρώτα δύο έτη. Η συνέντευξη αυτή έδωσε την αφορμή για ένα λεπτομερή (ανα)στοχασμό πάνω στο δημόσιο διάλογο για την αρνητική επιρροή του μέσου, στοχεύοντας στην άμβλυνση του ηθικού πανικού και δίνοντας καθαρές εξηγήσεις και από μια παιδιατρική οπτική.

Καθοριστικό σημείο εκκίνησης για μια ενδελεχή εξέταση είναι η νέα σχέση που έχουν αναπτύξει τα παιδιά με την τηλεόραση στην ψηφιακή εποχή, με την πρώτη επαφή και αλληλεπίδραση να καταγράφεται από τους πρώτους κιόλας μήνες. Σημειωτέον ότι τη δεκαετία του 1970 η μέση ηλικία κατά τη διάρκεια της οποίας άρχιζε η παιδική τηλεθέαση ήταν 4 ετών και άνω. Σήμερα το ηλικιακό όριο έχει κατέβει στους 4 μήνες με προγράμματα ειδικά σχεδιασμένα για βρέφη (βλ. baby TV παρακάτω). Το πρώτο στοιχείο λοιπόν που έχει αλλάξει, σύμφωνα με τον κ. Χρηστάκη, είναι η ηλικία της πρώτης επαφής και έκθεσης στην τηλεόραση. Τα παιδιά ξεκινούν την... καριέρα τους ως τηλεθεατών πολύ νωρίς, από τη βρεφική ηλικία, αν και η ικανότητα εστίασης, η προσοχή τους, είναι μόνο ελάχιστα λεπτά τη φορά.

Το δεύτερο δεδομένο που έχει αλλάξει είναι ο χρόνος που περνούν τα παιδιά μπροστά από την τηλεόραση. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία για τις ΗΠΑ, τα βρέφη 3 μηνών παρακολουθούν τηλεόραση, DVD και βίντεο, έως και 40% του καθημερινού χρόνου τους, ενώ τα βρέφη 24 μηνών έως και 90%, με μέσο όρο εκκίνησης της τηλεθέασης τους 9 μήνες.¹ Γενικότερα, στις χώρες του δυτικού κόσμου, ο καθηγητής, κατόπιν μελέτης πολλών ερευνών την τελευταία εικοσιπενταετία, διαπιστώνει ότι 9 στα 10 παιδιά κάτω των 2 ετών παρακολουθούν τηλεόραση καθημερινά, με μέσο όρο τις 3 ώρες. Οι γονείς δηλώνουν ότι παρακολουθούν μαζί με τα παιδιά τους τηλεόραση στη βρεφική ηλικία σε ποσοστό που κυμαίνεται από 26% έως 47%, ενώ δε φαίνεται να συνειδητοποιούν πόσο χρόνο περνούν τα παιδιά, και δη τα νήπια, μόνα τους μπροστά στην τηλεόραση.

Το τρίτο στοιχείο που έχει αλλάξει είναι η πρόσβαση, η οποία αφορά είτε τη φυσική πρόσβαση είτε τις εξειδικευμένες τεχνικές δεξιότητες και γνώσεις που έχουν τα παιδιά σήμερα ως προς τη χρήση των μέσων. Στην εποχή της διάχυσης της πληροφορίας από πολλούς και διαφορετικούς διαύλους, όπου τα νοικοκυριά έχουν (συνήθως) περισσότερες από μία τηλεοπτικές συσκευές στο σπίτι, τα παιδιά αποκτούν πρόσβαση στο αγαπημένο τους πρόγραμμα όχι μόνο από την τηλεοπτική συσκευή (που συχνά βρίσκεται στο υπνοδωμάτιο) αλλά και από άλλες πολυμεσικές πλατφόρμες, όπως τον Η/Υ και το κινητό τους τηλέφωνο.

Όμως, όπως παλιά, έτσι και τώρα, ο καθηγητής επισμαίνει ότι εκείνο που έχει παραμείνει ίδιο είναι η αδιαπραγμάτευτη επιρροή και η μαζική αποδοχή της τηλεόρασης από την παιδική ηλικία, η οποία, όταν γίνεται με σωστούς όρους, δύναται να έχει θετικά αποτελέσματα για τη γνωστική ανάπτυξη και την κοινωνική εξέλιξη του παιδιού.

ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΗΠΙΑΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Όπως προαναφέρθηκε, η πρώτη επαφή με την τηλεόραση γίνεται από τους πρώτους κιόλας μήνες της ζωής των παιδιών, με τους γονείς να ενθαρρύνουν τη σχέση αυτή. Η συνηθέστερη αιτιολόγηση των γονέων για την πρώιμη αυτή έκθεση στην οθόνη είναι η ανάγκη για ψυχαγωγία, για εκπαίδευση, αλλά και η χρήση της τηλεόρασης ως μέσου απασχόλησης του παιδιού προκειμένου οι ίδιοι να εξασφαλίσουν χρόνο για άλλες ασχολίες. Η επαφή αυτή όμως στην ευαίσθητη ηλικία δεν είναι πάντα θετική. Τουναντίον μάλιστα, η υπερβολική έκθεση στην οθόνη στα βρέφη ευθύνεται για δυσλειτουργίες τόσο στον εγκέφαλο, όσο και στη συμπεριφορά κατά τη μετέπειτα παιδική ηλικία.

Σύμφωνα με τον Δ. Χρηστάκη, ο εγκέφαλος βρίσκεται σε εμβρυϊκό στάδιο από τους 18 έως και τους 24 μήνες ζωής για την ακρίβεια, αναπτύσσεται και τριπλασιάζεται σε μέγεθος έως την ηλικία των 2 ετών. Σε αυτή την ηλικία-ορόσημο, η αλληλεπίδραση τόσο με τα αντικείμενα (παιχνίδια) του υλικού κόσμου, όσο και με το κοινωνικό περιβάλλον παίζει ουσιώδη, διαμορφωτικό ρόλο, πολύ περισσότερο δε όταν πρόκειται για ερεθίσματα προερχόμενα από την τηλεόραση. Πρέπει να επισημάνουμε ότι στη διαδικασία της βιολογικής εξέλιξης, εκτός από τη γονιδιακή επιρροή, ο εγκέφαλος «πλάθεται» σε συνάρτηση και με τα εξωτερικά ερεθίσματα, δηλαδή προσαρμόζεται στο περιβάλλον με το οποίο αλληλεπιδρά. Εδώ βρίσκει εφαρμογή και το «μοντέλο της προαγωγής της μάθησης μέσω της παρατήρησης» (observational model), όπου το παιδί διαμορφώνει τη συμπεριφορά του και αποκομίζει τις εμπειρίες του μέσω της παρατήρησης και μίμησης των πράξεων γύρω του.²

Όμως στην κοινωνία της αφθονίας ένα στοιχείο που αρχίζει να εκλείπει είναι η ανθρώπινη προσοχή³ και μάλιστα από πολύ μικρή ηλικία. Η οθόνη, ένα υπερ-ερέθισμα από το εξωτερικό περιβάλλον, προσφέρει περιεχόμενο με γρήγορη εναλλαγή εικόνων και ήχου (είτε μέσα από τις διαφημίσεις είτε από τα παιδικά προγράμματα), που απαιτεί από τον εγκέφαλο να ανταποκριθεί με την ίδια ταχύτητα, να κινηθεί δηλαδή σε έναν πιο γρήγορο ρυθμό απόκρισης από τον προβλεπόμενο για την ηλικία του. Μάλιστα, κλινικές έρευνες έχουν καταδείξει ότι το βρέφος που παρακολουθεί τηλεόραση από τους πρώτους κιόλας μήνες της ζωής του, αναπτύσσει μια υπερβολική ταχύτητα αντανακλαστικών, αδυνατώντας να ανταποκριθεί με χαμηλούς βηματισμούς σε πιο ήπιους ρυθμούς, σε πιο ήπια ερεθίσματα που λαμβάνει επίσης από τον εξωτερικό κόσμο, αφού υπερισχύει η σαρωτική «υπερδύναμη» της οθόνης. Το σύνδρομο αυτό της «διάσπασης της προσοχής» δύναται να εμφανιστεί προσαυξημένο σε ποσοστό 10%, και στη μετέπειτα παιδική ηλικία των 7 ετών, για κάθε 1 ώρα παρακολούθησης τηλεόρασης στις ηλικίες 1-3 ετών.

Εκτός από τη μειωμένη προσοχή και συγκέντρωση, η τηλεόραση ευθύνεται και για το υπερκινητικό σύνδρομο, με τις ίδιες μεταβλητές (σε παιδιά 7 ετών που έχουν εκτεθεί πολλές ώρες στη «μικρή οθόνη» έως την ηλικία των 3 ετών). Κλινικές μελέτες συμπεριλαμβάνουν στις δυντικές βλάβες από την πρόωρη και πολύωρη νηπιακή έκθεση στην οθόνη και την επιβράδυνση στο λεξιλόγιο και τη γλωσσική ανάπτυξη, αφού ο τηλεοπτικός λόγος υπερισχύει στο χώρο και περιορίζει την γλωσσική ελευθερία και έκφραση του παιδιού, με τον ίδιο τρόπο που περιορίζει και τον ενήλικα άλλωστε στον παθητικό ρόλο του συν-θεατή.⁴

Τέλος, μία επιπλέον αρνητική παραδοχή είναι το μειωμένο αίθημα αυτο-πραγμάτωσης στην προσχολική ηλικία. Η παρακολούθηση τηλεόρασης στη βρεφική και στην πρώιμη παιδική ηλικία χαρακτηρίζεται από μια στάσιμη διαδικασία με μειωμένη ή μηδενική συμμετοχή από το νήπιο, σε αντίθεση με το διαδραστικό χαρακτήρα που αποκτούν η τηλεθέαση και η χρήση ψηφιακών μέσων στις μεγαλύτερες ηλικίες. Αυτή η παθητική στάση αυτόματα αποκλείει την ευεργετική επίδραση που έχει στην παιδική ψυχοσύνθεση η ενεργητική ενασχόληση με ερεθίσματα, όπως είναι το παιχνίδι και η επαφή με το γονέα. Αυτό συμβαίνει διότι εκλείπει το στοιχείο της δημιουργίας και της φυσικής έκφρασης, της ανάδρασης και της μεταβίβασης, καταστάσεις όπου το παιδί βιώνει ξεκάθαρα το αίσθημα της αυτο-πραγμάτωσης, δηλαδή ότι πέρασε μόνο του από ένα αρχικό στάδιο σε ένα πιο εξελιγμένο με χειροπιαστό αποτέλεσμα. Όταν παρακολουθεί τηλεόραση ένα μικρό παιδί, λέει ο Δ. Χρηστάκης, δε θα το ακούσετε ποτέ να λέει τη φράση «τα κατάφερα!» επιζητώντας τον έπαινο και από τρίτους, γιατί απλούστατα δεν του ζητείται η προσωπική εμπλοκή στα τηλεοπτικά δρώμενα.

ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΒΙΑΙΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ένα πρόσθετο σημείο-ορόσημο για τη μετέπειτα εξέλιξη του ατόμου είναι η παρακολούθηση παιδικών προγραμμάτων με βίαιο περιεχόμενο. Ο καθηγητής ασπάζεται τις ανησυχίες περί έντονης επιρροής των παιδικών προγραμμάτων, με τη μορφή συνήθως κινουμένων σχεδίων, δηλώνοντας ότι τα εμπειρικά στοιχεία που έχει στη διάθεσή του αποδεικνύουν αυτή την αλληλένδετη σχέση. Σε γενικές γραμμές αναφέρει ότι το 95% των παιδιών σήμερα παρακολουθούν προγράμματα που δεν απευθύνονται σε αυτά αλλά σε ενήλικες, ενώ μεγάλο μερίδιο καταλαμβάνουν και οι διαφημίσεις. Όμως, ακόμα κι όταν παρακολουθούν προγράμματα που χαρακτηρίζονται ως «παιδικά», το περιεχόμενο, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, είναι γεμάτο βία και συγκρούσεις. Η διαπίστωση αυτή ισχύει και για την ελληνική αγορά, όπου οι παιδικές εκπομπές απουσιάζουν ως επί το πλείστον από την ελληνική τηλεόραση και ο όρος «παιδικό πρόγραμμα» τείνει να αναφέρεται στα μεταγλωττισμένα κινούμενα σχέδια που εισάγονται μαζικά από το εξωτερικό και τα οποία περιλαμβάνουν συνήθως βίαιο περιεχόμενο.⁵

Πιο συγκεκριμένα, την αρνητική επιρροή των βίαιων παιδικών προγραμμάτων διερεύνησε ο Δ. Χρηστάκης σε δείγμα 184 αγοριών και 146 κοριτσιών ηλικίας 7-10 ετών. Το δείγμα παρακολουθούσε τηλεόραση με βίαιο περιεχόμενο στις ηλικίες 2-5 ετών και ο Ελληνοαμερικανός ερευνητής θέλησε να διαπιστώσει αν ισχύει η υπόθεση περί διασύνδεσης της τηλεθέασης με την ανάπτυξη της παιδικής επιθετικότητας. Με τον όρο «βίαιο περιεχόμενο» ο καθηγητής όρισε τα προγράμματα εκείνα στα οποία η βία είχε κεντρικό ρόλο στη ροή, δηλαδή αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της πλοκής ή κεντρικό χαρακτηριστικό των ηρώων προκειμένου να διαφύγουν από μια δυσάρεστη κατάσταση. Εκτός από τις καθαρές σκηνές βίας, στην έρευνα περιλάμβανε και τη λεκτική βία, τις καταστάσεις φόβου και απειλής (ψυχολογική βία), καθώς και τη βία που απεικονίζεται στις μορφές των κινουμένων σχεδίων. Για την έρευνα ο καθηγητής προχώρησε σε μια κατηγοριοποίηση των προγραμμάτων σε εκπαιδευτικά, μη βίαια ψυχαγωγικά και βίαια ψυχαγωγικά. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα δεν περιλάμβαναν καθόλου σκηνές βίας, ενώ οι άλλες δύο κατηγορίες είχαν άμεσο ή έμμεσο βίαιο περιεχόμενο.⁶ Στην έρευνα ελήφθησαν υπόψη και συμπληρωματικοί,

διαμορφωτικοί παράγοντες, όπως η εθνότητα, η ηλικία, το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η παρουσία και εμπλοκή τους στη συμμετοχική παρακολούθηση τηλεόρασης, καθώς και το βιοτικό τους επίπεδο.

Τα ευρήματα της έρευνας κατέδειξαν ότι υπάρχει εν μέρει διασύνδεση ανάμεσα στην τηλεθέαση κατά την προσχολική ηλικία βίαιων ψυχαγωγικών προγραμμάτων και την εμφάνιση αντικοινωνικής και επιθετικής συμπεριφοράς, η οποία εμφανίζεται στα αγόρια στην ηλικία 7-9 ετών. Κανένα άλλο είδος προγράμματος (εκπαιδευτικά και μη βίαια ψυχαγωγικά) δε συνδέθηκε με την εμφάνιση κοινωνικά αποκλίνουσας συμπεριφοράς.⁷ Στα κορίτσια, από την άλλη, δεν παρατηρήθηκε παρόμοια συμπεριφορά σε καμιά περίπτωση.⁸ Η έρευνα καταλήγει στο ότι η μετατροπή του ημερολογίου δραστηριοτήτων στην τηλεόραση και ο εμπλουτισμός με περισσότερα εκπαιδευτικά, ψυχαγωγικά προγράμματα μπορούν να συνεισφέρουν στη μείωση των πιθανοτήτων εμφάνισης αντικοινωνικής συμπεριφοράς στα παιδιά 9 ετών και άνω. Με άλλα λόγια, πιο σημαντικό από τη διάρκεια έκθεσης στην οθόνη είναι το *περιεχόμενο* στο οποίο εκτίθενται τα παιδιά και των δύο φύλων, και *εκεί* χρειάζεται να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον της ερευνητικής κοινότητας.

BABY TV – ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΝΤΑΝΤΑ... ΣΤΟ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ;

Αν και οι έρευνες των παιδιάτρων κρούουν συχνά τον κώδωνα του κινδύνου, η βιομηχανία των ΜΜΕ, αντιλαμβανόμενη την τεράστια εν δυνάμει αγορά που κρύβεται στην παιδική ηλικία, δημιούργησε την τηλεόραση για νήπια, τη λεγόμενη Baby TV, με την πρόφαση ότι η έκθεση σε εικόνες και ήχους με εκπαιδευτικό χαρακτήρα από τη βρεφική ηλικία συμβάλλει θετικά στη νοητική και γνωστική ανάπτυξη του μικρού τηλεθεατή. Μάλιστα, η Walt Disney, που ελέγχει περίπου το 90% του μεριδίου της αγοράς οπτικοακουστικού υλικού για βρέφη, προχώρησε ένα βήμα πιο πέρα, διαφημίζοντας τη νέα σειρά DVD κινουμένων σχεδίων για βρέφη, «Baby Einstein», ως το εργαλείο που θα μετατρέψει τα μωρά σε μικρές ιδιοφυίες. Η διαφημιστική καμπάνια του «Baby Einstein» είχε πρωτοφανή απήχηση στους γονείς στις ΗΠΑ και στο εξωτερικό, οι οποίοι βρήκαν στο DVD τη λύση της μοντέρνας φροντίδας των παιδιών τους, συμβατής και με την ψηφιακή εποχή. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι 1 στα 3 βρέφη έως 2 ετών στις ΗΠΑ είχαν παρακολουθήσει τουλάχιστον ένα από τα DVD της σειράς «Baby Einstein».

Κεντρικό στοιχείο της διαφημιστικής καμπάνιας του «Baby Einstein» ήταν, μάλιστα, ότι η εν λόγω σειρά DVD δεν περιορίζεται πλέον στον απλό ρόλο της νταντάς, που προσέχει το νήπιο μέχρις ότου επιστρέψει ο γονέας, αλλά ενδύεται το ρόλο ενός εν δυνάμει ιδιωτικού νηπιαγωγού, ο οποίος μπορεί να εκπαιδεύσει το νήπιο στις βασικές γνωστικές (νοητικές, κινητικές, συναισθηματικές, λεκτικές) λειτουργίες, χωρίς τη φυσική ανθρώπινη παρέμβαση. Το φαινόμενο ήταν πιο έντονο στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, με τους γονείς να κάνουν μαζική χρήση των «Baby Einstein» DVDs. Η διάψευση των προσδοκιών τους όμως οδήγησε σε ένα μαζικό κίνημα αντίστασης, με πρωτοστατούσα την οργάνωση Campaign for a Commercial Free Childhood, το οποίο στράφηκε ενάντια στην εταιρεία Walt Disney με κατηγορίες περί προώθησης του προϊόντος με στόχο την εξαπάτηση. Κατόπιν πιέσεων, η εταιρεία αναγκάστηκε να παραδεχτεί το παραπλανητικό περιεχόμενο που πε-

Στην κοινωνία της αφθονίας ένα στοιχείο που εκλείπει είναι η ανθρώπινη προσοχή, και μάλιστα από πολύ μικρή ηλικία. Η οθόνη, ένα υπερ-ερέθισμα από το εξωτερικό περιβάλλον, προσφέρει περιεχόμενο με γρήγορη εναλλαγή εικόνων και ήχου, που απαιτεί από τον εγκέφαλο να κινηθεί σε πιο γρήγορο ρυθμό απόκρισης από τον προβλεπόμενο για την ηλικία του. Έρευνες δείχνουν ότι το βρέφος που παρακολουθεί TV από τους πρώτους κιάλας μήνες αναπτύσσει μια υπερβολική ταχύτητα αντανακλαστικών, αδυνατώντας να ανταποκριθεί με χαμηλούς βηματισμούς σε πιο ήπια ερεθίσματα που λαμβάνει επίσης από τον εξωτερικό κόσμο, αφού υπερισχύει η σαρωτική «υπερδύναμη» της οθόνης. Το εν λόγω σύνδρομο «διάσπασης της προσοχής» δύναται να εμφανιστεί προσαυξημένο σε ποσοστό 10% και στη μετέπειτα ηλικία των 7 ετών, για κάθε 1 ώρα παρακολούθησης τηλεόρασης στις ηλικίες 1-3 ετών.

ρείξει η καμπάνια προώθησης και να δώσει μαζικές αποζημιώσεις στους γονείς, κατόχους της σειράς DVD «Baby Einstein».

Η περίπτωση του «Baby Einstein» επαληθεύει τις απόψεις των ειδικών ότι *κανένα ερέθισμα προερχόμενο από την τηλεόραση (ή άλλο υλικό αντικείμενο) δεν μπορεί να υποκαταστήσει πλήρως τη διαπροσωπική επαφή και την επικοινωνία σε ένα νήπιο μέχρι 2 ετών, πόσο μάλλον να το μετατρέψει σε ιδιοφυΐα*. Ακόμα κι αν η βιωματικότητα των ΜΜΕ διατείνεται περί του αντιθέτου... Δεν υπάρχει υποκατάστατο της ανθρώπινης παρουσίας, όσο προηγμένο τεχνολογικά και εκπαιδευτικά κι αν είναι.

ΤΕΛΙΚΑ «ΠΟΣΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΤΗΛΕΘΕΑΣΗΣ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ;»

Ενδεικτικό της καταλυτικής παρουσίας που έχει η τηλεόραση στην παιδική ηλικία είναι η ρήση του καθηγητή, «η τηλεόραση είναι ένας ελέφαντας στο σαλόνι μας», με τεράστια επιρροή αλλά αντιστρόφως ανάλογη προσοχή προς το περιεχόμενο που εκπέμπει. Για την «εξημέρωση του ελέφαντα» λοιπόν προτείνει την «έλλογη θέαση» (mindful viewing), με ενεργοποίηση των μηχανισμών επίγνωσης και αποκωδικοποίησης του περιεχομένου της TV. Την πρόκληση αυτή καλούνται να δεχτούν οι γονείς μέσω της καλλιέργειας της κριτικής δεξιότητας ως προς το περιεχόμενο και το πλαίσιο λειτουργίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Με άλλα λόγια, οι γονείς καλούνται να μάθουν στα παιδιά τους πώς να κατανοούν τα εικονοκείμενα, τη γλώσσα και την εικόνα της τηλεόρασης και πώς να αντιλαμβάνονται ότι δεν αποτελεί μια ουδέτερη αναπαράσταση

αλλά ένα προϊόν συγκεκριμένης διεργασίας το οποίο αντανακλά την οπτική του παραγωγού/δημιουργού/τηλεοπτικού σταθμού, με την οποία μπορεί είτε να ταυτιστεί είτε να αποστασιοποιηθεί.

Συνοψίζοντας, ο Δ. Χρηστάκης τοποθετεί τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί στο πεδίο των ΜΜΕ σε τρία δομικά επίπεδα θέασης: ποσότητα, περιεχόμενο και πλαίσιο. Έχει παρατηρηθεί ότι οι γονείς εστιάζουν λιγότερο στο περιεχόμενο, στην καταλληλότητα του τηλεοπτικού προγράμματος και στον τρόπο (το πλαίσιο) με τον οποίο το παρακολουθούν. Ως εκ τούτου, αυτά είναι και τα πεδία όπου απαιτείται να επικεντρωθεί η μελλοντική έρευνα γύρω από την παιδική ηλικία. Η ποσότητα δε είναι μια παράμετρος που συνδέεται με τις άλλες δύο, αλλά η συνθήκη στην οποία καταλήγουν τελικά οι ειδικοί είναι ότι αν ένα παιδί παρακολουθεί τηλεόραση για κάποια δεδομένη ώρα και τον υπόλοιπο χρόνο αλληλεπιδρά με το φυσικό περιβάλλον (γονείς, αδέρφια, φίλοι), τότε δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας.

Αν και ο Δ. Χρηστάκης στρέφεται περισσότερο προς το περιεχόμενο και το πλαίσιο της τηλεθέασης, όντας γνώστης των ερευνητικών δεδομένων εκ των έσω, τονίζει ότι ο προτεινόμενος χρόνος παρακολούθησης τηλεόρασης για τη νηπιακή ηλικία άνω των 3 ετών δεν πρέπει να υπερβαίνει το μέγιστο της 1 ώρας, και πάντα με την παρουσία των γονέων. Τέλος, τονίζει ότι ο δημόσιος διάλογος πρέπει να μετακινηθεί από την απλή διχοτόμηση του τύπου «καλή vs κακή τηλεόραση» και προτείνει να τη δούμε ως ένα μέσο διασκέδασης και ένα εργαλείο εκμάθησης και γνωριμίας με τον κόσμο.

ΑΠΛΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ-ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΓΟΝΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

- * *Κάντε σαφή διάκριση ανάμεσα στο κατάλληλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ανά ηλικία και βρείτε τις σωστές αναλογίες χρόνου, ηλικίας και περιεχομένου.*
- * *Παρατηρήστε το βαθμό αντίδρασης των παιδιών στην παρακολούθηση του προγράμματος. Υπάρχει το στοιχείο της αλληλεπίδρασης, και αν ναι, σε τι βαθμό;*
- * *Μπορείτε να διακρίνετε το εκπαιδευτικό στοιχείο του προγράμματος που βλέπουν τα παιδιά σας;*
- * *Μετά την παρακολούθηση χ αριθμού επεισοδίων από το αγαπημένο τους τηλεοπτικό (παιδικό ή/και εκπαιδευτικό) πρόγραμμα, μπορείτε να διακρίνετε κάποια εξέλιξη ως προς τη γνωστική και συναισθηματική εξέλιξη του παιδιού;*

ΤΙ ΙΣΧΥΕΙ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Ελλάδα

Απαγορεύεται η προβολή διαφημίσεων παιδικών παιχνιδιών μεταξύ 07:00 και 22:00 και παντελώς η διαφήμιση των πολεμικών παιχνιδιών (ν. 2251/1994). Στην υπό ενσωμάτωση Οδηγία για τις Υπηρεσίες Οπτικοακουστικών Μέσων (2007/64/ΕΚ) παροτρύνεται η χρήση κωδικών δεοντολογίας για τη χρήση διαφημίσεων ανθυγιεινών τροφίμων κατά τη διάρκεια των παιδικών τηλεοπτικών προγραμμάτων.

Βρετανία

Το 2007 ψηφίστηκε νόμος που απαγορεύει τις διαφημίσεις ανθυγιεινών τροφίμων σε παιδιά κάτω των 9 ετών στα τηλεοπτικά προγράμματα πριν από τη βραδινή ζώνη των 21:00. Η απαγόρευση αυτή επεκτάθηκε έως τις ηλικίες 16 ετών το 2008, καθώς και στα συνδρομητικά δίκτυα με παιδικά προγράμματα. Το 2009 η ρυθμιστική αρχή επικοινωνιών της Βρετανίας, OFCOM,

αποφάσισε την πλήρη απαγόρευση της τοποθέτησης προϊόντος σε όλα τα προγράμματα που απευθύνονται σε παιδιά κάτω των 16 ετών. Οι παιδίατροι, πάντως, προτείνουν το να αποκλείεται σε παιδιά έως 3 ετών να εκτίθενται στην τηλεόραση και τις οθόνες Η/Υ και DVD.

Ισπανία

Το 2009 η κυβέρνηση απαγόρευσε τις διαφημίσεις λιπαρών τροφών από τα παιδικά τηλεοπτικά προγράμματα σε παιδιά ηλικίας 12 ετών και κάτω. Για τα λοιπά προγράμματα, κάθε διαφήμιση επιβάλλεται να περνά μια διαδικασία αξιολόγησης του περιεχομένου της, προκειμένου να λάβει την έγκριση για την εκπομπή «στον αέρα». Απαγορεύεται επίσης η χρήση των παιδιών ως πρωταγωνιστών σε διαφημίσεις.

Γαλλία

Η αρμόδια αρχή για τα οπτικοακουστικά, CSA, της Γαλλίας εξέδωσε απαγόρευση της εκπομπής παιδικών τηλεοπτικών προγραμμάτων που απευθύνονται σε παιδιά κάτω των 3 ετών. Για τα δορυφορικά κανάλια που εκπέμπουν σε 24ωρη βάση παιδικό πρόγραμμα επέβαλε την υποχρεωτική σήμανση πριν από την προβολή των εν λόγω προγραμμάτων, τα οποία σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να απευθύνονται σε ηλικίες κάτω των 3 ετών.

Σουηδία

Όλες οι τηλεοπτικές διαφημίσεις που απευθύνονται σε παιδιά κάτω των 12 ετών έχουν απαγορευτεί από το 1991, εκτός αν μεταδίδονται σε βραδινές ώρες, οπότε τα παιδιά δεν παρακολουθούν.

ΗΠΑ

Η σύσταση της Αμερικανικής Παιδιατρικής Εταιρείας είναι η πλήρης απαγόρευση της έκθεσης των νηπίων έως 2 ετών στα ηλεκτρονικά ΜΜΕ, ενώ το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο για τα παιδιά έως 6 ετών δεν πρέπει να υπερβαίνει ημερησίως τις 2 ώρες. Το 2000 ψηφίστηκε νόμος για την υποχρεωτική εγκατάσταση V-chips στις τηλεοπτικές συσκευές, προκειμένου να μπορούν οι γονείς να φιλτράρουν και να μπλοκάρουν το περιεχόμενο συγκεκριμένης σήμανσης, ακατάλληλης για παιδιά. Ειδικός κωδικός δεν επιτρέπει την πρόσβαση των παιδιών και την αλλαγή των ρυθμίσεων.

Αυστραλία

Το 2009 η κυβέρνηση της Αυστραλίας πρότεινε την απαγόρευση της έκθεσης των παιδιών κάτω των 2 ετών στην τηλεόραση και τα λοιπά ηλεκτρονικά ΜΜΕ. Για τις μεγαλύτερες ηλικίες 2-5 ετών ο προτεινόμενος χρόνος έκθεσης στα ηλεκτρονικά μέσα δεν πρέπει να υπερβαίνει τη διάρκεια της 1 ώρας ημερησίως.

Κίνα

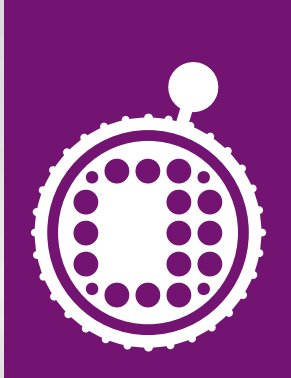
Απαγορεύεται η προβολή προγραμμάτων με σκηνές βίας στη ζώνη της υψηλής τηλεθέασης για παιδιά, σε μια προσπάθεια προώθησης ενός «υγιούς περιβάλλοντος» για τους ανηλίκους. Η απαγόρευση ισχύει και για τα ξενόγλωσσα τηλεοπτικά προγράμματα τα οποία θεωρούνται ότι «προωθούν τις αξίες και τις πολιτικές της Δύσης».

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Συνέντευξη του Δημήτρη Χρηστάκη, MD, MPH, καθηγητή στο Πανεπιστήμιο της Ουάσινγκτον, διευθυντή του Center for Child Health, Behavior and Development, στο Ινστιτούτο Ερευνών για Παιδιά στο Νοσοκομείο του Σιάτλ, στο Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, 9/2009.
- Christakis D. et al. (2004). Early Television Exposure and Subsequent Attentional Problems in Children στο *Pediatrics*, τόμ. 113, τχ. 4, σ. 708-713.
- Christakis D. & Zimmerman Fr. (2007). Violent Television Viewing During Preschool is Associated With Antisocial Behavior During School Age στο *Pediatrics*, τόμ. 120, σ. 993-999.
- Zimmerman Fr. & Christakis D. (2007). Television and DVD Viewing in Children Younger Than 2 years στο *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, τόμ. 161.
- *Why watching TV won't make turn your baby into a genius*. Times2, Features, σ. 32-33.
- Christakis D. & Zimmerman Fr. (2006). *The Elephant in the Living Room – Make Television Work for your Kids*. Rodale: New York.
- Campaign for a Commercial Free Childhood, <http://www.commercialexploitation.org>.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- ¹ Zimmerman Fr. & Christakis D. (2007). *Television and DVD Viewing in Children Younger Than 2 years*, *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, May 2007, τόμ. 161.
- ² Σιούτας Ν. & Σιούτας Α. (2006). *Τηλεόραση και Παιδική Ηλικία*, στο Επιστημονικό Βήμα, τχ. 6, Ιούνιος 2006.
- ³ "The only factor becoming scarce in a world of abundance is the human attention" Kervin Kellym στο άρθρο "Twelve Dependable Rules for Thriving in a Turbulent World", περιοδικό *Wired* Sept. 1997.
- ⁴ Για κάθε 1 ώρα παρακολούθησης παιδικού προγράμματος στην τηλεόραση ή το DVD, ένα νήπιο 8-16 μηνών μαθαίνει κατά μέσο όρο 6-8 λιγότερες λέξεις σε σχέση με ένα νήπιο που δεν έχει παρακολουθήσει ποτέ τηλεόραση. Η τηλεοπτική επιρροή μετριάζεται με τους μήνες και από τους 17 μήνες και άνω δεν έχει καταγεγραμμένη ισχύ.
- ⁵ Εξαιρέσεις προέρχονται από την Κρατική Τηλεόραση (ET1) και περιλαμβάνουν το ελληνικό παιδικό πρόγραμμα «Ουράνιο Τόξο» που χρησιμοποιεί το μοντέλο της ψυχαγωγίας σε συνδυασμό με εκπαιδευτικά στοιχεία, καθώς και τη μεταγλωττισμένη σειρά «Μίκυ Μάους – Παίζω και Μαθαίνω» (Disney's Zone) όπου με τη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας συνδυάζει την κληρονομιά των αγαπημένων ηρώων του Disney με εκπαιδευτικά παιχνίδια.
- ⁶ Ανάμεσα στα τηλεοπτικά παιδικά προγράμματα που εξετάστηκαν στις ΗΠΑ ήταν και τα: Barney, Sesame Street, Arthur, Winnie the Pooh (εκπαιδευτικά), Toy Story, Flintstone (μη βίαια ψυχαγωγικά) και Power Rangers, Star Wars, Space Jam, Spider Man, Scooby-Doo, Pocahontas, Alladin (βίαια ψυχαγωγικά).
- ⁷ Ένας από τους λόγους που η υπόθεση αυτή ισχύει για τα αγόρια είναι η γενετική προδιάθεση και τα ισχύοντα κοινωνικά και φιλετρικά στερεότυπα.
- ⁸ Christakis D. & Zimmerman Fr. (2007). *Violent Television Viewing During Preschool is Associated With Antisocial Behavior During School Age* στο *Pediatrics*, τόμ. 120, σ. 993-999.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

αλλαγή σεναρίου

ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ & ΝΕΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ
ΑΛΛΑΖΟΥΝ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΑΙΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΕΙΡΕΣ

της Ελένης Ζώντου *

Ψηφιακή Τεχνολογία & Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Ψηφιακά Μέσα: ψηφιακή τηλεόραση, ψηφιακός κινηματογράφος, διαδίκτυο. Βρισκόμαστε ίσως αντιμέτωποι με τη σημαντικότερη εξέλιξη στον τομέα της επικοινωνίας μετά την εφεύρεση της τυπογραφίας και εκείνη της κινούμενης εικόνας. Νέοι τρόποι παραγωγής, νέες πλατφόρμες, διεθνή τεχνολογικά πρότυπα, νέοι τρόποι διανομής, νέα επιχειρηματικά μοντέλα, νέοι τρόποι χρηματοδότησης. Ολόκληρη η αγορά επηρεάζεται και αναζητά το καλύτερο σενάριο για το μέλλον. Όμως ποιο είναι το σενάριο για το σενάριο;

Η λέξη «σεναριογράφος» (writer) αντικαθίσταται συχνά από τη λέξη «αφηγητής» (storyteller), ενώ η λέξη «δημιουργός» (creator) αντικαθίσταται από το «κάτοχος δικαιωμάτων» (rights holder). Δεν πρόκειται μόνο για λεκτικά απορήματα... Πρόκειται για μια αλλαγή νοοτροπίας.

Γεγονός είναι ότι η πληθώρα των συζητήσεων αφορά ζητήματα τεχνολογικά και επιχειρηματικά, αφήνοντας κατά μέρος εκείνο που συνιστά το σημείο εκκίνησης, τη βάση της δημιουργίας ενός οπτικοακουστικού έργου: το σενάριο. Αφενός η πολυμεσική πραγματικότητα και η κατάργηση των τεχνικών ορίων ανοίγουν νέες αφηγηματικές οδούς για τους σεναριογράφους. Αφετέρου σε αυτό το τοπίο που αναδομείται παίρνουν νέα διάσταση πάλαι ποτέ άλτα ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη θέση των σεναριογράφων στη δημιουργική διαδικασία και τα δικαιώματά τους.

ΤΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΣΕ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΑ

Κάθε αλλαγή στις τεχνολογίες παραγωγής, διανομής και προβολής οπτικοακουστικού περιεχομένου είχε πάντα άμεση επίδραση στον τρόπο που το κοινό προσλαμβάνει και καταναλώνει αυτό το περιεχόμενο. Ωστόσο κάθε μεταβολή στα ΜΜΕ αποτελεί μια σταδιακή διαδικασία, μια μείξη παράδοσης και καινοτομίας κατά την οποία τα νέα και τα υπάρχοντα συστήματα αλληλεπιδρούν, εναλλάσσονται και συμπράττουν (Jenkins & Thorburn, 2003: x). Σήμερα μπορούμε να λέμε ότι η πολυσυζητημένη σύγκλιση των μέσων είναι πραγματικότητα και αφορά τη ροή του περιεχομένου ανάμεσα στις διαφορετικές πλατφόρμες, τη συνεργασία μεταξύ διαφορετικών βιομηχανιών αλλά και μια πρωτόγνωρη «μεταναστευτική» συμπεριφορά του κοινού που μεταφέρεται από πλατφόρμα σε πλατφόρμα προς αναζήτηση των επιθυμητών ψυχαγωγικών εμπειριών. Το κοινό παύει να είναι παθητικό. Αρχίζει να συμμετέχει, κι αυτό αποτελεί το νέο στοιχείο της εποχής, από όπου εξαρτάται, τελικά, και η κυκλοφορία του περιεχομένου. Υπό αυτήν την οπτική, η σύγκλιση δεν είναι μόνο τεχνολογική, αλλά αντιπροσωπεύει μια πολιτιστική μεταστροφή, καθώς το κοινό ενθαρρύνεται να αναζητήσει πληροφορίες και να κάνει συνδέσεις σε περιεχόμενο κατατεμημένο και διασκορπισμένο (Jenkins, 2006: 3-6).

Σε αυτή τη νέα τάξη πραγμάτων δε θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστο το ίδιο το περιεχόμενο. Όπως έχει συμβεί και στο παρελθόν –π.χ., με τη μετάβαση στον ομιλούντα κινηματογράφο ή με την εισαγωγή της τηλεόρασης στα νοικοκυριά– οι τεχνολογικές εξελίξεις και οι καινοτομίες μεταβάλλουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο γράφονται τα σενάρια. Σήμερα η τάση αυτή είναι πιο έντονη, ενώ οι απεριόριστες τεχνικές δυνατότητες θέτουν υπό αμφισβήτηση την παραδοσιακή σεναριογραφία, καθώς κυριολεκτικά οτιδήποτε μπορεί να φανταστεί ο ανθρώπινος νους μπορεί να μεταφερθεί και στην οθόνη.

Ειδικότερα όσον αφορά τον κινηματογράφο, διαφαίνεται μια μεταστροφή στις προ κινηματογραφικές πρακτικές του δεκάτου ενάτου αιώνα (Manóvic) και μια μετάβαση από την πραγματικότητα στη φαντασίωση. Σύμφωνα με το θεωρητικό του κινηματογράφου Robert Stam: «Ο προ-κινηματογράφος και ο μετακινηματογράφος έχουν αρχίσει να μοιάζουν. Τώρα, όπως και τότε, όλα μοιάζουν πιθανά (Stam, 2000: 318)».

Η τηλεόραση αποτελεί μια διαφορετική περίπτωση. Οι νέες υπηρεσίες και οι νέες συσκευές που έχουν κάνει την εμφάνισή τους ευνοούν την ανάδυση μιας καινούργιας αφηγηματικής μορφής, που κάλλιστα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μακρά κινηματογραφική αφήγηση (όπως, για παράδειγμα, οι γνωστές σειρές «24», «Lost» κ.ά.) και αποτελεί τον αντίποδα στην παραδοσιακή τηλεοπτική σεναριογραφία, η οποία βασιζόταν στην ανάγκη ο τηλεθεατής να μπορεί να παρακολουθήσει κάποιο επεισόδιο μιας σειράς χωρίς απαραίτητα να έχει παρακολουθήσει τα προηγούμενα. Η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Σεναριογράφων, κα Χ. Kallas-Καλογεροπούλου, υπογράμμισε αυτή την τάση σε εισήγησή της σε ημερίδα για τον ψηφιακό κινηματογράφο που διοργάνωσε το Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων,¹ τονίζοντας ότι οι νέες εφαρμογές (όπως, π.χ., η HBO,² οι υπηρεσίες VOD), αλλά και η δυ-

νατότητα να αγοράσει ή να δανειστεί κάποιος όλες τις σεζόν μιας σειράς σε DVD, επιτρέπουν για πρώτη φορά στο σεναριογράφο να ξεπεράσει τους περιορισμούς του αφηγηματικού χρόνου και να απολαύσει την απόλυτη ελευθερία για πειραματισμούς, η οποία έως σήμερα αποτελούσε προνόμιο μόνο των μυθιστοριογράφων. Η κ. Καλογεροπούλου επισήμανε ωστόσο ότι όσον αφορά το διαδίκτυο ισχύει η ακριβώς αντίθετη τάση, καθώς το τόξο προσοχής (attention span) των χρηστών είναι περιορισμένο και δεν ξεπερνά τα 5'. Έτσι, προγράμματα δημιουργημένα για το διαδίκτυο είναι περιορισμένης διάρκειας κι αυτό σημαίνει ότι δημιουργούνται δραματουργικά τόξα ανάλογα μιας σκηνής σε μια σύγχρονη κινηματογραφική ταινία. Πρόκειται για χαρακτηριστικό παράδειγμα επιρροής του Μέσου στη δραματουργία.

Όμως, πέραν των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι παραδοσιακές σεναριακές δομές, δημιουργείται παράλληλα η ανάγκη για νέες μορφές διαμεσικού (cross media) και διαδραστικού (interactive) περιεχομένου, η οποία αποτελεί και τη μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετωπίζουν ή που σύντομα θα κληθούν να αντιμετωπίσουν οι σεναριογράφοι. Μάλιστα, τη στιγμή που τα μέχρι πρότινος διακριτά είδη (genres) αρχίζουν και συγκλίνουν, ένα νέο είδος οπτικοακουστικού έργου αναδύεται, η διαδραστική μυθοπλασία, το λεγόμενο «hyperfiction», που αποτελεί ένα υβρίδιο μεταξύ ταινίας και video game. Στην περίπτωση αυτή, ο θεατής καθίσταται μέρος της πλοκής και επηρεάζει το σενάριο. Οι σεναριογράφοι, σε διαρκή αλληλεπίδραση με το κοινό, διαμορφώνουν την ιστορία τους με στόχο να προσφέρουν στο κοινό εμπειρίες (συναισθηματικές, ψυχολογικές, διανοητικές) όσο το δυνατόν πιο κοντά στην πραγματική ζωή. Στα παραδοσιακά μέσα η πορεία από τον καλλιτέχνη έως το κοινό είναι γραμμική «καλλιτέχνης → έργο → κοινό». Στα διαδραστικά πολυμέσα γίνεται αμφίδρομη (τριγώνω) (Friedman, 2000: 82-87).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα διαμεσικής αφήγησης αποτελεί το διαδραστικό έργο «Breathe»,³ που παρουσιάστηκε από το δημιουργό του Yomi Ayeeni στο Πρώτο Παγκόσμιο Συνέδριο Σεναριογράφων το οποίο πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 2009 στην Αθήνα.⁴ Το «Breathe» αποτελεί μια σειρά ταινιών μικρού μήκους σε συνδυασμό με ζωντανές εκδηλώσεις και διαδραστικές διαδικτυακές εφαρμογές. Το εγχείρημα καινοτομεί, ισορροπώντας μεταξύ ενός σεναρίου –προδιαγεγραμμένου ως ένα βαθμό– και της συμμετοχής του κοινού, που είναι αναπόσπαστο κομμάτι της αφήγησης, της πλοκής και της εξέλιξης. Για την ακρίβεια, το κοινό αποτελεί ένα «χαρακτήρα» του έργου και κατά περίπτωση παίρνει τον έλεγχο, διαμορφώνοντας τη δική του εμπειρία. Παρόλο που μπορεί να χρειαστεί η επέμβαση των δημιουργών της σειράς για να οδηγήσουν το κοινό στο «σωστό» δρόμο, η συμμετοχή είναι εντυπωσιακή και πολλοί έχουν δει τον εαυτό τους να πρωταγωνιστεί.⁵

Τα παραδείγματα συμμετοχής του κοινού στη δημιουργία ενός οπτικοακουστικού έργου, χαρακτηριστικά και της διασύνδεσης που υπάρχει πλέον μεταξύ των Μέσων, δεν είναι λίγα στο διαδίκτυο. Βασικότερο εργαλείο οι δημοφιλείς ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης που απαριθμούν εκατομμύρια ενεργά μέλη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι χρήστες της δημοφιλούς ιστοσελίδας My Space επέλεξαν με ψηφοφορία το σκηνοθέτη, τους ηθοποιούς και το soundtrack της ταινίας «Faintheart», η οποία αποτελεί την πρώτη εξ ολοκλήρου user-created κινηματογραφική παραγωγή. Το σενάριο επίσης διαμορφώθηκε βάσει υποδείξεων των

.....

Στον κινηματογράφο διαφαίνεται μια μεταστροφή στις προ κινηματογραφικές πρακτικές του δεκάτου ενάτου αιώνα (Μαονις) και μια μετάβαση από την πραγματικότητα στη φαντασίωση. Η TV αποτελεί μια διαφορετική περίπτωση. Οι νέες υπηρεσίες και συσκευές που έχουν κάνει την εμφάνισή τους ευνοούν την ανάδυση μιας καινούργιας αφηγηματικής μορφής που κάλλιστα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μακρά κινηματογραφική αφήγηση (όπως, για παράδειγμα, οι γνωστές σειρές «24», «Lost» κ.ά.) και αποτελεί τον αντίποδα στην παραδοσιακή τηλεοπτική σεναριογραφία, η οποία βασιζόταν στην ανάγκη ο τηλεθεατής να μπορεί να παρακολουθήσει κάποιο επεισόδιο μιας σειράς χωρίς απαραίτητα να έχει παρακολουθήσει τα προηγούμενα. Στο διαδίκτυο ισχύει η ακριβώς αντίθετη τάση, καθώς το «τόξο προσοχής» των χρηστών είναι περιορισμένο και δεν ξεπερνά τα 5'. Έτσι, προγράμματα δημιουργημένα για το διαδίκτυο είναι περιορισμένης διάρκειας.

χρηστών, οι οποίοι έβλεπαν online σκηνές από τα γυρίσματα και έστελναν τα σχόλιά τους.⁶ Η ταινία έκανε πρεμιέρα στην τελετή λήξης του Διεθνούς Φεστιβάλ Κινηματογράφου του Εδιμβούργου τον Ιούνιο του 2008. Στο ίδιο πνεύμα, η ιστορία του Facebook και του δημιουργού του, Mark Zuckerberg, πρόκειται να αποτελέσει το θέμα μιας ταινίας με σενάριο που υπογράφει ο Aaron Sorkin, ο οποίος όμως, μέσω ειδικού προφίλ που δημιούργησε, ζήτησε από τα μέλη της διαδικτυακής κοινότητας να τον τροφοδοτήσουν με σχετικές ιστορίες και απόψεις. Παραπάνω από 8.000 άτομα ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμά του.⁷ Το Twitter επίσης θα δώσει περιεχόμενο σε μια τηλεοπτική σειρά που θα προβληθεί στο αμερικανικό τηλεοπτικό δίκτυο CBS. Πρόκειται για μια κωμική σειρά βασισμένη στη σελίδα ενός χρήστη του, ο οποίος δημοσιεύει καθημερινά τα αποφθέγματα του ηλικιωμένου πατέρα του! Η εν λόγω σελίδα έχει συγκεντρώσει περισσότερους από 720.000 οπαδούς τους τελευταίους μήνες.⁸ Και φυσικά υπάρχει το φαινόμενο You Tube, το οποίο, επιτρέποντας το εύκολο «ανεβάσµα» περιεχομένου, ξεκίνησε τη δική του επανάσταση. Τα βίντεο στο YouTube αυξήθηκαν και αυξάνονται ραγδαία τα τελευταία χρόνια.⁹ επιβεβαιώνοντας την «πείνα» του κοινού για περιεχόμενο. Παρόλο που υπάρχουν ακόμη άλυτα ζητήματα προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων, υπολογίζεται ότι μόνο το 25% του περιεχομένου ανήκει σε ερασιτέχνες. Το υπόλοιπο αφορά είτε υλικό που ανεβάζουν οι ίδιοι οι χρήστες και, φυσικά, υλικό που «ανεβάζουν» επαγγελματίες.¹⁰

Όλα τα ανωτέρω προκαλούν εύλογα τα ερωτήματα: στο μέλλον θα είναι εφικτή (ή επιθυμητή) η παραγωγή ενός κινηματογραφικού ή τηλεοπτικού έργου, του οποίου η αφήγηση δε θα μπορεί να επεκταθεί ή να διασυνδεθεί με άλλου είδους εφαρμογές (π.χ., διαδικτυακές, video games κτλ.); Και ακόμα, τι ικανότητες πρέπει να διαθέτουν οι σεναριογράφοι για να μπορέσουν να υιοθετήσουν ένα νέο διαμεσικό τρόπο γραφής που πλέον θα απευθύνεται στην παγκόσμια αγορά; Η ανάγκη κατάρτισης των σεναριογράφων είναι δεδομένη, τη στιγμή που οι παλαιότεροι έχουν να αντιμετωπίσουν επιπλέον και μια νεότερη γενιά, εκπαιδευμένη να δημιουργεί αποκλειστικά για το διαδίκτυο.

Ίσως να είναι νωρίς ακόμα για να βγάλουμε συμπεράσματα για το μέλλον. Όπως έγινε σαφές από τους ίδιους τους σεναριογράφους στο Παγκόσμιο Συνέδριο της Αθήνας, ένα είναι σίγουρο: το μέλλον ανήκει σε εκείνους που θα προσφέρουν κάτι καινοτόμο. Σκοπός θα είναι να ξεχωρίσει μία ταινία ή ένα τηλεοπτικό έργο μέσα από το σωρό.

ΤΕΛΙΚΑ ΤΙΝΟΣ ΕΙΝΑΙ Η ΤΑΙΝΙΑ;

Η βιομηχανία περιεχομένου βρίσκεται σε κομβικό σημείο, με τις εταιρείες των ΜΜΕ να προσπαθούν να οραματιστούν το μέλλον. Στις εταιρείες που παραδοσιακά δραστηριοποιούνται στο χώρο των οπτικοακουστικών, έρχονται να προστεθούν και νέοι «παίκτες» (π.χ., παροχείς υπηρεσιών διαδικτύου) που διεκδικούν το μερίδιό τους. Ενώ παλαιότερα το επίκεντρο της προσοχής ήταν ο κινηματογράφος, οι νέες πολυεθνικές εταιρείες, αντιμετωπίζοντας ένα έργο ως πολλαπλό προϊόν, έχουν συμφέροντα σε όλο το φάσμα της βιομηχανίας της ψυχαγωγίας: ταινίες, τηλεόραση, μουσική, παιχνίδια Η/Υ, ιστοσελίδες κ.ά., και απαιτούν διαθέσιμο περιεχόμενο. Τη στιγμή που οι ισορροπίες αναδιατάσσονται, οι σεναριογράφοι πασχίζουν να καθορίσουν τη θέση τους και να εξασφαλίσουν τα δικαιώματά τους, μια μάχη που έχει αρχίσει από

καιρό, αλλά τώρα προσλαμβάνει νέες διαστάσεις, καθώς έχουν να αντιμετωπίσουν περισσότερους αντιπάλους.

Στο Παγκόσμιο Συνέδριο Σεναριογράφων εκφράστηκε η ανησυχία ότι οι συμφωνίες των πολυεθνικών έχουν τεράστιες επιπτώσεις στα δικαιώματα των σεναριογράφων, οι οποίοι σίγουρα δε βρίσκονται στην πρώτη γραμμή των ωφελουμένων, ενώ η προβολή περιεχομένου μέσω των νέων μέσων δε σημαίνει σε καμία περίπτωση ανάλογη αύξηση των εσόδων τους. Ακόμα κι αν το κοινό πληρώνει για να «κατεβάσει» περιεχόμενο, τα χρήματα κατευθύνονται κυρίως στα ταμεία των παροχέων ίντερνετ και συχνά δε φτάνουν στους σεναριογράφους. Όπως επισήμαναν οι σύνεδροι, το ζητούμενο είναι εκείνος που παρέχει την πρόσβαση στο περιεχόμενο να είναι και νομικά υπεύθυνος για να λάβουν οι κάτοχοι δικαιωμάτων τα χρήματα που τους αναλογούν από το «κατέβασμα» περιεχομένου. Ακόμα κι αν ο παροχέας αποφασίσει να επιτρέψει στους χρήστες τη δωρεάν πρόσβαση, αυτό δε σημαίνει ότι οι δημιουργοί δεν πρέπει να πληρωθούν.

Η πρόσφατη απεργία του κλάδου στις ΗΠΑ (την οποία στήριξαν και οι Ευρωπαίοι συνάδελφοί τους) είχε ως στόχο, μεταξύ άλλων, να εξασφαλίσει τα δικαιώματα των σεναριογράφων για αμοιβές για τη μετάδοση των έργων τους από νέα μέσα, όπως, π.χ., διαδίκτυο, κινητά τηλέφωνα. Μάλιστα, αναμένεται ότι την επόμενη πενταετία το 10% των εσόδων των Αμερικανών σεναριογράφων θα προέλθει από τα νέα ΜΜΕ.¹¹ Ωστόσο αυτό το 10% δε θα είναι ικανό να αντισταθμίσει την απώλεια από άλλες πηγές εσόδων, ενώ η κατάσταση μάλλον θα επιδεινωθεί στο μέλλον με την ενεργό πλέον συμμετοχή του κοινού, η οποία απαιτεί νέες στρατηγικές. Παραδείγματος χάριν, το να υπάρχει μία ταινία online δε σημαίνει τίποτα. Θα πρέπει να υπάρχει και ο τρόπος να κατευθυνθεί το κοινό προς αυτήν. Και έχει διαπιστωθεί πως τα καινούργια κοινά χρησιμοποιούν τα νέα μέσα με τους δικούς τους όρους και την κατάλληλη για αυτούς στιγμή. Ως εκ τούτου, αναμένεται η μείωση του προϋπολογισμού παραγωγής με αντίστοιχη αύξηση του προϋπολογισμού προώθησης. Παράλληλα, στο μέλλον προβλέπεται μείωση του ποσού που θα δαπανηθεί για ανεξάρτητες ταινίες, με τις όποιες πιθανές συνέπειες!

Οπότε γίνεται σαφές ότι η ανάγκη εμπορικής επιτυχίας και προσέλκυσης του κοινού αναγκάζει τις δημιουργικές ελευθερίες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες. Η αποτυχία δεν αποτελεί επιλογή. Νέα επαγγέλματα έχουν εμφανιστεί προκειμένου να αποτρέψουν ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Αναγνώστες σεναρίων, γιατροί σεναρίων (script doctors), επιμελητές σεναρίων (script editors), σύμβουλοι, παραγωγοί κτλ. επεμβαίνουν στο κείμενο με στόχο το τέλειο σενάριο. Δεν πρέπει, φυσικά, να παραβλεφθεί και ο ρόλος των διαφημιστών που αναζητούν νέους τρόπους προβολής των προϊόντων τους. Το product placement (τοποθέτηση προϊόντος) στις ταινίες και στις τηλεοπτικές σειρές μπορεί να φτάσει σε υπερβολές, καθώς οι διαφημιστές προτείνουν ή επιλέγουν σενάρια σε συνάρτηση με διαφημιζόμενα προϊόντα. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι σεναριογράφοι σε Ευρώπη και ΗΠΑ έχουν εκφράσει έντονες διαμαρτυρίες, διότι εξαναγκάζονται να γράψουν διαφημίσεις μεταμφιεσμένες σε σενάρια, έργα που εξυπηρετούν τις ανάγκες της αγοράς και όχι του κοινού.¹² Μετά από όλα αυτά τι μένει τελικά από το σενάριο; Μια παραγωγική προβλεψιμότητα, δηλαδή σενάρια που νιώθουμε ότι έχουμε ξαναδιαβάσει, έργα που νιώθουμε ότι έχουμε ξαναδεί.¹³

Η θέση του σεναριογράφου στη διαδικασία δημιουργίας ενός έργου, ούτως ή άλλως μεταβλητή, διακυβεύεται. Ανάλογα με την περίπτωση, είναι ο δημιουργός αυτός που συνεργάζεται στη συγγραφή, αυτός που διασκευάζει, αυτός που γράφει τους διαλόγους (Huet, 2008: 12). Όπως επισημάνθηκε από τους συμμετέχοντες στο Συνέδριο της Αθήνας, η λέξη «σεναριογράφος» (writer) αντικαθίσταται συχνά από τη λέξη «αφηγητής» (storyteller), ενώ η λέξη «δημιουργός» (creator) αντικαθίσταται από το «κάτοχος δικαιωμάτων» (rights holder). Όμως δεν πρόκειται μόνο για λεκτικά αποπλήματα... Πρόκειται για μια αλλαγή νοοτροπίας. Ειδικότερα στον κινηματογράφο οι έριδες και οι διχόνοιες γύρω από τη θέση του σεναρίου και του σεναριογράφου είναι κάτι σύνθηρες. Και βέβαια πάντα υπάρχει η παραδοσιακή διαμάχη μεταξύ σεναριογράφων και σκηνοθετών (όταν αυτοί οι ρόλοι διαχωρίζονται): τελικά τίνος είναι η ταινία; Στο Χόλιγουντ αλλά και στην Ευρώπη ως κινηματογραφιστές αναφέρονται οι σκηνοθέτες, και οι ταινίες συχνά κατοχυρώνονται ως δικές τους (πολύ συχνά αυτό αναφέρεται και στους τίτλους). Αυτό, φυσικά, οδηγεί σε μια υποτίμηση του συγγραφέα. Έτσι, σε ορισμένες περιπτώσεις (π.χ., βραβεύσεις) μπορεί να γίνει μνεία σε ένα καλό σενάριο, αλλά συνήθως όχι και σε εκείνον που το έγραψε. Ο σκηνοθέτης ωστόσο μπορεί να πάρει ένα σπουδαίο σενάριο και να κάνει μια μεγάλη ταινία. Ή να πάρει ένα μεγάλο σενάριο και να κάνει μια μέτρια ταινία. Όμως δεν μπορεί να πάρει ένα κακό σενάριο και να κάνει μια μεγάλη ταινία.

Είναι νωρίς ίσως να προβλέψει κανείς τη συνολική επίδραση που θα έχει στη σεναριογραφία η εισαγωγή της ψηφιακής τεχνολογίας στα ΜΜΕ. Ωστόσο είναι βέβαιο ότι οι σεναριογράφοι θα έρθουν αντιμέτωποι με προκλήσεις και νέες ευκαιρίες, κάτι το οποίο οι ίδιοι γνωρίζουν. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη Διακήρυξή τους, που υπογράφηκε στο πρώτο Παγκόσμιο Συνέδριο της Αθήνας: «Οι ιστορίες επηρεάζουν τη συμπεριφορά μας και σχηματίζουν την κουλτούρα μας. Μας βοηθάνε να καταλάβουμε. Οι ιστορίες μπορούν να νικήσουν το φόβο. Οι ιστορίες έχουν δύναμη. Ως σεναριογράφοι, οι παραμυθιάδες της εποχής μας, έχουμε γνώση του ρόλου μας και της ευθύνης μας και συναντηθήκαμε για να διασφαλίσουμε τη συνέχιση αυτού του έργου στο νέο περιβάλλον που διαμορφώνεται». Και σε αυτό το νέο περιβάλλον, για τις επόμενες γενιές, δε θα υπάρχει κανένας διαχωρισμός από τη μεγάλη οθόνη έως την οθόνη του Η/Υ. Όπως είπαν: «The screen is the Screen».

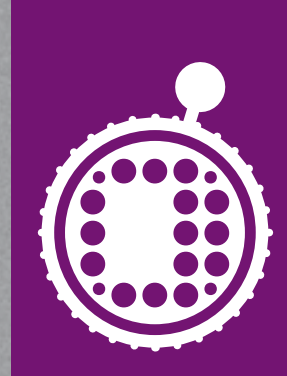
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

- Εισηγήσεις από την Ημερίδα του Ι.Ο.Μ. «Ψηφιακός Κινηματογράφος: τάσεις και προοπτικές» (11/6/2008) και το Παγκόσμιο Συνέδριο Σεναριογράφων (6-7/11/2009)
- *Ενδιάμεσα*, Δεκαπενθήμερο ενημερωτικό δελτίο του Ι.Ο.Μ., Τεύχη 42, 49, 76.
- Friedman J. (2000). *How to Make Money Scriptwriting*, intellect Books, 2000.
- Huet A. (2008). *Το σενάριο*, Εκδόσεις Πατάκη.
- Jenkins H. (2006). *Convergence Culture: where old and new media collide*. New York University Press.
- Manocic L. *What is digital cinema?*, www.digitalcinemasociety.org
- Stam R. (2000). *Film theory: an introduction*. Blackwell Publishing.
- Thornburn D. & Jenkins H. (2003). *Rethinking Media Change. The aesthetics of Transition*, MIT Edition.

- <http://culturehacker.workbookproject.com>
- <http://www.telegraph.co.uk>

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- ¹ Η ημερίδα του Ι.Ο.Μ. «Ψηφιακός Κινηματογράφος: τάσεις και προοπτικές» διοργανώθηκε στις 11/6/2008 στην αίθουσα εκδηλώσεων της ΓΓΕ – ΓΓΕ. Με εισηγητές από την Ελλάδα και το εξωτερικό και με τη συμμετοχή πολλών επαγγελματιών από το χώρο του κινηματογράφου, η ημερίδα είχε ως στόχο να θέσει τα θεμέλια μιας επικοινωνιακής συζήτησης όσον αφορά τα θέματα που προκύπτουν από τις τεχνολογικές επιδράσεις πάνω στο Μέσο και να ενημερώσει την Πολιτεία για τις νέες ανάγκες που προκύπτουν. Πληροφορίες www.iom.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&&page=176&eventid=45
- ² Το Home Box Office (HBO) αποτελεί ένα συνδρομητικό τηλεοπτικό πρόγραμμα ιδιοκτησίας της Warner Brothers Entertainment, θυγατρικής της Time Warner, που παρέχει υπηρεσίες Video on Demand, οι οποίες περιλαμβάνουν τηλεοπτικές σειρές, κωμωδίες, ντοκιμαντέρ, ταινίες κ.ά. Οι συνδρομητές έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν τις παραγωγές του διαδραστικού καναλιού HBO on Demand, όποτε αυτοί επιθυμούν με τη χρήση ηλεκτρονικού μενού στην οθόνη. Ο συνδρομητής μπορεί να επιλέξει ένα συγκεκριμένο επεισόδιο από τη σειρά που θέλει να παρακολουθήσει, έχοντας πλήρη έλεγχο στην εκκίνηση, παύση και πλοήγηση. Βλ. και ιστοσελίδα www.hbo.com
- ³ Πληροφορίες www.breathewith.me
- ⁴ Το πρώτο Παγκόσμιο Συνέδριο των Σεναριογράφων πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, στην Αίθουσα Εκδηλώσεων της ΓΓΕ – ΓΓΕ, στις 6 & 7 Νοεμβρίου του 2009. Οι 200 περίπου σεναριογράφοι από 22 χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης Σεναριογράφων (FSE), της Διεθνούς Συνομοσπονδίας των Ενώσεων Σεναριογράφων (IAWG) αλλά και εκπρόσωποι ενώσεων από τη Λ. Αμερική, το Ισραήλ και την Ιαπωνία, που συναντήθηκαν για πρώτη φορά στη χώρα μας, επιχειρήσαν να αναλύσουν την αυξανόμενη επίδραση της ψηφιακής επανάστασης στη σεναριογραφία, που είναι εμφανής στους τομείς της παραγωγής και της διανομής, τη δράση των πολυεθνικών εταιρειών, και να σχεδιάσουν μια κοινή απάντηση στις παγκόσμιες εξελίξεις. Την πρωτοβουλία για το συνέδριο είχε η Ευρωπαϊκή Ένωση Σεναριογράφων FSE, με την υποστήριξη του Υπουργείου Τουρισμού και τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου (Hellenic Film Commission) με τη συνεργασία του Ινστιτούτου Οπτικοακουστικών Μέσων και χορηγό τη VG Wort (Γερμανία).
- ⁵ Συνέντευξη, Yomi Ayeni – Breathe, στον Christopher Rice, 19 Μαρτίου του 2009, <http://culturehacker.workbookproject.com/2009/03/interview-yomi-ayeni-breathe/>
- ⁶ Βλ. *Ενδιάμεσα*, τχ. 42 και <http://www.myspace.com/faintheartthemovie>
- ⁷ Βλ. *Ενδιάμεσα*, τχ. 49.
- ⁸ Βλ. *Ενδιάμεσα*, τχ. 76.
- ⁹ Υπολογίζεται ότι κάθε λεπτό «ανεβαίνουν» στο You Tube βίντεο διάρκειας περίπου 10 ωρών, που ισοδυναμεί με περιεχόμενο διάρκειας περίπου 10 ετών κάθε εβδομάδα!
- ¹⁰ Βλ. www.telegraph.co.uk/connected/main.jhtml?xml=/connected/2008/05/27/dlgoog127.xml.
- ¹¹ Στοιχείο που αναφέρθηκε στο παγκόσμιο συνέδριο των σεναριογράφων.
- ¹² Για περισσότερες πληροφορίες βλ. και Ζώντου, Ε. «Are we telling or are we selling? Τοποθέτηση προϊόντος (product placement)», στο *Συχνότητες*, τχ. 6, σ. 10-17.
- ¹³ Χριστίνα Καλογεροπούλου, εισήγηση σε ημερίδα Ι.Ο.Μ. «Ψηφιακός Κινηματογράφος: τάσεις και προοπτικές».

ΣΥΝΝΟΤΗΤΕΣ

το ψηφιακό μέρισμα: μια πρώτη προσέγγιση

του Κωνσταντίνου Παπαβασιλόπουλου *

Ψηφιακό Μέρισμα, σύμφωνα με τον ορισμό που έχει υιοθετήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είναι «το φάσμα που καλύπτεται από τις συχνότητες των 174-230 MHz (στην μπάντα των VHF) και 470-862 MHz (στην μπάντα των UHF) πέραν και πάνω αυτού που θα απαιτηθεί για τη μετάδοση των υφιστάμενων τηλεοπτικών προγραμμάτων και υπηρεσιών σε πλήρως ψηφιακό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων παροχής δημόσιας υπηρεσίας».

Ας το διευκρινίσουμε λίγο περισσότερο: Από την περίοδο που ξεκίνησαν οι επίγειες αναλογικές τηλεοπτικές μεταδόσεις –δηλαδή δεκαετία του 1960 στην Ελλάδα και στην πλειονότητα των ευρωπαϊκών κρατών– αυτές είχαν τη σχεδόν αποκλειστική χρήση των συχνοτήτων από τα 174 έως τα 230 MHz και από τα 470 έως τα 862 MHz. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι καμία άλλη υπηρεσία, εκτός της επίγειας τηλεοπτικής μετάδοσης, δε θα μπορούσε να κάνει χρήση αυτών των συχνοτήτων. Η αναλογική τεχνολογία θεωρείται ότι είναι «σπάταλη» ή αναποτελεσματική στη χρήση του φάσματος. Αντίθετα, η ψηφιακή τεχνολογία, έχοντας πολύ αποτελεσματικές τεχνικές συμπίεσης και κωδικοποίησης, μπορεί να χωρέσει περισσότερη πληροφορία σε ένα τηλεοπτικό ραδιοσήμα. Αυτό σημαίνει ότι το τηλεοπτικό ραδιοσήμα απαιτούσε, στην περίπτωση της αναλογικής τηλεόρασης, 8 MHz σε εύρος συχνοτήτων για να χωρέσει μόνο ένα αναλογικό τηλεοπτικό κανάλι. Στην ψηφιακή τηλεόραση μπορεί να χωρέσει 4 έως 6 κανάλια (ή και ακόμα περισσότερα με πιο σύγχρονες τεχνικές συμπίεσης). Επομένως τα υπάρχοντα αναλογικά κανάλια χρειάζονται πολύ λιγότερες συχνότητες όταν θα έχει ολοκληρωθεί η ψηφιακή μετάβαση και θα εκπέμπονται μόνο ψηφιακά. Λόγου χάριν, στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ απαιτούνται 368 MHz για να μεταδίδονται και να λαμβάνονται από το 90-98,5% του πληθυσμού τα 5 αναλο-

γικά κανάλια, στην επίγεια ψηφιακή τηλεόραση και για τα ίδια ποσοστά κάλυψης χρειάζονται μόνο 40 MHz. Κατά συνέπεια ο αριθμός των συχνοτήτων που δεν απαιτείται για την ψηφιακή μετάδοση των υφιστάμενων αναλογικών επίγειων καναλιών συνιστά το Ψηφιακό Μέρισμα.

ΠΩΣ ΠΡΟΚΥΠΤΕΙ ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΜΕΡΙΣΜΑ;

Το Ψηφιακό Μέρισμα προκύπτει από τη μετάβαση από την αναλογική στην αποκλειστικά ψηφιακή τηλεοπτική μετάδοση. Ακριβώς λόγω της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας της ψηφιακής τεχνολογίας στη συμπίεση και κωδικοποίηση των τηλεοπτικών σημάτων, απαιτούνται λιγότερες συχνότητες για να μεταδοθούν τα ίδια κανάλια όπως και στην αναλογική. Ένας γενικός κανόνας είναι ότι απαιτείται μόνο το 25% των συχνοτήτων σε σχέση με την αναλογική τηλεοπτική μετάδοση. Αν πάρουμε, π.χ., την μπάντα των UHF, από τα συνολικά 392 MHz (862-470= 392) χρειάζονται μόνο τα 98. Επομένως το ψηφιακό μέρισμα «απελευθερώνει» σημαντικό τμήμα φάσματος που μπορεί να διατεθεί για άλλες χρήσεις. Η πλειονότητα αυτών των χρήσεων, σύμφωνα με τις έως σήμερα επιλογές των κυβερνήσεων, δίδεται και πάλι για τηλεοπτικές μεταδόσεις. Αυτές οι χρήσεις μπορεί να αφορούν είτε περισσότερα τηλεοπτικά κανάλια από όσα ήταν διαθέσιμα στο αναλογικό περιβάλλον, είτε τηλεοπτικό περι-

* Ερευνητής ΜΜΕ του Ι.Ο.Μ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί ότι το ψηφιακό μέρισμα μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην επίτευξη των στόχων της Ατζέντας της Λισαβόνας για ανταγωνιστικότητα και οικονομική ανάπτυξη, αλλά και να ικανοποιεί ουσιαστικές κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές ανάγκες των Ευρωπαίων πολιτών. Σε πρόσφατο κείμενό της στο πλαίσιο δημόσιας διαβούλευσης τονίζει: «Η σημερινή οικονομική κρίση υπογραμμίζει το επείγον της διάθεσης του φάσματος για ασύρματες επικοινωνίες, οι οποίες αντιπροσωπεύουν τον πιο ζωντανό κρίκο στην αλυσίδα της τεχνολογικής καινοτομίας».

εχόμενο για λήψη μέσω ασύρματων συσκευών (κινητά τηλεφω-να-mobile TV), είτε τηλεοπτικό περιεχόμενο με πολύ ποιοτικότερη απόδοση εικόνας και ήχου, όπως στην τηλεόραση Υψηλής Ευκρίνειας (High Definition TV). Άρα οι τηλεοπτικοί οργανισμοί θα είναι οι κυρίως επωφελούμενοι από το Ψηφιακό Μέρισμα.

ΓΙΑΤΙ ΕΧΕΙ ΤΟΣΗ ΣΗΜΑΣΙΑ;

Το φάσμα των συχνοτήτων έχει ορισμένες φυσικές ιδιότητες που το καθιστούν πολύτιμο εργαλείο για την ανάπτυξη ορισμένων προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά συνάμα είναι και σπάνιο. Κι αυτό σημαίνει ότι η χρήση του πρέπει να τυγχάνει ελέγχου και εποπτείας. Λόγου χάρη, επιτρέπει τη διάδοση των ηλεκτρομαγνητικών σημάτων (των ραδιοκυμάτων, όπως έχει επικρατήσει να λέγονται) σε μεγάλες αποστάσεις και τη διεύδυσή τους εντός κτιρίων, ενώ τα σήματα έχουν επαρκή χωρητικότητα για να μεταδώσουν μια ποικιλία υπηρεσιών σε ασύρματα δίκτυα. Τη διαχείριση του φάσματος την έχουν οι κυβερνήσεις και η έως σήμερα πρακτική που ακολουθείτο ως προς τη χρήση του ήταν οι κυβερνήσεις να αποφασίζουν τόσο για την τεχνολογία, όσο και για τις υπηρεσίες που θα μπορούσε να προσφέρει μια εταιρεία σε συγκεκριμένο τμήμα του φάσματος. Παραδείγματος χάρη, το μεγαλύτερο τμήμα της μπάντας των UHF είχε αποφασιστεί από τη Διεθνή Διάσκεψη της Στοκχόλμης το 1961 ότι θα χρησιμοποιείτο για την παροχή επίγειων αναλογικών τηλεοπτικών υπηρεσιών. Αντίστοιχες ρυθμίσεις αφορούσαν άλλους χρήστες του φάσματος (π.χ., συστήματα επικοινωνιών ενόπλων δυνάμεων, συστήματα αστρονομίας, ραδιοεπικοινωνιών επείγουσας ανάγκης, μικροφωνικών εγκαταστάσεων κ.ά.).

Η ανάπτυξη των ασύρματων επικοινωνιών κατά την τελευταία εικοσαετία οδήγηε προς την κατεύθυνση μιας μεγαλύτερης ή εντατικότερης χρήσης του φάσματος, αν και ο πιο σωστός όρος θα ήταν αποδοτικότερης χρήσης. Κι αυτό γιατί η αναλογική τεχνολογία θεωρείται αναποτελεσματική ως προς τη χρήση του φάσματος, δηλαδή, ενώ δεσμεύει μεγάλες ζώνες φάσματος, τελικά χρησιμοποιεί μόνο μικρά τμήματα αυτών. Η ψηφιακή, αντίθετα, ευνοεί την αποδοτικότερη χρήση του φάσματος, επιτρέποντας σε περισσότερες υπηρεσίες να συνυπάρξουν στις ίδιες ζώνες συχνοτήτων. Με άλλα λόγια, «ανοίγει» τη χρήση του φάσματος σε περισσότερες εφαρμογές, σε περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες και, επομένως, σε περισσότερους παίκτες. Το φάσμα αποκτά αξία η οποία μάλιστα είναι και άμεσα μετρήσιμη σε εκείνες τις περιπτώσεις που η χρήση του αποδίδεται μέσω δημοπρασιών.

Τέτοια παραδείγματα έχουμε και στην Ευρώπη, όπου στις αρχές της δεκαετίας του 2000 διάφορες ευρωπαϊκές χώρες διέθεσαν, μέσω δημοπρασιών, τμήμα του φάσματος στα 900 & 1.800 MHz, το οποίο θα χρησιμοποιείτο από τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας για την ανάπτυξη δικτύων τρίτης γενιάς (3G). Σε περιπτώσεις χωρών όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία, το κόστος των δημοπρασιών (άρα και το ποσό που μπήκε στα κρατικά ταμεία), υπερέβη τα 30 δισ. ευρώ για συνολικά 140 MHz που δημοπρατήθηκαν. Πρόσφατα, το 2008, στις ΗΠΑ όπου δημοπρατήθηκε φάσμα στην μπάντα των UHF στα 700 MHz το συνολικό ποσό που συγκεντρώθηκε ήταν 19 δισ. δολάρια για μόλις 62 MHz.

Η εκτίμηση του κόστους απόκτησης του φάσματος που αντιστοιχεί στο ψηφιακό μέρισμα δεν είναι εύκολη υπόθεση και επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, όπως η τεχνολογική και οικονομική δυνατότητα της κάθε χώρας και κάθε αγοράς. Και το κυριότερο: η εκτίμηση του κόστους εξαρτάται από τις υπηρεσίες που θα είναι δυνατόν να αναπτυχθούν, από το ρυθμιστικό περιβάλλον και από το εάν θα επιτρέπεται η χρήση φάσματος σε περιοχές όπου αυτό έχει αποδοθεί κύρια αλλά όχι αποκλειστικά για μια χρήση (π.χ., τηλεοπτικές μεταδόσεις) και παράλληλα μπορούν να το χρησιμοποιούν, με την προϋπόθεση ότι δεν προκαλούν παρεμβολές στην τηλεόραση και άλλες υπηρεσίες.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί ότι το ψηφιακό μέρισμα μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην επίτευξη των στόχων της Ατζέντας της Λισαβόνας για ανταγωνιστικότητα και οικονομική ανάπτυξη, αλλά και να ικανοποιεί ουσιαστικές κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές ανάγκες των Ευρωπαίων πολιτών. Σε πρόσφατο κείμενό της στο πλαίσιο δημόσιας διαβούλευσης τονίζει: «Η σημερινή οικονομική κρίση υπογραμμίζει το επείγον της διάθεσης του φάσματος για ασύρματες επικοινωνίες, οι οποίες αντιπροσωπεύουν τον πιο ζωντανό κρίκο στην αλυσίδα της τεχνολογικής καινοτομίας».

ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΜΕΡΙΣΜΑ;

Οι υπηρεσίες που μπορούν να κάνουν χρήση του διαθέσιμου φάσματος στην μπάντα των UHF κυρίως αλλά και στα VHF (174-230 MHz) μπορούν γενικά να κατηγοριοποιηθούν σε αυτές που σχετίζονται με την τηλεόραση και τις οποίες θα ονομάσουμε «βελτιστοποιημένες τηλεοπτικές υπηρεσίες», όπως, π.χ., αύξηση του αριθμού των καναλιών συμβατικής ευκρίνειας, προσφορά καναλιών υψηλής ευκρίνειας, ανάπτυξη δικτύων τηλεόρασης σε ασύρματες συ-

σκευές κ.ά. Πέραν αυτών, υπάρχει μια πληθώρα υπηρεσιών που δε σχετίζονται με την τηλεόραση και τις οποίες, επίσης γενικά, θα ονομάσουμε «υπηρεσίες ασύρματων ηλεκτρονικών επικοινωνιών». Οι τελευταίες, μεταξύ άλλων, μπορούν να περιλαμβάνουν: ασύρματο ίντερνετ (Wi-Fi κ.ά.), δίκτυα ασύρματων ευρυζωνικών δικτύων, οικιακά δίκτυα αυτοματισμού και ελέγχου, business networks, ψηφιακή ραδιοφωνία, υπηρεσίες για άτομα με αναπηρία, ασύρματα μικρόφωνα, υπηρεσίες εποπτείας χώρων (monitoring) κ.ά. Ο κατάλογος των υπηρεσιών και των προϊόντων που είναι δυνατόν να προσφερθούν, κάνοντας χρήση του φάσματος 470-862 MHz στα UHF, είναι πραγματικά τεράστιος, φαινόμενο απόλυτα συμβατό με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, καθώς και με την υιοθέτηση ενός τρόπου ζωής, ενός lifestyle, που δίνει βαρύτητα στην παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών σε εν κινήσει χρήστες.

Μια άλλη κατηγοριοποίηση των υπηρεσιών που μπορούν να προσφερθούν κάνοντας χρήση του φάσματος είναι αυτές που απαιτείται να τύχουν ειδικής άδειας (licensed use) και εκείνες για τις οποίες δεν απαιτείται ειδική άδεια (license-exempt use). Οι υπηρεσίες που απαιτείται να τύχουν ειδικής άδειας λειτουργούν σε περιβάλλον πλήρους προστασίας από τυχόν παρεμβολές, αφού στην ουσία ο νομοθέτης (συνήθως οι κυβερνήσεις) έχει αποφασίσει τη διάθεση συγκεκριμένου τμήματος του φάσματος για την αποκλειστική χρήση αυτών των υπηρεσιών. Επιπλέον, πριν υλοποιηθεί η παροχή της υπηρεσίας, έχουν διενεργηθεί μελέτες και έλεγχοι που αποτυπώνουν το περιβάλλον παρεμβολών εντός του οποίου θα προσφερθεί η υπηρεσία (με σκοπό οι παρεμβολές να κυμαίνονται εντός αποδεκτών ορίων), ενώ παράλληλα έχουν συνταχθεί, εάν είναι απαραίτητο, και σχέδια χρήσης των συχνοτήτων. Η τηλεοπτική μετάδοση ανήκει στις υπηρεσίες για τις οποίες απαιτείται άδεια και μάλιστα βασισμένη σε πλάνα χρήσης συχνοτήτων που είναι διεθνώς συμφωνημένα και καθορισμένα. Αντίθετα, όσον αφορά τις υπηρεσίες για τις οποίες δεν απαιτείται ειδική άδεια, αυτές υπόκεινται σε αρκετούς περιορισμούς, διότι είναι πιθανό σε μια συγκεκριμένη περιοχή να μην υπάρχει διαθέσιμο φάσμα ή να υπάρχει μεν φάσμα, αλλά το επίπεδο των παρεμβολών να μην επιτρέπει την παροχή της υπηρεσίας. Στις license-exempt υπηρεσίες, όπως είναι αυτονόητο, δεν παρέχεται προστασία από παρεμβολές.

Μια πολύ ενδιαφέρουσα license-exempt υπηρεσία είναι και η γνωστική υπηρεσία ραδιοφάσματος (Cognitive Radio Service), η οποία καθιστά εφικτή τη χρήση φάσματος σε μπάνα που έχει αδειοδοτηθεί για άλλη χρήση, αξιοποιώντας όμως το τμήμα του φάσματος που δεν χρησιμοποιείται (έχει τη δυνατότητα να σαρώσει μια περιοχή για τον εντοπισμό ελεύθερων συχνοτήτων). Η γνωστική τεχνολογία θεωρείται από ειδικούς ότι θα βελτιώσει σημαντικά και θα κάνει πιο αποτελεσματική τη χρήση του φάσματος, ενώ θα επιτρέψει την πρόσβαση σε νέες υπηρεσίες και εφαρμογές. Μια πρόταση η οποία εξετάζεται σοβαρά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι οι υπηρεσίες cognitive radio να μπορούν να χρησιμοποιούν συχνοτήτες εντός της μπάνας των UHF που δε χρησιμοποιούνται για τηλεοπτικές μεταδόσεις. Οι συγκεκριμένες συχνοτήτες καλούνται «λευκά διαστήματα» (white spaces) και συνήθως βρίσκονται ενδιάμεσα σε συχνοτήτες που ήδη χρησιμοποιούνται για αναλογική τηλεοπτική μετάδοση ή μεταξύ συχνοτήτων οι οποίες χρησιμοποιούνται για ψηφιακή τηλεοπτική μετάδοση. Βασική προϋπόθεση για να επιτραπεί η χρήση των λευκών διαστημάτων είναι αυτά να μην προκαλούν παρεμβολές στις τηλεοπτικές μετα-

δόσεις (άλλωστε, όπως προαναφέραμε, η τηλεόραση ως αδειοδοτημένη υπηρεσία δικαιούται προστασίας από παρεμβολές).

ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΔΙΑΤΕΘΕΙ ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΜΕΡΙΣΜΑ;

Η διαχείριση του φάσματος είναι αποκλειστική αρμοδιότητα των κυβερνήσεων. Η έως σήμερα πρακτική που ακολουθείτο ήταν να ορίζουν οι κυβερνήσεις τις χρήσεις που επιτρέπονταν σε συγκεκριμένα τμήματα του φάσματος (π.χ., οι συχνοτήτες 470-862 MHz για τηλεοπτικές μεταδόσεις, οι συχνοτήτες 880-960 MHz & 1.710-1.880 MHz για κινητή τηλεφωνία), συνήθως έπειτα από σχετικές διεθνείς διασκέψεις, αφού απαιτείτο διεθνής συντονισμός για την αποφυγή παρεμβολών στις συντοριακές περιοχές κάθε κράτους. Ο όρος που έχει επικρατήσει για τη συγκεκριμένη πολιτική διαχείρισης φάσματος είναι «Διοίκηση και Έλεγχος (Command & Control)» και πρόκειται για τη μέθοδο που ακολουθήθηκε από τις αρχές του εικοστού αιώνα έως τις μέρες μας περίπου. Όμως τα μεγάλα έσοδα που έφεραν στα κρατικά ταμεία οι δημοπρασίες φάσματος για υπηρεσίες κινητής τηλεφωνίας στις αρχές της δεκαετίας, ταυτόχρονα με την ταχύτατη πρόοδο της τεχνολογίας και την ανάπτυξη υπηρεσιών, αποδυνάμωσαν τη λογική του Command & Control. Η χρήση του φάσματος πρέπει να γίνεται πιο αποτελεσματική (η τηλεοπτική μετάδοση θεωρείται ότι δεν αξιοποιεί όλο το φάσμα που της έχει διατεθεί) και πιο εντατική, εφόσον βέβαια δεν προκαλεί παρεμβολές. Η τάση αυτή οδηγεί αρκετές χώρες στο να προτιμούν την απόδοση του φάσματος μέσω δημοπρασιών και μάλιστα στη βάση της προσέγγισης «technology neutral-service neutral», δηλαδή ο νομοθέτης ή η ρυθμιστική αρχή δεν πρέπει να επιβάλλει ούτε συγκεκριμένη τεχνολογία ούτε την προσφορά μιας συγκεκριμένης υπηρεσίας.

Επίσης η απόδοση αδειών χρήσης φάσματος μέσω δημοπρασιών συνοδεύεται και από τη δυνατότητα μεταπώλησης (σε δεύτερο στάδιο) της άδειας σε άλλο φορέα από αυτόν που αδειοδοτήθηκε, άρα οι άδειες αποκτούν και μεταπωλητική αξία. Η δημοπρασία φάσματος φαίνεται, ιδίως σε περιόδους οικονομικής κρίσης, πιο ελκυστική ως επιλογή για τις κυβερνήσεις, πιθανόν διότι θεωρούν ότι ο πολύ μεγάλος (σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν) αριθμός υπηρεσιών και προϊόντων που επιθυμούν να κάνουν χρήση των συχνοτήτων θα οδηγήσει σε ανοδική πορεία τα οικονομικά αποτελέσματα των δημοπρασιών. Τα πρώτα δείγματα από τις ΗΠΑ είναι ενθαρρυντικά, ωστόσο απαιτείται προσοχή και ειδικά στην Ευρώπη (όπου η γεωγραφική έκταση των ευρωπαϊκών χωρών είναι πολύ μικρότερη από αυτήν των ΗΠΑ και, επομένως, η ανάγκη διεθνούς συντονισμού και περιορισμού στη χρήση κάποιων συχνοτήτων εντονότερη).

Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επιδείξει σημαντική δραστηριότητα στο ζήτημα, υιοθετώντας τη θέση ότι τμήμα του ψηφιακού μερίσματος που θα προκύψει από την παύση των επίγειων αναλογικών μεταδόσεων θα πρέπει να διατεθεί για την ανάπτυξη δικτύων ασύρματων ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Στις τελευταίες εντάσσονται κυρίως η παροχή ασύρματων ευρυζωνικών συνδέσεων, όπως το ασύρματο ίντερνετ. Η Επιτροπή, από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι υφιστάμενες πολιτικές διάθεσης του φάσματος (Command & Control) ήταν αναποτελεσματικές και

απουσίαζε η ευλυγισία (flexibility) της προσαρμογής με την εξέλιξη της τεχνολογίας αλλά και της αγοράς. Γι' αυτόν το λόγο η Επιτροπή αναζητούσε μια νέα προσέγγιση. Επίσης η Επιτροπή θεωρεί ότι όποιες αποφάσεις ληφθούν σήμερα δεν πρέπει να αποκλείουν μελλοντικές επιλογές ανάλογα με την κατεύθυνση που θα έχει η αγορά και οι τεχνολογικές εφαρμογές. Παράλληλα η Επιτροπή θεωρεί ότι η τηλεοπτική μετάδοση είναι αναποτελεσματική ως προς την αξιοποίηση του συνόλου των συχνοτήτων που της έχουν αποδοθεί, με την έννοια ότι για να εκπέμψει άνευ παρεμβολών ένα τηλεοπτικό κανάλι των 8 MHz (αυτό είναι το εύρος ζώνης που έχουν όλα τα τηλεοπτικά κανάλια στην Ευρώπη σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, που είναι 6 MHz) απαιτείται σε αρκετές περιπτώσεις τα δύο γειτονικά κανάλια των 8 MHz (δηλαδή συνολικά 16 MHz) να μείνουν κενά. Έρευνες έχουν καταδείξει ότι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες μόνο το 50-60% των 392 MHz της μπάντας των UHF που έχουν αποδοθεί για τηλεοπτικές μεταδόσεις χρησιμοποιείται για αυτές.

Η Επιτροπή επιθυμεί τη διάθεση τμήματος του ψηφιακού μερίσματος σε υπηρεσίες εκτός της τηλεοπτικής μετάδοσης. Δικαιολογεί τη θέση της αυτή φέρνοντας ως παράδειγμα, κυρίως, την ανάπτυξη της κινητής τηλεφωνίας στην Ευρώπη και διεθνώς. Το πρότυπο GSM στο οποίο βασίστηκε η κινητή τηλεφωνία πρώτης & δεύτερης γενιάς είναι ευρωπαϊκής έμπνευσης και πατέντας, ενώ η Ε.Ε. έγκαιρα αντιλήφθηκε ότι για να εξαπλωθεί η κινητή τηλεφωνία απαιτείτο διεθνής συντονισμός των συχνοτήτων. Ως αποτέλεσμα, η Ε.Ε. δραστηριοποιήθηκε στην κατεύθυνση του ορισμού των συγκεκριμένων συχνοτήτων για την αποκλειστική χρήση δικτύων και υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας, απόφαση που οδήγησε στην αλματώδη ανάπτυξη της κινητής τηλεφωνίας στη Γηραιά Ήπειρο. Το κυριότερο όμως που συνέβη ήταν ότι αναπτύχθηκε ένα ευνοϊκό επενδυτικό κλίμα, το οποίο υποβοήθησε ώστε να δημιουργηθούν «παγκόσμιοι πρωταθλητές» προερχόμενοι από την Ευρώπη, δηλαδή μεγάλες εταιρείες οι οποίες θα γίνουν leaders – και στις τεχνολογικές πατέντες αλλά και στις εμπορικές εφαρμογές σε παγκόσμιο επίπεδο. Τέτοιες εταιρείες είναι οι Nokia και Erickson, δύο σκανδιναβικές πολυεθνικές που ευνοήθηκαν σημαντικά από τις αποφάσεις της Ε.Ε. Η Επιτροπή θεωρεί ότι το «μοντέλο» της κινητής μπορεί να ακολουθηθεί και στην περίπτωση των ασύρματων ηλεκτρονικών επικοινωνιών και κυρίως στο λεγόμενο ευρυζωνικό διαδίκτυο (mobile broadband). Άρα μια σχετική απόφαση επιβάλλεται να ληφθεί το συντομότερο δυνατόν, ώστε να μην προλάβουν την Ευρώπη οι ανταγωνιστές της. Και ποια είναι η απόφαση αυτή; Μα η διάθεση της άνω ζώνης της μπάντας των UHF, των συχνοτήτων 790-862 MHz (τα κανάλια 61 έως 69, όπως έχει καθιερωθεί να λέγεται) αποκλειστικά για χρήσεις εκτός τηλεοπτικής μετάδοσης.

Στο πλαίσιο της διαμόρφωσης της πολιτικής για το Ψηφιακό Μέρισμα η Επιτροπή ανέθεσε στις εταιρείες Analysis Mason, Econ και Hogan & Hartson την εκπόνηση ειδικής μελέτης με τίτλο «Εκμετάλλευση του Ψηφιακού Μερισματος – Μια Ευρωπαϊκή Προσέγγιση» με κύριο στόχο την ανάδειξη των κοινωνικών και οικονομικών ωφελειών που θα προκύψουν από τη συντονισμένη παν-ευρωπαϊκή δράση για τη διάθεση του Ψηφιακού Μερισματος στις ασύρματες ηλεκτρονικές επικοινωνίες. Η Επιτροπή κίνησε παράλληλα τη διαδικασία μιας δημόσιας διαβούλευσης σχετικά με τις ευκαιρίες που προσφέρονται από τη μετάβαση στην αποκλειστικά ψηφιακή τηλεοπτική μετάδοση. Η Ε.Ε. σκοπεύει στη δημοσίευση σύντομα ενός Οδικού Χάρτη βασισμένου στις δράσεις που

προτείνονται στο κείμενο της διαβούλευσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδίωξε τη διενέργεια ειδικών τεχνικών μελετών σχετικών με τη συνύπαρξη στην ίδια μπάντα συχνοτήτων τηλεοπτικών μεταδόσεων και ασύρματων ηλεκτρονικών επικοινωνιών, και την αντιμετώπιση του ζητήματος των παρεμβολών. Οι μελέτες διενεργήθηκαν από το φορέα CEPT (ο φορέας συγκεντρώνει ως μέλη του τους δημόσιους οργανισμούς τηλεπικοινωνιών & ταχυδρομείων), στην ουσία κατόπιν προτροπής της Ε.Ε., και προτείνουν μεθόδους αντιμετώπισης των παρεμβολών.

Η Επιτροπή έχει ζητήσει από τα κράτη-μέλη να αποφύγουν τη ρύθμιση στη ζώνη συχνοτήτων 790-862 MHz και προτείνει τη διάθεσή τους για την ανάπτυξη δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών χαμηλής έως μέσης ισχύος. Παράλληλα τονίζει τη μεγάλη σημασία που έχει η παν-ευρωπαϊκή εναρμόνιση των συχνοτήτων αυτών για τη δημιουργία οικονομικών κλίμακας και αναφέρει ότι η διάθεση του Ψηφιακού Μερισματος και η συναφής με αυτό εναρμόνιση των «ελεύθερων συχνοτήτων» σε παν-ευρωπαϊκή κλίμακα μπορεί να δημιουργήσει μια προστιθέμενη αξία, για όλη την Ευρώπη, της τάξεως των 20-50 δισ. € σε βάθος δεκαπενταετίας. Η Επιτροπή ζητά την υιοθέτηση αυστηρών χρονοδιαγραμμάτων για την ψηφιακή μετάβαση, τονίζοντας ότι ο στόχος του 2012 πρέπει να επιτευχθεί, και προτείνει διάφορα μέτρα που θα υποβοηθήσουν τα κράτη-μέλη προς αυτή την κατεύθυνση (όπως, π.χ., όλοι οι αποκωδικοποιητές που θα πωλούνται στην Ευρώπη μετά την 1η Ιανουαρίου του 2012 να είναι υποχρεωτικά MPEG-4, ή την ανάπτυξη δικτύων επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης βάσει τοπολογίας μονοσυχνοτικών δικτύων – Single Frequency Networks κ.ά.).

Στο τέλος Οκτωβρίου του 2009 η Επιτροπή γνωστοποίησε ότι έχει ήδη έτοιμα σχέδια για τη συντονισμένη διάθεση του Ψηφιακού Μερισματος. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή θα εναρμονίσει τις τεχνικές προϋποθέσεις αναφορικά με τη χρήση των συχνοτήτων 790-862 MHz, ούτως ώστε να μην κατατμηθεί η Ενιαία Εσωτερική Αγορά, καθώς τα κράτη-μέλη θα βαδίζουν με διαφορετικούς ρυθμούς και ένταση προς την ψηφιακή μετάβαση. Επίσης η Επιτροπή εξεδήλωσε την πρόθεσή της, εντός του 2010, να προωθήσει προς συζήτηση και αναζήτηση συμφωνίας με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο τους στρατηγικούς στόχους, όπως η ταχύτητα διάθεσης του ψηφιακού μερίσματος σε χρήσεις εκτός της τηλεοπτικής μετάδοσης, η συμφωνία σε μια κοινή ευρωπαϊκή θέση για τις διαπραγματεύσεις με τις γειτονικές χώρες και την Ι.Τ.Υ. κ.ά.

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΜΕΡΙΣΜΑ

Έντεκα ευρωπαϊκά κράτη έχουν ήδη λάβει την απόφαση να διαθέσουν την άνω ζώνη της μπάντας των UHF (συχνότητες 790-862 MHz), για υπηρεσίες ασύρματων ευρυζωνικών δικτύων. Ορισμένα εξ αυτών έχουν ήδη εκδηλώσει την πρόθεση να διαθέσουν τις συχνότητες αυτές μέσω δημοπρασιών, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία και η Φινλανδία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητά από τα κράτη-μέλη που δεν έχουν λάβει σχετική απόφαση να το πράξουν το συντομότερο δυνατόν και να αποδώσουν στις ασύρματες επικοινωνίες ίση προτεραιότητα με την τηλεοπτική μετάδοση. Αυτό σημαίνει ότι οι ασύρματες επικοινωνίες μπορούν να αναπτυχθούν στις συχνότητες που αποδόθηκαν για τηλεοπτικές μεταδόσεις κατά τη διεθνή διάσκεψη της Γενεύης το 2006. Στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν προβλεπόταν η διάθεση των καναλιών 61, 62 και 69 ως Ψηφιακού

Μερίσματος, αλλά η δυναμική που δημιουργήθηκε με τις προτάσεις της Ε.Ε., καθώς και το γεγονός ότι αρκετές ευρωπαϊκές χώρες υιοθετούσαν την εναρμόνιση των καναλιών 61-69 οδήγησαν τη βρετανική ρυθμιστική αρχή, OFCOM, στη μετατροπή των αρχικών πλάνων και στη διάθεση των συγκεκριμένων καναλιών ως Ψηφιακού Μερίσματος. Στη δε Γαλλία συνεστήθη ειδική επιτροπή από μέλη του κοινοβουλίου και της γερουσίας, με σκοπό τη μελέτη και υποβολή εισήγησης προς τον πρωθυπουργό και την κυβέρνηση σχετικά με τις απαραίτητες πρωτοβουλίες για τη διάθεση του Ψηφιακού Μερίσματος. Η επιτροπή εισηγήθηκε, τον Ιούλιο του 2008, όπως οι συχνότητες 790-862 MHz διατεθούν για δίκτυα ασύρματων ευρυζωνικών υπηρεσιών, εισήγηση η οποία υιοθετήθηκε από τη γαλλική κυβέρνηση τον Οκτώβριο του 2008 με το νόμο περί σύνταξης του Γαλλικού Ψηφιακού Πλάνου 2012.

Σαφέστατα, οι αποφάσεις αυτές δημιουργούν έναν παράγοντα κόστους, καθώς σε αρκετές χώρες γίνεται ακόμα χρήση των συχνοτήτων 790-862 MHz για αναλογικές, ή ακόμα και για ψηφιακές, τηλεοπτικές μεταδόσεις. Οι τηλεοπτικοί οργανισμοί, είτε ως μονάδες είτε ως συλλογικά μέσα από φορείς, όπως η Ε.Β.Υ., διεκδικούν την καταβολή αποζημιώσεων για να αντιμετωπίσουν τα κόστη που θα προκύψουν από τον επανασχεδιασμό των δικτύων τους για χρήση συχνοτήτων μικρότερων των 790 MHz και θεωρούν ότι οι μελλοντικοί χρήστες αυτών των συχνοτήτων, κυρίως εταιρείες κινητής τηλεφωνίας, πρέπει να είναι αυτές που θα καταβάλουν το σχετικό τίμημα.

Όσον αφορά τη χώρα μας, η σχετική συζήτηση βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο και επιβάλλεται να ξεκινήσει ώστε να υπάρξει επαρκής χρόνος για μια ουσιαστική δημόσια διαβούλευση. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή, που είναι υπεύθυνη για τις τηλεπικοινωνίες, η Ε.Ε.Τ.Τ., επιδεικνύει δραστηριότητα και έχει χρηματοδοτήσει έρευνα που διεξήχθη από τη βρετανική εταιρεία Aegis και η οποία προτείνει τη διάθεση των καναλιών 61-69, δηλαδή τις συχνότητες 790-862 MHz, για υπηρεσίες ασύρματων ευρυζωνικών δικτύων.

Εικ. 1: Χάρτης που αποτυπώνει τη διάθεση των συχνοτήτων 790-862 MHz για ασύρματες ευρυζωνικές υπηρεσίες στην Ευρώπη.

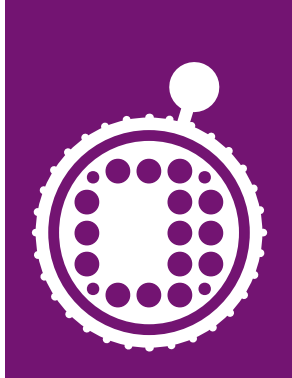
- Απόφαση για διάθεση Ψηφιακού Μερίσματος
- Υπό μελέτη η διάθεση Ψηφιακού Μερίσματος
- Δεν έχει ληφθεί απόφαση

Πηγή: EBU Technical Department.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

- Analysis Mason, DotEcon και Hogan & Hartson (2009). "Exploiting the digital dividend: Final Public Presentation" από www.amalysystemason.com (πρόσβαση στις 17/09/2009).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Consultation document "Transforming the digital dividend opportunity into social benefits and economic growth in Europe" από <http://ec.europa.eu/> (πρόσβαση στις 22/07/2009).
- EBU Response to the EC Consultation document "Transforming the digital dividend opportunity into social benefits and economic growth in Europe" από www.ebu.ch (πρόσβαση στις 27/08/2009).
- DigiTAG "The European Commission and the digital dividend" από www.digitag.org (πρόσβαση στις 31/07/2009).
- Radio Spectrum Policy Group "Radio Spectrum Policy Group Opinion on the Digital Dividend" από <http://rspg.groups.eu.int/> (πρόσβαση στις 28/05/2009).
- PriceWaterhouseCoopers "Timing is everything: Releasing the value of spectrum" από www.pwc.co.uk (πρόσβαση στις 04/05/2009).
- EBU "Projected Requirements for Public Service Media for the Digital Dividend" από www.ebu.ch (πρόσβαση στις 17/12/2008).
- PolicyTracker Spectrum Newsletter "Spain does u-turn on digital dividend" July 2009 p.4 από www.policytracker.com (πρόσβαση στις 02/09/2009).
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο "A Common European Spectrum Policy : Barriers and Porspects" Policy Department Economic and Scientific Policy (FWC-2006-087/Lot 2/C1/SC3) από www.europarl.org (πρόσβαση στις 10/01/2008).
- Value Partners "Broadcast Migration Study: Optimising DTT Delivery in Europe to Maximize the Gains from the Digital Dividend" από www.spectrumstrategy.com (πρόσβαση στις 17/12/2008).
- OFCOM "Digital Dividend Review: A Statement on our approach to award the digital dividend" από www.ofcom.org.uk (πρόσβαση στις 10/01/2008).
- OFCOM "Digital Dividend: Clearing the 800 MHz Band" από www.ofcom.org.uk (πρόσβαση στις 03/07/2009).
- Commission du Dividende Numerique "Rapport de la Commission du Dividende Numerique au Premier Ministre" Ιούλιος 2008 από www.csa.fr (πρόσβαση στις 31/07/2008).
- A.R.C.E.P. "Dividende Numerique: les acteurs des telecoms ei de l' audiovisual se' experiment" La Lettre de l' Autorite από www.arcep.fr (πρόσβαση στις 10/01/2008).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ ΠΑΙΔΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΦΗΒΩΝ

τα βιντεοπαιχνίδια στον κόσμο των ανηλίκων

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΚΑΤΑ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

της Ειρήνης Ανδριοπούλου *

Ανησυχία και διχασμό προκαλεί ο εντεινόμενος διάλογος για τη διασύνδεση των βίαιων βιντεοπαιχνιδιών με την ανάπτυξη επιθετικής συμπεριφοράς στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Είναι σαφές ότι η διαχρονική, επαναλαμβανόμενη και εν πολλοίς αμφιλεγόμενη σχέση ψυχαγωγίας με το μέσο αυτό έχει ενισχυθεί στο πλαίσιο της ενδυνάμωσης του χρήστη και της ευρείας πρόσβασης στα νέα μέσα επικοινωνίας στην εποχή της ευρυζωνικότητας, όπου τα μοντέλα των παιχνιδιών εξελίσσονται διαρκώς προκειμένου να αποδώσουν μια ολοένα και πιο ρεαλιστική εικονική πραγματικότητα.

Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο στις ανεπτυγμένες κοινωνίες, όπου η ευρεία διάδοση των νέων μέσων συνδέθηκε με τη μαζική αποδοχή και χρήση των διαδικτυακών παιχνιδιών από τους χρήστες, ιδίως τους ανήλικους χρήστες. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ειδικών, μόνο στις ΗΠΑ το 90% των ανηλίκων παίζουν, περιστασιακά ή τακτικά, βιντεοπαιχνίδια, ενώ ένα 15% αντιμετωπίζει προβλήματα εθισμού σε αυτά, απασχολούμενο τις διπλάσιες ώρες. Από πλευράς φύλου, η πλειονότητα των χρηστών είναι τα αγόρια τα οποία βρίσκονται και στη ζώνη υψηλού κινδύνου για την εξάρτηση από αυτά. Αντίστοιχα στοιχεία ισχύουν και για τις ευρωπαϊκές χώρες, προσελκύοντας το ενδιαφέρον της Κομισιόν.

Όμως ο «αγώνας δρόμου» για την επιτυχή εξομοίωση του φανταστικού με το πραγματικό συναντά αντιδράσεις και εγείρει τον προβληματισμό ως προς τους κανόνες που τον διέπουν. Και αυτό ισχύει όχι μόνο για το στενό ερευνητικό και ακαδημαϊκό κύκλο, αλλά και στην ευρύτερη κοινή γνώμη, με τους γονείς να βρίσκονται σε δίλημμα για το ποια παιδαγωγική οδό πρέπει να ακολουθήσουν και ποιες προστατευτικές δικλίδες να εφαρμόσουν, προκειμένου να θωρακίσουν τα παιδιά τους από ενδεχόμενες αρνητικές επιρροές.

Επειδή η εμφάνιση των βιντεοπαιχνιδιών και των αλληλεπιδραστικών παιχνιδιών στην αγορά των ΜΜΕ είναι σχετικά πρόσφατη (την τελευταία εικοσαετία), δεν υπάρχει μακρά παράδοση στην ερευνητική κοινότητα, με εμπειριστωμένα δεδομένα, για τις θετικές ή αρνητικές επιδράσεις των βιντεοπαιχνιδιών στους ανήλικους, όπως συνέβη με τα υπόλοιπα ΜΜΕ, και δη την τηλεόραση και τον κινηματογράφο. Με την έλευση της νέας χιλιετίας που συνοδεύτηκε από την έκρηξη της εξατομικευμένης ψηφιακής τεχνολογίας σε μαζικό επίπεδο, τα βιντεοπαιχνίδια κατέλαβαν σημαντική θέση στην ψυχαγωγία των ανηλίκων και, ως εκ τούτου, βρέθηκαν πιο συντονισμένα και στο στόχαστρο των ερευνητών.

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΡΡΟΕΣ

Η διχογνωμία και ο σκεπτικισμός για την αιτιακή σχέση των ανηλίκων με τα βιντεοπαιχνίδια στηρίζονται στην πληθώρα κοινωνικών και παιδιατρικών ερευνών που βλέπουν διαρκώς το φως της δημοσιότητας, οι οποίες αποδίδουν, άμεσα ή έμμεσα, στα βιντεοπαιχνίδια την ευθύνη για την πρώιμη ανάπτυξη μιας προβληματικής, αποκλίνουσας συμπεριφοράς με στοιχεία κοινωνικής παθογένειας. Τα αρνητικά χαρακτηριστικά στα οποία συγκλίνουν οι εν λόγω έρευνες και τα οποία συσχετίζονται με την υπέρμετρη χρήση των βίαιων βιντεοπαιχνιδιών από τα παιδιά, μια ευαίσθητη κοινωνική ομάδα ούτως ή άλλως, ανοικτή εκ φύσεως σε νέες προκλήσεις και εμπειρίες, συνοψίζονται στα εξής: επιθετική σκέψη και συμπεριφορά, επιθετική γνώση και πρόσληψη των πραγμάτων, υπερδιέγερση, νευρικότητα, δυσθυμία, αναστάτωση, σύγ-

χυση ορίων ανάμεσα στην πραγματικότητα και την εικονική πραγματικότητα, μειωμένη/έλλειψη προσοχής και αυτοελέγχου.

Σύμφωνα με τους παιδιάτρους, τα στοιχεία αυτά οφείλονται σε λειτουργικές μεταβολές που διεξάγονται σε δομικά σημεία του εγκεφάλου (π.χ., προμετωπιαίος λοβός και αμυγδαλή του εγκεφάλου). Ειδικότερα, η έκθεση στα βιντεοπαιχνίδια με βίαιο περιεχόμενο συνδέεται με τη μειωμένη ενεργοποίηση των περιοχών του εγκεφάλου που ευθύνονται για τον αυτοέλεγχο, τη συγκέντρωση και τις αναστολές, ενώ, αντίθετα, παρατηρείται έντονη ενεργοποίηση των δομών του εγκεφάλου που εμπλέκονται στη συναισθηματική διέγερση ή αναστάτωση. Οι αλλαγές αυτές είναι κυρίως στιγμιαίες, αλλά πολλοί υποστηρίζουν ότι μπορούν να προκαλέσουν (μικρές αλλά μετρήσιμες) μόνιμες αλλαγές στην ψυχο-κοινωνική ανάπτυξη του ατόμου, με απροσδιόριστες συνέπειες για τον τρόπο έκφρασής τους στο κοινωνικό σύνολο.

Σταδιακά, οι έρευνες για τη διασύνδεση των βιντεοπαιχνιδιών με την παιδική επιθετικότητα συσχετίστηκαν, στις ΗΠΑ κυρίως, με την εμφάνιση νοσηρών κοινωνικών φαινομένων, όπως η χρήση βίας στα σχολεία από ανήλικους θύτες,¹ σε τέτοιο σημείο ώστε στην έκδοση ειδικής χάρτας από το FBI με τα χαρακτηριστικά των παραβατικών ανηλίκων η έκθεση και χρήση των ΜΜΕ με βίαιο περιεχόμενο να αποτελεί ένα από αυτά τα δομικά χαρακτηριστικά.

Είναι γεγονός ότι το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο στις ανεπτυγμένες κοινωνίες, όπου η ευρεία διάδοση των νέων μέσων συνδέθηκε με τη μαζική αποδοχή και χρήση των διαδικτυακών παιχνιδιών από τους χρήστες, ιδίως τους ανήλικους χρήστες. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ειδικών, μόνο στις ΗΠΑ το 90% των ανηλίκων παίζουν, περιστασιακά ή τακτικά, βιντεοπαιχνίδια, ενώ ένα 15% αντιμετωπίζει προβλήματα εθισμού σε αυτά, απασχολούμενο τις διπλάσιες ώρες. Από πλευράς φύλου, η πλειονότητα των χρηστών είναι τα αγόρια τα οποία βρίσκονται και στη ζώνη υψηλού κινδύνου για την εξάρτηση από αυτά (Κατερέλος, 2008). Το πρόβλημα έχει λάβει τέτοιες διαστάσεις, ώστε η Αμερικανική Παιδιατρική Εταιρεία επισήμανε την ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης

ηλεκτρονικά παιχνίδια βίαιο περιεχόμενο ανάρμοστο λεξιλόγιο τρομακτικές σκηνές σεξουαλικό περιεχόμενο ναρκωτικές ουσίες ρατσισμός διακρίσεις τυχερά παιχνίδια

Οι επισημάνσεις ηλικιακής διαβάθμισης του Πανευρωπαϊκού Συστήματος Πληροφόρησης για τα Ηλεκτρονικά Παιχνίδια – PEGI είναι 3+, 7+, 12+, 16+ και 18+.

Πηγή: <http://www.pegi.info>

των κινδύνων που ελλοχεύουν για τη σωματική και ψυχική υγεία των ανηλίκων, καθώς και την ανάγκη αναθεώρησης του ισχύοντος συστήματος αξιολόγησης που προσφέρει το Entertainment Software Rating Board (ESRB).

Αντίστοιχα στοιχεία ισχύουν και για τις ευρωπαϊκές χώρες, προσελκύνοντας το ενδιαφέρον της Κομισιόν.² Το 2008 ο αρμόδιος Ευρωπαίος Επίτροπος για θέματα Δικαιοσύνης και Εσωτερικής Ασφάλειας, Franco Frattini, παρότρυνε τους υπουργούς Εσωτερικών των κρατών-μελών για τη λήψη μέτρων σχετικά με την προστασία των παιδιών από τα βιντεοπαιχνίδια σε εθνικό και πανευρωπαϊκό επίπεδο. Στο ίδιο πλαίσιο, η Ε.Ε. εξέδωσε Ανακοίνωση (COM 2008/207) για τα βιντεοπαιχνίδια και τα πάσης φύσεως ηλεκτρονικά παιχνίδια, προτείνοντας την ένταση των ρυθμιστικών μέτρων προς την κατεύθυνση αυτή, την επανεξέταση του συστήματος αξιολόγησης PEGI και την κατάρτιση εντός διετίας ενός Κώδικα Δεοντολογίας για το λιανικό εμπόριο των βιντεοπαιχνιδιών και τις πωλήσεις σε ανηλίκους. Μετά από ένα χρόνο η Επιτροπή κάλεσε στις Βρυξέλλες σε δημόσια ακρόαση, στις 08.07.2009, τους εκπροσώπους των εταιρειών κατασκευής λογισμικού για βιντεοπαιχνίδια ώστε να συναποφασίσουν για τη λήψη περαιτέρω μέτρων σχετικά με την ευαισθητοποίηση των γονέων και των καταναλωτών, τους επικείμενους κινδύνους στα διαδικτυακά παιχνίδια και τα βήματα για την κατάρτιση του Κώδικα Δεοντολογίας.³

ΤΟ ΠΑΝΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ – PEGI

Το ισχύον σύστημα αξιολόγησης στην Ευρώπη είναι το Πανευρωπαϊκό Σύστημα Πληροφόρησης για τα Ηλεκτρονικά Παιχνίδια – PEGI (Pan European Games Information), ένα σύστημα αυτορρύθμισης της αγοράς των βιντεοπαιχνιδιών το οποίο εφαρμόζουν 23 κράτη-μέλη, εκ των οποίων και η Ελλάδα. Το εν λόγω σύστημα κατατάσσει το κάθε παιχνίδι βάσει ηλικιακών διαβαθμίσεων με σαφείς επισημάνσεις για την κάθε ηλικιακή ομάδα.⁴ Το σύστημα ηλικιακών διαβαθμίσεων δημιουργήθηκε το 2003 από την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Αλληλεπιδραστικού Λογισμικού ISFE και υποστηρίζεται από τις μεγαλύτερες εταιρείες που κατασκευάζουν κονσόλες παιχνιδιών, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται η

Sony, η Microsoft και η Nintendo, καθώς και από τους εκδότες και προγραμματιστές των αλληλεπιδραστικών παιχνιδιών σε όλη την Ευρώπη. Στόχος του συστήματος αξιολόγησης είναι η πληροφόρηση των χρηστών και δη των γονέων, για την καταλληλότητα των βιντεοπαιχνιδιών που αγοράζουν στα παιδιά τους. Επέκταση του PEGI είναι το PEGI Online, ένα σύστημα που στοχεύει στην εξασφάλιση ενός ασφαλούς διαδικτυακού περιβάλλοντος παιχνιδιού για τους ανηλίκους, όπως η διατήρηση προτύπων ασφαλείας μέσω ειδικής σήμανσης για τον επισκεπτόμενο δικτυακό τόπο. Μεταξύ άλλων, τα πρότυπα περιλαμβάνουν την υποχρέωση των παροχέων ηλεκτρονικών παιχνιδιών να διατηρούν τους δικτυακούς τους τόπους απαλλαγμένους από παράνομο και προσβλητικό περιεχόμενο, την πολιτική προστασίας προσωπικών δεδομένων, τις υπεύθυνες πρακτικές διαφήμισης και έναν ανεξάρτητο μηχανισμό καταγγελιών.

ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΡΡΟΕΣ

Στον αντίποδα της ρητορικής αμφισβήτησης για το ρόλο των βιντεοπαιχνιδιών είναι τα επιχειρήματα που αφορούν τις θετικές λειτουργικές επιδράσεις που δύνανται να έχουν τα βιντεοπαιχνίδια στην πνευματική ανάπτυξη και εγρήγορση των παιδιών και την περαιτέρω πρόοδο της μαθησιακής τους ικανότητας. Λόγου χάριν, η χρήση βιντεοπαιχνιδιών με εκπαιδευτικό περιεχόμενο, εκτός από την εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες, συμβάλλει στην καλλιέργεια θετικών κοινωνικών χαρακτηριστικών, όπως δημιουργικότητα, άμεση λήψη αποφάσεων, αυτοπειθαρχία, ανάπτυξη στρατηγικής και καινοτόμου σκέψης, εστίαση σε μεμονωμένα πρόσωπα και καταστάσεις (καλύτερη όραση), οπτικοκινητικές δεξιότητες, ομαδικό πνεύμα, άνοδος αυτοεκτίμησης (μέσω της προαγωγής σε ανώτερα επίπεδα του παιχνιδιού) και εκμάθηση νέων γλωσσών σε ένα αμιγώς αλληλεπιδραστικό περιβάλλον. Μάλιστα, μια πιο ακραία θεωρία θέλει τα βίαια βιντεοπαιχνίδια να λειτουργούν δυναμικά ως μια πλατφόρμα ασφαλούς έκφρασης τυχόν επιθετικών ενστίκτων, αποτρέποντας την εκδήλωσή τους στην πραγματικότητα, διαπίστωση η οποία όμως είναι αναπόδεικτη στην πράξη.

Τα θετικά στοιχεία από τη χρήση κατάλληλων βιντεοπαιχνιδιών αναγνωρίζει και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μέσω της σχε-

τικής έρευνας «Video Games: a red button for parents», η οποία εστιάζει στις επιδράσεις των βιντεοπαιχνιδιών στην παιδική προσωπικότητα. Ειδικότερα, επισημαίνει ότι δεν υπάρχει σαφής ένδειξη για την πρόκληση επιθετικότητας από την εκτεταμένη χρήση των βιντεοπαιχνιδιών. Παράλληλα όμως υπογραμμίζει ότι δεν είναι όλα τα παιχνίδια κατάλληλα για όλες τις ηλικίες, γι' αυτό και οι γονείς οφείλουν να επιβλέπουν τα παιχνίδια τα οποία παίζουν τα παιδιά τους και όταν το κρίνουν αναγκαίο, να πατούν το «κόκκινο κουμπί», που θα μπλοκάρει αυτομάτως την πρόσβαση και λειτουργία τους.⁵

Στο ίδιο πνεύμα, οι ερευνητές του Πανεπιστημίου του Ρότσεστερ στη Νέα Υόρκη προχωρούν ένα βήμα πιο πέρα και υποστηρίζουν ότι όταν ένα παιχνίδι είναι κατάλληλα σχεδιασμένο με εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά, μπορεί να προάγει σημαντικά την παιδική ευφυΐα, αφού παρακινεί το μυαλό να σκέφτεται πιο γρήγορα.

Προκειμένου να εξωραΐσει τις αρνητικές κριτικές για τους ενδεχόμενους κινδύνους από τη χρήση των βιντεοπαιχνιδιών και λαμβάνοντας υπόψη τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η αγορά υπεύθυνου λογισμικού προχώρησε στο σχεδιασμό βιντεοπαιχνιδιών με ποιοτικό και «χρηστικό» περιεχόμενο, όπως βιντεοπαιχνίδια για την προώθηση ενός υγιεινού τρόπου ζωής (π.χ., το ευρέως διαδεδομένο παιχνίδι εκγύμνασης Wii Fit της Nintendo) και παιχνίδια με εκπαιδευτικό περιεχόμενο, όπως η γαλλική εταιρεία Ubisoft, η οποία, στοχεύοντας στην οικογενειακή αγορά, δημιούργησε ένα βιντεοπαιχνίδι εκμάθησης λεξιλογίου. Βέβαια, κάθε κίνηση κρύβει και μια «έξυπνη» στρατηγική μάρκετινγκ, μιας και τα κέρδη από την αγορά των λεγόμενων ποιοτικών βιντεοπαιχνιδιών φτάνουν, μόνο στις ΗΠΑ, κάποια δισ. \$ το χρόνο.

ΒΙΝΤΕΟΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ: ΤΕΛΙΚΑ, ΕΝΟΧΑ Ή ΟΧΙ;

«Το πόρισμα είναι δύσκολο και ο δικαστής μηπεδεμένος»... Και οι δύο πλευρές έχουν ισχυρά επιχειρήματα υπέρ και κατά, και

αντικειμενικά δεδομένα στα οποία τα στηρίζουν. Είναι γεγονός ότι υπάρχει ένας συσχετισμός ανάμεσα στον υπερβολικό βαθμό χρήσης βιντεοπαιχνιδιών με βίαιο περιεχόμενο και την εκδήλωση προκλητικής συμπεριφοράς στα παιδιά. Όμως ακόμα και η πληθώρα των επιστημονικών ερευνών, που καταγράφουν τις αρνητικές επιρροές στην εγκεφαλική λειτουργία των ανηλίκων, δεν μπορούν να εγγυηθούν τη μονιμότητα των εν λόγω αλλαγών, αλλά εστιάζουν στο στιγμιαίο χαρακτήρα των μεταβολών αυτών. Από την άλλη πλευρά, δεν είναι δυνατόν να παραγνωριστεί και το γεγονός της θετικής, υπό την κατάλληλη καθοδήγηση, επιρροής στην πνευματική πρόοδο του ανήλικου χρήστη.

Σε κάθε περίπτωση, εκείνο που πρέπει να υπογραμμιστεί είναι ότι τα βιντεοπαιχνίδια αποτελούν ένα μέσο επικοινωνίας, όπως και τα υπόλοιπα ΜΜΕ, η επιρροή του οποίου στο δέκτη, στον καταναλωτή είναι συνάρτηση της χρήσης που του κάνει. Έτσι, η απάντηση πρέπει να αναζητηθεί στον τρόπο και στο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ο ανήλικος χρήστης χρησιμοποιεί ένα βιντεοπαιχνίδι, λαμβάνοντας υπόψη επιδραστικές παραμέτρους, όπως διάρκεια απασχόλησης, καταλληλότητα περιεχομένου ανάλογα με την ηλικία του, συμμετοχή ή παρουσία των γονέων, βαθμός κοινωνικότητας, ιδιοσυγκρασία του ατόμου, γενικότερη στάση και παιδεία για το ρόλο και τις λειτουργίες που επιτελεί το εν λόγω διαδραστικό μέσο. Με την ίδια λογική, ένας λανθασμένος τρόπος χρήσης ενός βιντεοπαιχνιδιού μπορεί να έχει προσωρινές αρνητικές επιδράσεις στην ψυχοσύνθεση του παιδιού. Όμως η μακροπρόθεσμη επιρροή αποτελεί σύμπτωμα μιας προβληματικής, αποκλίνουσας συμπεριφοράς που καλλιεργήθηκε σε ένα ακατάλληλο περιβάλλον (συχνά κοινωνικής απομόνωσης, με αποτέλεσμα τη στροφή στα βιντεοπαιχνίδια), σύμπτωμα το οποίο τα ηλεκτρονικά παιχνίδια επιτείνουν, αλλά οπωσδήποτε δεν το δημιουργούν εν τη γενέσει του.

ΠΗΓΕΣ

- Κατερέλος Ι. και Παπαδόπουλος Πολ. (2008). *Δημιουργική και Ασφαλής χρήση του Διαδικτύου από Νέους & Νέες έως 18 ετών*. Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, Αθήνα.
- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ (COM 2008/207) της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, και την Επιτροπή των Περιφερειών σχετικά με την προστασία των καταναλωτών, ιδίως των ανηλίκων, όσον αφορά τη χρήση των βιντεοπαιχνιδιών, Βρυξέλλες, 22.04.2008.
- "Video Games: a red button for parents", 11.02.2009, Own-initiative report, - Plenary Vote: March 1, Strasbourg, <http://www.europarl.europa.eu/news/>.
- Anderson C. (2003). An Update on the effects of playing violent video games. *Journal of Adolescence*, 27 (2004), 113-122.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Το επιχειρήμα αυτό βασίζεται στον άμεσο συσχετισμό που έκαναν έρευνες ανάμεσα στην εκδήλωση σχολικής βίας με παιδιά-θύτες και την παρακολούθηση βιντεοπαιχνιδιών με βίαιο περιεχόμενο. Με σημείο εκκίνησης το περιστατικό ακραίας σχολικής βίας στο γυμνάσιο του Columbine στις ΗΠΑ το 1999, και πρόσφατες αφορμές όπως το βίαιο περιστατικό στο σχολείο στο Winnenden

της Γερμανίας το Μάρτιο του 2009, οι έρευνες ανέδειξαν ότι και στις δύο περιπτώσεις οι θύτες ήταν, μεταξύ άλλων, και δεινοί, σε σημείο παθολογίας, χρήστες βίαιων βιντεοπαιχνιδιών.

² Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η πρώτη κλινική στην Ευρώπη για την απεξάρτηση ατόμων εθισμένων στα βιντεοπαιχνίδια ξεκίνησε τη λειτουργία της το 2006 στο Άμστερνταμ. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Ανδριοπούλου Ε. (2009), «Εθισμός στο διαδίκτυο: Απόδραση από την κοινωνία ή παθολογική συμπεριφορά». *Συχνότητες*, τχ. 5, σ. 44-49.

³ Περισσότερα για την αναλυτική δράση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην ιστοσελίδα Europa, Audiovisual and Media Policies http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/minors/video/index_en.htm.

⁴ Η κάθε διαβάθμιση ανά παιχνίδι επιβεβαιώνει ότι είναι κατάλληλο για μια ορισμένη ηλικιακή ομάδα. Οι επιστημονικές ηλικιακές διαβάθμισης του PEGI είναι 3+, 7+, 12+, 16+ και 18+. Έτσι, ένα παιχνίδι 7+ είναι κατάλληλο μόνο για παίκτες ηλικίας 7 ετών και άνω, ενώ ένα παιχνίδι 18+ είναι κατάλληλο μόνο για ενήλικους χρήστες.

⁵ Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, το 51% από 20.000 Ευρωπαίους ηλικίας 14-19 ετών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο χωρίς την επίβλεψη, παρουσία των γονέων τους.

ΤΑ ΜΜΕ / Francis Balle. Αθήνα: Δαίδαλος - Ι. Ζαχαρόπουλος, 2007, σσ. 135, 17 εκ. ISBN: 978-960-227-357-9. (Τι ξέρω; = Que sais-je?. 181). Θεματολογία: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. [...] Το πρώτο μέρος αυτού του βιβλίου πραγματεύεται τα ΜΜΕ, προβάλλοντας συγχρόνως, με σειρά εμφάνισης, τις διάφορες τεχνικές της μαζικής επικοινωνίας. Παρακολουθεί, έτσι, την πορεία της κάθε τεχνικής, τις πρώτες χρήσεις της, τις πρώτες κατευθύνσεις και τις κοινωνικές καινοτομίες, στις οποίες οι σχετικές τεχνικές εφευρέσεις άνοιξαν δρόμους. Το δεύτερο μέρος εξετάζει τους στόχους που προτάσσουν τα ίδια τα ΜΜΕ ή τους απώτερους τελικούς στόχους που τους αποδίδουν εκείνοι στους οποίους απευθύνονται: ενημέρωση, ψυχαγωγία, επικοινωνία, εκπαίδευση. Το τρίτο μέρος εξετάζει πλείστα ζητήματα που αφορούν την επίδραση των ΜΜΕ στον καθέναν από εμάς, στην πολιτική, στην κουλτούρα ή στο διεθνές βίο. Τα νέα ΜΜΕ –βίντεο, πολυμέσα κτλ.– θα αντικαταστήσουν τα παλαιότερα: το βιβλίο, την εφημερίδα; Πώς πλήττει η ενημέρωση, τη στιγμή που τα ΜΜΕ ουδέποτε υπήρξαν πολυαριθμότερα; Τα μέσα αυτά συναποτελούν την «τέταρτη εξουσία» μαζί με τη νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία; Υποταγμένα στους νόμους της αγοράς, τα ΜΜΕ δε θέτουν άραγε σε κίνδυνο την πραγματική κουλτούρα που εκφράζει το ανθρώπινο πνεύμα και τον ανθρώπινο πολιτισμό; Συνδεμένη με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η ραγδαία ανάπτυξη των ΜΜΕ ευνοεί άραγε, στην αυγή της νέας χιλιετίας, την εμφάνιση του παγκόσμιου χωριού; Αυτά τα ερωτήματα προσδιορίζουν τα κρίσιμα διακυβεύματα των πρώτων δεκαετιών του εικοστού πρώτου αιώνα. (από την εισαγωγή του βιβλίου).

365 ΜΕΡΕΣ ΧΩΡΙΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ ΓΙΑ ΣΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΑΣ / Steve Bennett & Ruth Bennett; Μπφ. Μαρία Μούαννν. Αθήνα: Καστανιώτης, 1996, σσ. 394, 16 εκ. ISBN: 960-03-1733-6. Θεματολογία: 1. Παιδιά—Δημιουργικότητα 2. Παιδικά βιβλία--Ελληνικά. Ένα βιβλίο με ιδέες που αφορούν τη χειροτεχνία στο νηπιαγωγείο ή στο σπίτι. Έχετε μερικά παλιά περιοδικά; Μήπως έχετε μερικά χάρτινα κουτιά από γάλα ή άδεια ρολά από χαρτί τουαλέτας; Αν μπορείτε να βρείτε κάποιο από όλα αυτά τα πράγματα, ανοίγετε έναν ευχάριστο κόσμο δημιουργίας για το παιδί σας. Το παιχνίδι γίνεται ιδιαίτερα ελκυστικό και γοητευτικό σε όλες του τις μορφές.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ: Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ / Νίκος Κολοβός. Αθήνα: Καστανιώτης, 1999, σσ. 436, 24 εκ. ISBN: 978-960-03-2704-1. (Επικοινωνία και Κοινωνία / Στέλιος Παπαθανασόπουλος). Θεματολογία: Κινηματογράφος. Αντικείμενο αυτού του βιβλίου είναι η κοινωνιολογική προσέγγιση του κινηματογράφου ως ΜΜΕ, σε συνδυασμό και ουσιαστική σχέση με την ιδιότητά του ως τέχνης. Η κοινωνιολογική

έρευνα έως τις μέρες μας προσέγγισε τον κινηματογράφο κατά κύριο λόγο, για να μην πούμε αποκλειστικά, ως ΜΜΕ. Σπανιότατα τον αντιμετώπισε ως τέχνη, ενώ δεν τον μελέτησε καθόλου ως τέχνη και ΜΜΕ συγχρόνως και συνδυαστικά. Οι άλλες «θεωρίες» (αισθητική, ιστορία, ψυχανάλυση, φιλοσοφία) τον απομόνωσαν στο πεδίο της τέχνης. Με αγχώδη μαχητικότητα και σύνθετα μέσα ανάλυσης υπερασπίστηκαν κατά καιρούς αυτή την ιδιότητα του κινηματογράφου. Ποτέ όμως δεν επιχειρήσαν να διευσθύνουν στο λαβύρινθο ενός μοντέρνου ΜΜΕ που κατακτούσε ραγδαία την υφήλιο. Βασική του θέση αποτελεί το ότι η πρώτη ιδιότητά του δε διαμορφώθηκε ισόρροπα και ομότροπα με τη δεύτερη. Η πολύπλοκη και πλατιά οργάνωση των μονάδων παραγωγής ταινιών σε βιομηχανίες μεγάλων μεγεθών και η απίστευτα μεγάλη συγκέντρωση κεφαλαίου που αυτές επέφεραν βάρυναν περιοριστικά, ανασχετικά και πολλές φορές καταστροφικά πάνω στην καλλιτεχνική δημιουργία. Οι ταινίες τέχνης ήταν και είναι η εξαίρεση του κυρίαρχου κανόνα της βιομηχανικής παραγωγικότητας. Στο βιβλίο τούτο προσεγγίζονται, ερευνώνται και αναλύονται όλα τα παραπάνω θέματα. Δίχως να αγνοείται η κοινωνική αξία του κινηματογράφου ως ΜΜΕ, δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι οι ταινίες τέχνης δεν έπαψαν να παράγονται και να επιβεβαιώνουν τη διπλή φύση του...

161 ΜΥΣΤΙΚΑ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΣΤΗ / Camille Landau - Tiare White; Μπφ. Κατερίνα Κακλαμάνη; Επιμ. Δέσποινα Μουζάκη. Αθήνα: Πατάκης, 2008, σσ. 384, 21εκ. ISBN: 978-960-16-2518-8. (Κινηματογραφικές σπουδές / Εύα Στεφανή). Θεματολογία: Κινηματογράφος. Το 161 μυστικά για ένα νέο κινηματογραφιστή σου προσφέρει 161 πρακτικές στρατηγικές για να κάνεις τις ταινίες σου. Αυτό το βιβλίο διαθέτει λύσεις για να ξεπεράσεις τις μικρές και μεγάλες κρίσεις της κινηματογραφικής δημιουργίας: από το πώς θα τελειώσεις (ή θα ξεκινήσεις...) το σενάριο σου, το πώς θα αντιμετωπίσεις τους ζηλιάρηδες ηθοποιούς, τους εγκαταλειμμένους εραστές, τα αντάρτικα των συνεργείων, τους οργανισμένους σπιτονοικοκύρηδες και τους πιο οργανισμένους επενδυτές, έως το τι πρέπει να κάνεις όταν έχεις ολοκληρώσει την ταινία. Το βιβλίο αυτό είναι ένας πολύτιμος οδηγός. Οι Βρετανοί των κινηματογραφικών σχολών Camille Landau και Tiare White αντλούν από τις εμπειρίες τους και από τις εμπειρίες άλλων σκηνοθετών, για να σου δείξουν πώς θα κάνεις μια ταινία με τους δικούς σου όρους, ανεξάρτητα από το ποιος ή τι στέκεται στο δρόμο σου. Γεμάτο με ωραία ανέκδοτα, άμεσο χιούμορ και υγιή κοινή λογική, περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, τις ακόλουθες ενότητες: - Διάβασε την ιστορία σου σε οκτάχρονα - Με τις ντροπές δεν καταφέρνεις τίποτα - Τα θαύματα της μονωτικής ταινίας - Επινόωντας τη διασημότητα - Δέκα απαντήσεις στο «έχεις τελειώσει;» - Μην ερωτευθείς ηθοποιούς ή μέλη του συνεργείου σου.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ / Jacques Aumont; Επιμ. Γιάννης Λεοντάρης; Μπφ. Μαριάννα Κουτάλου. Αθήνα: Πατάκης, 2009, σσ. 347, 21εκ. ISBN: 978-960-16-2954-4. Τίτλος πρωτοτύπου: Le cinéma et la mise en scène. Θεματολογία: Σκηνοθεσία (κινηματογράφος). Σκηνοθέτης», «κινηματογραφιστής», «realisateur»: τρεις όροι σχεδόν ταυτόσημοι στην τρέχουσα γλώσσα, στην πραγματικότητα όμως προερχόμενοι από τρεις πολύ διαφορετικές, αντίθετες μάλιστα, αντιλήψεις περί κινηματογραφικής δημιουργίας. Τη φύση αυτών των όρων διευκρινίζει το βιβλίο αυτό και εξετάζει την αντιπαράθεσή τους. Η έννοια της «σκηνοθεσίας» προέρχεται από το θέατρο και επιβιώνει στο πλαίσιο μιας –πιθανής πάντα– συνθήκης καθυπόταξης της κινηματογραφικής τέχνης στο λόγο (στην αφήγηση, στο κείμενο). Ωστόσο οι κινηματογραφιστές δε σταμάτησαν ποτέ να αναζητούν τα μέσα για να ξεχάσουν αυτή την προέλευση και να επινοήσουν μια καθαρά κινηματογραφική προσέγγιση της σκηνής και του σκηνικού στοιχείου - σε σημείο ώστε η «σκηνοθεσία» κατάφερε να αποτελέσει το έμβλημα ενός κινηματογράφου που σκόπευε να «αναδημιουργήσει τον κόσμο με βάση τα ίδια του τα υλικά» (M. Moutlet). Τέλος, η σκηνοθεσία είναι επίσης μια τεχνική η οποία υποστηρίζεται από θεωρητικά στοιχεία και ενσαρκώνεται σε μια επικρατούσα πρακτική: ο δημιουργός αποκαλύπτει τη θεμελιώδη σχέση του με τη μυθοπλασία. Αυτό το βιβλίο αναφοράς, στο εσωτερικό του οποίου η προβληματική αναπτύσσεται με τη βοήθεια μιας όσο το δυνατόν μεγαλύτερης ποικιλίας παραδειγμάτων, προτείνει στην πραγματικότητα μια ερμηνεία του φαινομένου της κινηματογραφικής δημιουργίας.

ΝΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΚΑΤ' ΑΡΘΡΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ Ν. 2121/1993: ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ / Συλλογικό Έργο. Επιμ. Λάμπρος Ε. Κοτσίρης, Ειρήνη Α. Σταματούδη. Αθήνα: Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2009, σσ. 1324, 24 εκ. ISBN: 978-960-445-378-8. Θεματολογία: 1. Νομολογία 2. Εμπορικό Δίκαιο 3. Πνευματική Ιδιοκτησία. Το παρόν έργο έχει ως στόχο να παράσχει μία κατ' άρθρο ερμηνεία του ν. 2121/1993 κωδικοποιώντας ως ένα βαθμό την υπάρχουσα ελληνική θεωρία και νομολογία, κυρίως την κατά το έτος 1993 έναρξη ισχύος του, και μετά. Ωστόσο στις περιπτώσεις εκείνες που υπάρχει κενό χρησιμοποιείται και νομολογία πριν από το 1993, καθώς και αλλοδαπή θεωρία και νομολογία. Στόχος και σκοπός του εν λόγω έργου είναι το βιβλίο αυτό να αποτελέσει ένα εργαλείο στα χέρια όχι μόνο νομικών αλλά και κάθε ενδιαφερόμενου για ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Για όλους αυτούς προσφέρει, κατά τρόπο συστηματικό, εμπειριστατωμένες απόψεις και θέσεις, προβληματισμούς και λύσεις από την πράξη και τη θεωρία, για ζητήματα που ρυθμίζονται ή προκύπτουν από το νόμο.